

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

Anna Heinonen

TUOMIOKIRKONKATU

Kokemuksia globaalista ja muutoksesta kotikadulla

Kansainvälinen politiikka

Pro gradu -tutkielma

Joulukuu 2014

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma, kansainvälisen politiikan opintosuunta

HEINONEN, ANNA: Tuomiokirkonkatu – Kokemuksia globaalista ja muutoksesta kotikadulla

Pro gradu -tutkielma, 103 s.

Joulukuu 2014

Pro gradu -tutkielmassani tutkin Tampereen Tuomiokirkonkadulla asuvien ihmisten kokemusta globaalista ja globalisaatioon liittyvästä muutoksesta. Tutkimushaastattelut tehtiin kahdessa paikassa haastateltavien kotikadulla: Tuomiokirkonkadun ja Hämeenkadun risteyksessä sekä Tuomiokirkonpuistossa. Lähestyn kokemusta kehollisena ilmiönä ja tarkastelen sitä laajemmassa toimijuuden ja materiaalisen tilallisuuden kontekstissa.

Tutkielmassa pyrin haastamaan uusliberalistiseen kapitalismiin kytkeytyneen globalisaatiodiskurssin, joka ei ota aidosti huomioon globalisaatioon liittyviä tilallisia eroja. Pyrin tavoittamaan globalisaation koskettaman eletyn kokemuksen, sen monimuotoisuuden ja rikkonaisuuden haastattelupaikkojen konkreettisissa tilallisuuksissa. Globalisaatio koskettaa paikkoja ja niissä eläviä ihmisiä eri tavoin. Samalla se muotoutuu yhteydessä paikoissa vallitsevien tilallisten järjestysten kanssa. Tilallisuuden konkreettinen luonne vaikuttaa ihmisten toimintaan samalla kun he altistuvat tilassa vaikuttaville diskursseille valtiosta, paikallisuudesta ja globaalista.

Globalisaatioon liittyvä muutos koskettaa käsityksiä ajasta, tilasta ja niiden liikkeestä. Tutkimushaastatteluissani pyrin lähestymään muutosta sen kautta, miten haastateltavani sen näkevät. Toisaalta tämän työn teoreettisen pohjan kautta näen muutoksen maailman jatkuvana tilana, joka rakentuu sekä maailman fyysisten että sosiaalisten voimien kautta. Sen vuoksi muutokseen liittyy toimijuutta, joka sekä mahdollistaa, ohjaa että jarruttaa muutosta. Pyrin näkemään toimijuuden positiivisesti ja etsimään tapoja, joilla (globaalin) tilan yhteisyyttä, avoimuutta ja demokraattisuutta voidaan edistää paikallisesti.

Tutkimuksen metodi on tilallistettu tutkimushaastattelu. Tilallistettu tutkimushaastattelu ottaa tilan aktiivisen toiminnallisen luonteen huomioon osana haastattelua. Tilalle altistuminen tuo esiin ristiriitoja, joita eletyn tilan ja vallitsevien diskurssien yhteentörmäminen ja -kietoutuminen tuottaa. Tilallisessa tutkimushaastattelussa ihminen nähdään kehollisena ja aktiivisena toimijana tilassa ja tilaa rakentavissa sosiaalisissa suhteissa. Tilallistetussa tutkimushaastattelussa otetaan huomioon myös tutkijan rooli kehollisena ja maailmaan sijoittuvana subjektina.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että ihmisten kokemus globaalista on osittain sidoksissa siihen liittyviin diskursseihin, erityisesti markkinadiskurssiin ja ihmisten liikkuvuuteen. Toisaalta henkilökohtaiset kokemukset tilasta sisälsivät erilaisia diskursseja paikasta, valtiosta ja globaalista. Tilalle altistuminen tuotti myös kehollisia kokemuksia ja ristiriitoja asioiden havaitsemisen välillä. Haastateltavat näkivät muutoksen osittain vääjäämättömänä ja ohjailemattomana, mutta epäilivät sen taustalla olevan tahoja, jotka ohjaavat muutosta arvostuksillaan ja politiikallaan. Tila määräytti haastateltavien toimijuutta varsinkin liikkeen ja pysähtymisen kautta. Näen haastateltavien toimijuudessa, kehollisuuden tuomassa rikkonaisuudessa ja sopeutumisen kyvyssä kuitenkin mahdollisuuden tilan uudelleenneuvotteluun, kunhan sille rakennetaan tarvittavia areenoita.

Sisällysluettelo

1. ALKUPISTE.....	1
1.1. Tutkimuskysymys.....	1
1.2. Globalisaatiosta (ja kansainvälisestä).....	4
1.3. Haastatteluaineisto.....	7
1.4. Tutkimuksen tilat.....	9
2. KIINNEKOHTIA.....	11
2.1. Aiempi tilantutkimus.....	11
2.2. Maailman materiaallinen dynamiikka.....	13
2.3. Feministinen etiikka.....	16
3. TILA.....	21
3.1. Muutos aikatilan tuotteena.....	21
3.2. Ensimmäinen kertomus: suvereeni sisätila.....	23
3.2.1. Valtiotilaan pakattu partikularistinen yhteisö.....	23
3.2.2. Yli dikotomioista – luova maantieteellinen mielikuvitus.....	25
3.3. Toinen kertomus: globalisaatio.....	27
3.3.1. Sosiaalisesti rakennettu geometrinen planeetta.....	27
3.3.2. Vaihtoehtoinen tarina globalisaatiosta?.....	30
3.3. Globaalissa kaupungissa.....	33
3.3.1. Katutason Tampere.....	33
3.3.2. Tunteiden tila ja tilallinen keho.....	34
4. KEHOLLINEN KOKEMUS.....	36
4.1. Tutkimushaastattelu.....	36
4.2. Kehollinen tietäminen.....	39
4.2.1. Kehoja muokkaava valta.....	39
4.2.2. Tutkijan keho.....	44
4.3. Tilallistettu tutkimushaastattelu.....	47
5. PIENIÄ TARINOITA.....	53
5.1. Globaalin käsitteestä.....	53
5.2. Paikan luonteesta ja merkityksestä.....	56
5.3. Tampereesta ja Suomesta.....	57
5.4. Ajasta ja perinteestä.....	60
5.5. Globaalista risteyksessä ja puistossa.....	63
5.6. Globaalista paikallisuudesta.....	66
5.7. Muutoksesta ja sen yhteydestä globalisaatioon.....	67
5.8. Vallasta.....	72
5.9. Tilan toiminnallisuudesta.....	74
5.10. Erilaisten ryhmien toimijuuden mahdollisuudesta.....	78
5.11. Globaalin tuottamista tunteista.....	86
5.12. Tulevasta.....	88
6. LOPUKSI.....	90
LÄHTEET.....	97

1. ALKUPISTE

1.1. Tutkimuskysymys

Kirjoitan tätä johdantoa Helsingin Kampin Memphis-ravintolassa. Helsingin Sanomien haastattelussa kesäkuussa 2011 Perussuomalaisten tuore kansanedustaja, oululainen Olli Immonen kertoi mieltyneensä Memphis-ravintolaan Helsingin kantakahvilanaan. Samassa haastattelussa Immonen kertoi, että osa Helsingistä, erityisesti Itäkeskus, on muuttunut maahanmuuton myötä tunnistamattomaksi, ei-suomalaiseksi. Toimittajan kysyttyä, milloin Immonen oli viimeksi käynyt Itäkeskuksessa, Immonen vastasi ”en koskaan”.¹

Memphis-ravintolan seinät ovat harmaat ja niihin on maalattu ravintolan logo kymmeniä kertoja, vaaleammalla harmaalla, välillä tummanpunaisella. Sisustus on punainen ja harmaa, ravintolassa soi tunnistamaton lounge-musiikki. Valaistus on himmeä. Ruokalistalla on hampurilaisia ja grilliruokaa. Tunnelma on juuri sellainen kuin suomalaisen S-ketjun voi kuvitella rakentavan tavoitellessaan pohjois-amerikkalaista modernia mannermaalaisuutta.

Immosen haastattelu jäi vaivaamaan minua. En kyennyt ymmärtämään, millaisen ajatusketjun tuloksena ihminen kertoo paikan, jota ei ole koskaan nähnyt, muuttuneen tunnistamattomaksi. Ja minkälaisen ajatusketjun tuloksena sama ihminen, joka vastustaa globaalia siirtolaisuutta ja maahanmuuttoa ja haikailee perinteisen Suomen perään, viihtyy ravintolassa, jonka konseptilla ei todellakaan tavoitella mitään kalakukko-Suomea?

Ryhdyin miettimään niitä mielikuvia ja tarinoita, joiden perusteella ihmiset rakentavat käsitystään paikasta. Kuva perinteisyydestä voi rakentua, kuten Immosen tapauksessa, kuvitellulle perinteisyydelle, jonka ihminen liittää paikkaan, jonka todellista tilallista järjestystä hän ei ole koskaan kokenut. Samaan aikaan käsitykset siitä mikä on paikallista, perinteistä tai sopivaa, voivat sisältää elementtejä, joiden todellinen olemus on ristiriidassa sanoitettujen ideologioiden kanssa. Haastattelun perusteella Immonen näyttää olevan sokea sille, että hänen tarinansa ”alkuperäisestä Suomesta” onkin imenyt sisäänsä globaaleja vaikutteita. Ne eivät vain jostain syystä tule mieleen. Sen sijaan perinteisyyttä haikaillen syyttävä sormi on helpompi osoittaa toisiin ihmisiin ja kertoa heidän tuhoavan paikan alkuperäisyyden.

Globalisaatio muuttaa maailmaa: ihmiset ja raha liikkuvat. Globalisaation sanotaan

¹ Korolainen 17.6.2011.

kyseenalaistavan valtioiden ja alueiden rajat ja yhdenmukaistavan maailmaa. Toistaiseksi tunteeni Suomesta, Helsingistä tai Tampereesta eivät ole kuitenkaan muuttuneet tunnistamattomiksi. Huomaan kyllä, missä olen, vaikka ympäristöni ei olisi kliseisellä suomalaisuudella kuorrutettu kuin puurohiutalepaketin kylki. On silti totta, että erilaisia, eri puolelta tulleita ihmisiä on ympärilläni enemmän kuin lapsuudessani ja kaupallinen globalisaatio on muokannut maisemaa. Asiat muuttuvat. On ymmärrettävää, että muutos herättää pelkoa niiden asioiden puolesta, joihin olemme tottuneet ja kiintyneet ja saa meidät miettimään, mihin identiteettimme perustuu uudessa järjestyksessä.

Muutos vain on vaikeasti hahmotettavissa: mikä lopulta muuttuu, millaista vauhtia ja kuka saa muutoksen aikaan? Globalisaatiodiskurssi, joka ei ota huomioon globalisaation tuomia tilallisia eroja, vaan kertoo kliseistä tarinaa taloudellisesta ja teknologisesta determinismistä, antaa ymmärtää globalisaation tuottaman muutoksen olevan vääjäämättömyys, johon voimme ainoastaan sopeutua. Aikojen saatossa paikoista muodostuu yksi jatkumo. Koska globalisaatio näyttäytyy niin valtavana, on tietenkin helpompi syyttää muutoksesta oman kadun varrella tai tuntemattomassa kaupunginosassa asuvaa maahanmuuttajaa. Hän on sentään osoitettavissa, toisin kuin jättiläismäinen, kasvoton globaali.

Mutta mikä on lopulta perinteistä? Mikä on se maailma, jonka perään haikailemme kun puhumme Suomesta tai Tampereesta ennen globalisaatiota? Missä on se raja, jonka ylitettyään ajat ovat muuttuneet peruuttamattomasti? Eikö aika liiku jatkuvasti? Ja miten eri paikoilla on kuitenkin tunnistettava erityisluonteensa, vaikka ajan muutos ja globalisaatio ovat koskettaneet niitä jo pitkään? Lapsuuteni Suomi 1980- ja 1990-luvuilla on ollut jo hyvin eri näköinen kuin vanhempieni lapsuuden maisema.

Tässä tutkimuksessa uskotaan, että globalisaatio ottaa oman tilallisen muotonsa jokaisessa paikassa, jota se koskettaa. Tilat taipuvat määrittämään muutosta eri tavoin ja toisaalta ohjaavat muutoksen suuntaa tilallisilla raameillaan. Siksi globaali on yhden suuren kertomuksen sijaan monimuotoinen, pirstaleinen ja henkilökohtainen kokemus. Tässä tutkimuksessa globaalia etsitään katutasolta. Tutkimuskysymykseni kuuluvat: *Miten Tampereen Tuomiokirkonkadulla asuvat ihmiset kokevat globaalin ja siihen liittyvän muutoksen lähitilassaan? Minkälaiset tilalliset järjestykset muokkaavat ihmisten kokemusta ja toimijuutta?*

Globalisaation tuoman muutoksen konkreettisen, tiloja ja niissä eläviä ihmissubjekteja koskettavan luonteen ymmärtäminen voi muuttaa käsityksiämme globaalista suuntaan, joka tuo diskurssin

elettyyn elämään. Tilojen ja kokemusten ymmärtäminen auttaa meitä käsittämään globaalin uudella tavalla. Globaalin ei ole pakko olla suuri ja ylitsemme pyyhkivä kertomus, vaan pienistä tarinoista koostuva kokemus, joka ottaa muotonsa kerrostuvien sosiaalisten suhteiden verkostossa jokaisessa paikassa oman näköisensä. Koetun globalisaation ymmärtäminen voi tuoda meille lohtua ja toimijuutta kohdatessamme muutosta. Voimme suhtautua muutokseen asiana, jonka suuntaan voidaan vaikuttaa muutenkin kuin suojelemalla jotakin myyttistä ”alkuperäisyyttämme”. Muutokseen vaikuttamisen ei tarvitse tarkoittaa rasismia, ulossulkemista tai tiukempaa maahanmuuttopolitiikkaa.

Liikun tutkielmassani seuraavasti: seuraavaksi tarkennan globalisaatiodiskurssin siten kun sen tässä työssä käsitän. Sen jälkeen, esiteltyäni tutkielman haastatteluaineiston, tarkastelen kansainvälisen politiikan tieteenalalla tehtyä tilantutkimusta. Käyn läpi tutkimukseni ontologisia lähtökohtia maailman ja subjektien materiaalisesta muodostumisesta ja kiinnitän tutkimukseni feministiseen tutkimusperinteeseen. Näen feministisen poststrukturalistisen kansainvälisen politiikan tutkimusperinteen eräänlaisena ”eettisenä ohjenuorana” tutkimuksessani. Vaikka tutkimukseni ei suoraan tarkastele maailman sukupuolittuneita rakenteita, poststrukturalistinen feminismi vaikuttaa tutkimukseni ontologiaan, epistemologiaan ja metodologiaan. Poststrukturalistinen feministinen perinne saa minut kiinnittämään huomiota sellaisiin seikkoihin kuin maailman diskursiivinen rakentuminen, vallan rakenteet, tutkijapositio osana tutkimuksen rakentumista, tieteen poliittisuus, intersektionaalisuus suhteessa sukupuoleen, luokkaan, rotuun², ikään ja niin edelleen.

Tilan käsitteistöön syvennyn kappaleessa kolme, jossa pyrin purkamaan globaaliin tilaan liittyvät diskursiiviset ennakko-oletukset ja tuomaan uuden mahdollisuuden tilan tutkimukseen aikatilan käsitteen avulla. Kappaleessa neljä esittelen tutkimusmetodini, tilallistetun tutkimushaastattelun. Tilallistettu tutkimushaastattelu ymmärtää kokemuksen muodostuvan kehollisesti ja vie tutkimuksen sinne, missä keholliset subjektit muodostavat merkityksiään vuorovaikutuksessa toisten kehojen ja muun maailman kanssa. Tutkijan kehollisuuden huomioiminen autoetnografisen

2 Olen tietoinen siitä, että sanalla ”rotu” on suomen kielessä perinteisesti rasistinen merkitys. Merkitys perustuu historiallisesti kolonialistiseen, eurosentriseen ja kapitalistiseen näkemykseen, joka tuotti esimerkiksi luonnontieteissä ”tietoa” ulkomuodon ja ihonvärin vaikutuksesta ihmisen kapasiteetteihin. Rasistisen merkityksen vuoksi sanaa on sittemmin ryhdytty korvaamaan etnisyyteen tai kulttuuriin liittyvillä käsitteillä. Olen kuitenkin sitä mieltä, että kulttuurista tai etnisyydestä puhuminen häivyttää näkyvistä ne keholliset merkit, kuten ihonvärin, joihin rasismi usein liittyy. Siksi rotukäsitteen uudelleentuominen keskusteluun kriittisestä ja antirasistisesta lähtökohdasta on tärkeää. Sen avulla voidaan huomioida ja haastaa erilaisiin ihmiskehoihin liittyvät merkitysjärjestelmät. Ks. lisää esim. Hall 1999, Rastas 2007, Puuronen 2011, Vuolajärvi 2014. Valitettavasti ymmärrykseni kriittisen rotututkimuksen tärkeydestä kehittyi vasta haastatteluja ja niiden analyysin välisenä aikana. Siksi rodullisten kysymysten käsitteleminen haastatteluissa on vähäistä. Korvasin rodun kansallisuuden käsitteellä, joka ohjasi keskustelun pois ihmisten ulkoisista piirteistä pikemminkin koskemaan heidän statustaan jonkun valtion kansalaisina. Tämä on heikentänyt tutkimukseni näkökulmaa kehollisuudesta ja normeista. Rotuun liittyvät kysymykset tulee tulevissa tutkimuksissa ottaa paremmin huomioon.

kirjoittamisen avulla on osa tilallistettua tutkimushaastattelua. Viides kappale on haastatteluaineistoni analyysi, jossa ”globalisaation suuri kertomus” kyseenalaistetaan kadulla haastattelutilanteessa syntyneillä pienillä kertomuksilla globaalista, ajasta, paikasta, muutoksesta ja toimijuudesta.

1.2. Globalisaatiosta (ja kansainvälisestä)

Globalisaation määrittelemisen kokonaisuudessaan on hankalaa. Sen tuotantoon, kommunikaatioon ja teknologiaan liittyvästä monitahoisuudesta ja laajuudesta sekä niiden vaikutuksesta taloudelliseen ja kulttuuriseen kehitykseen on kirjoitettu valtava määrä tekstejä. Globalisaatiota on käsitelty esimerkiksi globaaleihin ympäristöongelmiin³ ja turvallisuushkiin⁴ liittyen. Kansainvälisen politiikan tieteenalalla on kirjoitettu laajasti erilaisista valtiotason ylittävistä maailmanpolitiikan tekemiseen osallistuvista toimijoista ja instituutioista. Ne voivat olla enemmän tai vähemmän hallintojärjestelmiksi järjestyneitä ja esiintyä eri kohdissa paikallisuuden ja globaalien tasoja.⁵ Toisaalta globalisaatiokehityksen nähdään vaikuttavan myös yksilöiden suhteeseen maailmaan: yhä kauempana tapahtuviin asioihin samastumiseen ja sitoutumiseen, atomisoituvaan maailmaan, jossa sitoutumiseen vaikuttaa itseilmaisu omien yksilöllisten arvojen pohjalta⁶.

Globalisaatiokäsitteen ongelmaksi muodostuu sen monitahoisuus. Globalisaatiosta puhumalla koko ilmiön sisältämä kirjavuus, rikkonaisuus ja maailmanlaajuinen riippuvuuden verkosto pyritään sisällyttämään yhteen sanaan. Koska merkityssisältö on niin kirjava, sanan voimakkaimmin sisältämän konnotaation syntyminen riippuu pitkälti siitä, millaisessa yhteydessä globalisaatiosta yleisimmin puhutaan.

Usein globalisaatio sekoitetaan uusliberalistiseen kapitalistiseen tavoitteeseen luoda sääntelystä vapaat maailmanlaajuiset markkinat. Vaikka tämä kapitalistinen idea on olennaisesti eri prosessi globalisaation kanssa, sen voi usein havaita globalisaatiodiskurssin sisällä. Vapaiden markkinoiden luominen on paitsi sellaisten instituutioiden kuin kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n tai Maailmanpankin projekti, myös useiden valtioiden globalisaatioon liittyvä agenda. Tästä kertoo esimerkiksi Suomessa 2006 julkaistu valtioneuvoston kanslian määrittely globalisaatiosta ja Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran tutkimusraportti vuodelta 1999. Molemmat määrittelevät globalisaation pitkälti taloudellisen integraation kautta.⁷ Sitran mukaan globalisaatiota

3 Ks. esim. Parks & Roberts 2006, Schroeder, St. Martin, Wilson & Sen 2008.

4 Ks. esim. Amar 2012, Devore 2013.

5 Brown 2001, 7, 238–239, Ferguson & Mansbach 2007, 530–531, 536, Johnson 2013, Niemann & Bretherton 2013.

6 Chandler 2009, 531.

7 Väyrynen 1999, 3–5, Valtioneuvoston kanslia 2006, 5.

edistävät monikansalliset taloudelliset toimijat ja avointa maailmantaloutta ajavat valtiot. Ne eivät Sitran mukaan kuitenkaan voi hallita globalisaatiokehitystä, joka etenee omalla painollaan kohti maailmanlaajuisia markkinoita.⁸ Myös Euroopan unioni määrittelee julkilausumassaan globalisaation talouskasvun, avoimien rahoitusmarkkinoiden ja vapaakaupan kautta⁹.

Silloin kuin valtio- tai EU-tason instituutiot omaksuvat globalisaatiosta yhden, vapaakauppaa ja sääntelyn purkamista tavoittelevan mallinnuksen ja perustelevat sitä globaalien talouden tuottamaan omalakisuuuteen ja itseohjautuvuuteen vastaamisella, ne piilottavat sen aktiivisen arvoihin perustuvan vallan, jota näissä instituutioissa vaikuttavat ihmiset käyttävät. Vallankäyttö konkretisoituu niissä päätöksissä, joiden perusteella politiikkaa tehdään esimerkiksi Suomessa ja EU-alueella. Globalisaatiodiskurssiin piiloutuneen vallankäytön etsiminen tuo näkyville ne arvot ja poliittiset sitoumukset, jotka tuottavat käytännöllisiä, ihmisten elämään ja arkeen vaikuttavia ratkaisuja. Esimerkiksi se, minkälaisia tiloja kaupunkiin rakennetaan ei ole arvovapaa kysymys: varataanko kaupungista tilaa esimerkiksi maksuttomaan oleskeluun vai onko keskustassa tilaa ainoastaan maksaville asiakkaille? Uusliberalistinen globalisaatiodiskurssi ja sen sisällä käytetty valta ennaltaohjaavat sitä, miten globaali politiikka tulee ymmärretyksi ja käsitteellistetyksi. Uusliberalistisessa tarinassa väitetään, että globalisaation vääjäämättömyyden vuoksi liberalismia tulee edistää. Se puolestaan muokkaa uusliberalistisen diskurssin hallitsemää muotoa globalisaatiosta edelleen. Lopulta tämä kehäpäättelmä luonnollistuu ja vahvistuu.¹⁰

Liberalismiin liittyy suoran vallankäytön sijaan voimakas normatiivisuus sen suhteen, miten ihmiset luovat merkityksiä ja perusteluja toimilleen. Pakon sijaan käyttäytymistä ohjailee ”vapauden” ideologia. Jos tätä normittavaa vallankäyttöä ei tarkastella kriittisesti kansainvälisen politiikan tutkimuksessa, globaalien hallinnan tutkimus sanoo lopulta hyvin vähän politiikasta ja politiikan tekemisestä. Normatiivisen vallankäytön luonteeseen kuulu vallan käsittäminen prosessina ja normien omaksumisena. Vallan mekanismeja on etsittävä tarkastelemalla sitä, mitä toimijat tekevät ennemmin kuin määrittämällä, mitä toimijat ovat. Ihmiset, esimerkiksi tamperelaiset kaupunkilaiset ovat normeja omaksuessaan sekä normatiivisen vallan tuottajia että vastaanottajia.¹¹

Diskursiivinen ja normatiivinen valta ei ole abstraktio, vaikka se teoretisoituna helposti vaikuttaa siltä. Diskurssi muokkaa elettyä todellisuutta. Vaikka globalisaation vastustajien kauhukuvat maailman epätasa-arvoistumisesta globaalien kapitalismin myötä ovat usein liioiteltuja, on näyttöä

8 Väyrynen 1999, 3.

9 Euroopan unionin neuvosto 2007, 25–27.

10 Neumann & Sending 2010, 158.

11 Emt., 2–9, 112–114.

siitä, että valtioiden sisäisten alueiden epätasa-arvoisuus on kasvussa¹². Siksi kansainvälisen politiikan tutkimuksessa tulisi teoreettisella tasolla kulkevan vallan analyysin lisäksi kyetä tarkastelemaan kriittisesti sitä elettyä tilaa, jossa vallan muodot konkretisoituvat ja materialisoituvat. Globalisaatioon liitetty liberalistinen ja kapitalistinen diskurssi tuottaa koettuja, konkreettisia paikallisuuksia, jotka eroavat toisistaan. Erilaiset tilallisuudet puolestaan osoittavat, että globalisaatioksi väitetty tai tietynlaista globalisaatiota tuottava kapitalismi eivät muokkaa maailmaa kaikkialla samalla tavalla. Aidosti tilan huomioon ottava tutkimus voi tuoda esiin toisenlaisia globaaleja tilallisuuksia, jotka osoittavat kapitalismiin kytketyn globalisaatiodiskurssin olevan vain yksi mahdollinen globalisaatiosta kertova tarina.

Vaikka tämän tutkimuksen keskeinen käsite on globaali, tutkimuksessani sen rinnalla kulkee kansainvälisen käsite. Käsitteiden päällekkäinen käyttö osoittautui tarpeelliseksi tutkimushaastatteluissani, vaikka käsitteellinen tarkkuus työssä kärsiikin. Haastattelut muistuttivat minulle, että kansainvälisyys on muutakin kuin kansainväliseksi politiikaksi nimetyn tieteenalan käsite ja valtiotoimijoiden yhteistyön tai kilpailun taso: se on ihmisille lähestyttävä termi esimerkiksi kansainvälisyyskasvatuksen, kansainvälisten yritysten ja erilaisten instituutioiden kansainvälisten hankkeiden tai kumppanuuksien kautta. Esimerkiksi tamperelaiset yliopisto-opiskelijat osallistuvat kansainvälisiin, ei globaaleihin, vaihto-ohjelmiin. Sanalla on siis arkikielinen ja instituutioon kiinnitynyt merkitys, jonka ohittaminen olisi tehnyt keskustelusta haastateltavien kanssa jäykkää ja hierarkista.

Arkikielisen käsitteen ulossulkeminen olisi merkinnyt myös tutkielmani perustavan ajatuksen unohtamista: jos pyrin tarkastelemaan, miten globaalin tai kansainvälisen kokemus rakentuu matalalla tasolla, en voi tuoda käytettävää kieltä ylätasolta. Se tarkoittaisi kokemuksen tulkitsemista jäykän teoriakehyksen läpi, jolloin tutkimuksesta tulisi lopulta vain olemassaolevan teorian vahvistamista, eikä suinkaan uusien merkitysten etsimistä. Siksi käsitteiden määrittely on osa kokemuksen rakentumista ja osa aineistoni analyysiä. Tässä vaiheessa minun on tyydyttävä kertomaan, että työssäni globaali ja kansainvälinen esiintyvät osin rinnakkaisina käsitteinä, joiden välistä eroa olen tiedustellut haastateltaviltani.

Anna: Niin, onko sillä eroa, että jos asiat on globaaleja, tai että ne on kansainvälisiä tai että ne on ulkomaalaisia?

Karo: [nauraa] En mä osaa sanoa

Anna: Minkälaisia ajatuksia noi sanat sussa herättää?

Karo: Mun pitäis ehkä oikeesti googlata toi globaali-sana, että musta tuntuu välillä et

12 Warner, Rao, Griffiths & Chotikapanich 2014.

mä saatan ehkä käyttää jotain omia termejä, niinku, myös väärin. Siis et mä saatan käyttää just näitä kolme ja ne menee sekasin, myöski. Jotenki mä ajattelen globaalia jotenki sellasena maailmanlaajusena ja sellasena asiana ja sit ehkä joku ulkomaalainen tai toisesta maasta tuleva voi olla just sen maan juttu, mut ei välttämättä jotenki niin yleisesti niin semmonen, jotenki, kuitenkaan.

Anna: Mites se kansainvälinen, minkälaisia ajatuksia se herättää?

Karo: Myönteisiä ajatuksia. Mun mielestä kansainvälinen on jotenkin sellanen myönteinen sana.

1.3. Haastatteluaineisto

Tutkimustani varten haastattelin kymmentä ihmistä aikavälillä 20.6.–28.6.2013. Kaikki haastateltavat asuivat haastattelujen aikaan Tuomiokirkonkadulla Tampereella. Haastatteluista kahdeksan tehtiin suomeksi ja kaksi englanniksi. Englanninkieliset nauhat olen suomentanut itse. Haastateltavista seitsemän määritteli sukupuolensa naiseksi ja kolme mieheksi. Haastateltavien ikäjakauma ulottuu 22 vuodesta 64 ikävuoteen. Olen muuttanut haastattelemieni ihmisten nimet. Koska haastateltavieni asuinpaikka on niin helposti määriteltävissä, pyrin suojaamaan heidän yksityisyyteensä muilta osin mahdollisimman hyvin: en esimerkiksi liitä työhöni mukaan listaa heidän i'istään, nimistään tai muista tunnistetiedoista. Haastattelin jokaista ihmistä sekä Tuomiokirkonkadun ja Hämeenkadun risteyksessä että Tuomiokirkonpuistossa, joissa kävimme läpi suurin piirtein samat kysymykset.

Haastateltavien otoksen rajaaminen oli hankala tehtävä. Eri sukupolvilla, eri kansallisuuksista tai eri alueilta tulevilla ihmisillä, eri sosiaalista luokkaa edustavilla tai eri tulo- ja koulutason omaavilla ihmisillä on todennäköisesti ryhminä eriytyviä kokemuksia kaupunkitilasta. Minkään erityisen ryhmän valitseminen haastateltavaksi ei kuitenkaan vaikuttanut tämän tutkimuksen kannalta järkevältä tai luontevalta. Lopulta päädyin rajaamaan aineiston tilallisesti – päätin haastatella haastattelupaikkojen läheisyydessä asuvia ihmisiä, eli ihmisiä, jotka asuvat Tuomiokirkonkadulla. Tilallinen rajaaminen nosti haastatteluiden erääksi teemaksi välimatkan ja haastattelupaikkojen läheisyyden vaikutuksen tilassa koettuun kodikkuuden tunteeseen. Kodikkuuden tunteminen yhdistyi haastatteluissa tilan toiminnallisuuden käsittelyyn ja syvensi suhdetta maantieteeseen, sillä haastattelupaikat olivat haastateltaville tuttuja ja he liikkuivat paikoissa usein.

Haastateltavieni valinnan selkeä puute on sokeus sen suhteen, miten esimerkiksi ihonväri tai erot sosiaalisessa luokassa vaikuttavat tilojen kokemukseen. Kaikki haastateltavani olivat ihonväriltään valkoisia, joten voidaan olettaa, että heillä ei ole omakohtaista kokemusta siitä, millaista on liikkua Tampereen julkisessa tilassa ihonvärillään tai puheutumisellaan erottuen, esimerkiksi huivia käyttämällä, tai miltä tamperelainen rasismi näyttää. On ymmärrettävää kertoa, ettei kohtaa tai

havaitse rasismia, jos ei itse kuulu ryhmään, johon rasismi kohdistuu.

En myöskään kysellyt haastateltavieni koulutustaustaa, ammattia tai tulotaso, sillä tässä tutkimuksessa ja tällä otoksella en pysty analysoimaan tai vertailemaan eri ryhmien välisiä eroja. Se johtuu myös tutkimustyön ajallisista resursseista: haluttujen ihmisryhmien löytäminen yhden kadun varrelta ja heidän suostuttelemisensa haastatteluun olisi vaatinut moninkertaisen työn, johon ei tämän pro gradu -työn puitteissa ollut aikaa. Toisaalta se, että olisin haastatellut kauempana asuvia, mutta joihinkin rajatumpiin ryhmiin kuuluvia ihmisiä, olisi kadottanut kotitilaan liittyvän erityisnäkökulman. Tulevissa tutkimuksissa on varmasti paikallaan käsitellä ryhmäerityisiä kysymyksiä ja syventää näkökulmia esimerkiksi sen suhteen, miten tilan globaalin tunnun nähdään rakentuvan ihmisten erilaisuuden varaan. Tämä työ on kuitenkin vasta avaus matalan tason kehollisen kokemuksen tutkimuksen suuntaan. Tässä vaiheessa keskittyminen tiettyyn ihmisryhmään olisi kaventanut mahdollisuuksia liiaksi.

Tässä tapauksessa ainoa varma ja tiedossani oleva yhdistävä tekijä haastateltavien välillä on saman kadun varrella asuminen. Siinä on hyvät puolensa verrattuna haastateltavien tarkempaan valikointiin: sattumanvaraisuus tuottaa kenties enemmän toisistaan poikkeavia tarinoita ja ristiriitoja. Niiden pohjalta taas kuva yhteisestä kokemusmaailmasta voi muodostua rikkaammaksi (toki myöskin hajanaisemmaksi). Toisaalta on kiinnostavaa huomata, miten hyvin eri-ikäisillä tai ammatillisesti eri tavoin suuntautuneilla ihmisillä voi olla hyvin samantyyppisiä kokemuksia suhteessa johonkin paikkaan. Ja kuten tämän työn teoreettinen pohja määrittää: sattumanvaraisuus ja siitä seuraava kaaosmaisuuskin on osa sitä dynaamista muutosta, joka maailmassa jatkuvasti vallitsee.

Haastattelun teemat olivat karkeasti jaotellen kolmenlaiset: alussa pyrin tuomaan haastattelupaikan lähelle kysymällä, mitä haastateltava näkee ympärillään. Sen jälkeen tiedustelin, tunnistaako haastateltava olevansa Tampereella ja Suomessa ja onko paikalla hänelle joku merkitys. Lisäksi kysyin, miten haastateltava liikkuu tilassa yleensä. Toinen osa haastattelusta keskittyi globaaliin: näkeekö haastateltava ympärillään jotain globaalia, mistä globaali on tullut, onko se muuttanut ympäristöä? Jos kyllä, miten? Mikä puolestaan on perinteistä? Kolmannessa osiossa keskiössä oli tilaan liittyvä toiminnallisuus: kokeeko haastateltava tilan kodikseen, mikä kokemukseen vaikuttaa, onko joitakin ihmisryhmiä, joille tila on vähemmän kodikas kuin toisille tai voivatko jotkut toimia tilassa paremmin kuin toiset ja kuka tilassa käyttää valtaa. Tarkastelen kysymyksiä tarkemmin kappaleessa 4.3.

Lisäksi osan tutkimusmateriaalista muodostavat haastattelujen jälkeen tekemäni haastattelumuistiinpanot, joihin olen pyrkinyt kirjaamaan merkintöjä haastatteluiden tuottamista tunteuksista. Esimerkiksi väsyneistä jaloista pitkän seisoskelun jälkeen, helteen tuottamasta tukalasta olost, haastateltavan kanssa koetusta syvästä yhteydestä tai naurusta ja haastattelupaikkojen henkilökohtaisen merkityksen muuttumisesta. Käytännössä löysin haastateltavani seisoskelemalla Tuomiokirkonkadulla sijaitsevien asuinrakennusten ulko-ovien luona ja puhuttelemalla ovesta kulkevia ihmisiä. Jaoin myös haastattelupyynnöitä postiluukuista. Niiden kautta minuun otti yhteyttä yksi haastateltava. Tästä johtuen vietin kadulla paljon aikaa parin viikon ajan ja tilan merkitys satunnaisesti läpikulkemastani kadusta alkoi muuttua syvemmäksi ja henkilökohtaisemmaksi. Käsittelen näitä tunteuksia osana aineiston analyysii.

1.4. Tutkimuksen tilat

Haastattelin ihmisiä kahdessa tilassa: Hämeenkadun ja Tuomiokirkonkadun risteyksessä kadun pohjoispuolella ja Tuomiokirkonpuistossa kirkon eteläpuolella. Haastattelupaikkojen valintaan vaikutti niiden sijainti keskustassa, niiden lyhyt etäisyys toisistaan sekä niiden huomattavan erilainen luonne. Valitsin kaksi mahdollisimman erilaista tilaa, jotta tilan vaikutusta voisi tarkastella ja vertailla suhteessa kokemukseen. Lisäksi halusin tilojen löytyvän läheltä toisiaan, jotta haastattelut voisi tehdä käytännöllisyyssyistä peräjälkeen ja siirtymiseen kuluisi mahdollisimman vähän aikaa.

Hämeenkadun ja Tuomiokirkonkadun risteys on Tampereen vilkkaimpia paikkoja: Hämeenkadun liikenne, kauppojen ja ravintoloiden runsaslukuisuus ja rautatieaseman läheisyys vaikuttavat siinä jatkuvaan ihmisten virtaan. Haastatteluiden aikaan Stockmann-tavaratalo rakensi Tuomiokirkonkadun ylittävää rakennelmaa, joka yhdistää tavaratalon viereisen Kiinteistö Oy Hämeenkiven rakennukseen. Rakennustyömaa peitti näkymän Tuomiokirkonkadulta pohjoiseen, joten havainnointi suuntautui suurimmalta osin kadun vastapuolelle. Kadun toisella puolella risteuksen kaakkoiskulman liiketilassa toimii kenkäkauppa Kookenkä. Rautatieaseman suuntaan kuljettaessa seuraavat yritykset ovat kahvila Wayne's Coffee, ravintola Flame American Grill¹³, Scandic-hotellin Piazza Foodfactory -ravintola, teleoperaattori Soneran liike, R-kioski ja Tigerketjun kauppa. Rakennuksen ylemmissä kerroksissa toimivat ainakin Sun city -solariumpaikka ja kampaamo. Kadun toisella puolella Stockmann-tavaratalon vieressä on Picnic-ravintola ja Ale pupibaari. Joillakin ravintoloilla on pieniä terasseja kadun puolella.

¹³ Kuriositeettina mainittakoon, että kesään 2014 mennessä amerikkalainen grilliruoka oli saanut väistyä ravintola Masu Asian Bistron ja Daddy's Gelato -jäätelöbaarin tieltä.

Risteyksen lounaisnurkassa toimii hampurilaisravintola McDonald's ja sen vieressä ravintola New York, jonka yläpuolella on kahvila Coffee House. Viereisestä rapusta pääsee yläkerrassa sijaitseviin pikaruokaravintola Golden Rax Pizzapuffetiin sekä Tiikerihai- ja Ale Bar -baareihin. Seuraavassa liiketilassa keskustorin suuntaan toimii Suomalainen Kirjakauppa, ravintola Pancho Villa, Nordeapankki, vaatekauppa Gina Tricot ja Omenahotelli. Rakennuksen julkisivussa on isot logot julkis- ja yksityisalojen toimihenkilöliitto Jytyltä, Nordic henkilöstöpalveluilta ja Pirkanmaan syöpäyhdistykseltä. Kadun toisella puolella on muun muassa sisäänkäynti Hämpin parkkihalliin, Silmäaseman optikkoliike ja silmäsairaala sekä Osuuspankin konttori.

Suojatiet ylittävät tiet joka puolelta risteystä, paitsi Tuomiokirkonkadun pohjoiselta puolelta, josta alkaa korttelin mittainen kävelykatu. Hämeenkadun molemmilla puolilla on bussipysäkit. Puita on jonkin verran molemmin puolin Hämeenkatua.

Tuomiokirkonpuisto sijaitsee noin neljänsadan metrin päässä risteyksestä pohjoiseen, Tuomiokirkonkadun, Satakunnankadun ja Rautatienkadun keskellä. Pohjoispuolella kirkko päättyy Siukolankatuun. Haastattelutilanteessa tarkkailu rajoittui kuitenkin kirkkoon ja sen eteläpuoliseen puistoon sekä ympärillä näkyvään rakennuskantaan. Tilan ehdottomasti hallitsevin rakennus on harmaasta graniitista rakennettu punakattoinen Tuomiokirkko. Puiston nurmikkoa halkovat soratiet, joiden varsilla on puisia penkkejä ja roska-astioita. Puiston puusto koostuu muun muassa havupuista, koivuista, vaahteroista ja riippapihlajista. Länsipuolella puistoa reunustaa tammiaita ja itäpuolella reunassa on matala pensasaita. Puistossa on myös syreenejä ja värikkäitä, muotoon istutettuja kukkaistutuksia. Satakunnankadun toisella puolella puistoa vastapäätä on Tampereen klassillinen lukio, jonka keltaruskeaa seinää koristaa teksti ”Kaiken opin päätös on: pelkää Jumalaa ja pidä hänen käskynsä”. Muuten aluetta ympäröi joka puolella matalahkot kerrostalot. Liiketiloja ei puiston kasvillisuuden vuoksi pystynyt erottamaan. Ainoastaan Satakunnankadun ja Tuomiokirkonkadun risteyksen lounaisnurkasta erottui siellä sijaitseva kahvio Cafe Breikki.

Ennako-oletukset näyttelivät tietysti osansa paikkojen valinnassa. Ajattelin risteyksen edustavan englanninkielisine liikkeiden nimineen ja McDonald'seineen juuri sitä tyypillistä kaupallista globaalia, joka sumentaa käsitystämme paikasta. Toisaalta kokemusta Tampereesta oli vaikea karistaa, vaikka kuinka keskittyi kuvittelemaan, että on jossain muualla. Tapanani oli istua bussin kyydissä ja miettiä, kuinka kauan kestäisi tunnistaa paikka tietämättä missä on, jos lähtisi kulkemaan rautatieasemalta Hämeenkatua pitkin länteen. Tuomiokirkonpuisto vastakohtaisesti vaikutti siltä, että se on leimallisesti tamperelainen paikka. Samaan aikaan joka kerta kirkon nähdessäni hätkähdin sitä, miten vaatimattomassa sisäsuomalaisessa kaupungissa saattoikaan olla

niin erityislaatuinen kirkko, jonka tornista loisti pieni valo iltaisin. Ihan kuin kirkko olisi siirtynyt yllättäen jostain muualta nykyiselle paikalleen.

Aavistukseni siitä, miten paikat näyttäytyvät ihmisille, osoittautuivat tietysti pian pelkiksi omiksi oletuksikseni. Haastattelut osoittivat, kuinka paikan kokemus rakentuu subjektiivisesti ja miten rikastuttavaa ja avartavaa oli yksinkertaisesti kuulla, mitä haastateltavat sanovat, minkälaisen lasien läpi he katselivat näitä tuttuja paikkoja. Toisaalta kokemukseni siitä, miten paikat sisältävät yleisyyttä ja erityisyyttä jollakin yllättävällä, ristiriitaisellakin tavalla, näyttäytyi myös haastateltavieni kokemuksissa. Nämä ristiriitaisuudet ovat aineistoni antoisin sisältö.

2. KIINNEKOHTIA

2.1. Aiempi tilantutkimus

Työni on jatkumoa kansainvälisen politiikan poststruktuurilistisen tilan tutkimuksen perinteeseen. Rob Walkerin teos *Inside/Outside* tarjoaa työlleni vahvan pohjan maailman tilallisen ja ajallisen kehityksen maantieteen kriittiseen tarkasteluun. Teos on aikanaan ollut nostamassa keskusteluun eurooppalaisen valtiojärjestelmän vaikutusta tapaan, jolla käsitteellistämme (globaalin) tilan. Poststruktuurilistinen ajatus tiedon ja vallan yhteenkietoutumisesta ja diskurssien historiallisesta muodostumisesta antaa välineet hahmottaa maailman sosiaalista rakentumista, ei pelkästään sosiaalisissa suhteissa, vaan myös maantieteellisesti.

Tieteenalan tilan käsitteellistämiseen keskittyvä kritiikki alkoi hitaan kasvunsa viimeistään 1980-luvun lingvistisestä käänteestä lähtien, jolloin kriittiset geopolitiikan tutkijat alkoivat kiinnittää huomiota tilan rakentumiseen liittyviin diskursiivisiin käytäntöihin. Tutkijat toivat esiin identiteettien ja intressien käsitteet ja alkoivat tutkia rajoja kansallisuuksia tuottavina mekanismeina. Syntyi ajatus, että puhujat itse asiassa synnyttävät paikkoja. Kritiikillä pyrittiin vastaamaan siihen, miten valitettavan usein kansainvälisen politiikan tutkimuksessa tila esiintyy tarkentamattomana terminä. Ajatus, että kansat vain esiintyvät kartalla esiintyvillä rajatuilla alueilla ja kansainväliset suhteet jossain näiden alueiden välillä, huomattiin ongelmalliseksi ja essentialistisia valtiomalleja edustavaksi.¹⁴

Kansainvälisen politiikan alalla tilan käsitteellistämisen ongelmat seuraavat pitkälti siitä, että koko planeetan kattava alue on liian suuri sisältämään mitään yhtenäistä yhteiskuntaa. Globaali ihmisyyden on liian epämääräinen ja laaja käsite selittämään tilan sosiaalista ulottuvuutta. Siten tieteenalalla on

¹⁴ Harle & Moio, 2010, 454.

pitkään tartuttu valtiomalliin, joka rajaa ihmisyden kansallisvaltioiden sisään. Tämä on vaikuttanut kansainvälisten suhteiden käsittämiseen maantieteestä vapaana alueena, ilman tilan kriittistä käsittelyä. Essentialistinen valtiomalli ja jaottelu sen sisä- ja ulkopuoleen on tarjonnut mahdollisuuden globaalin maantieteen luoman kompleksisuuden näennäiseen ylittämiseen. Käsittelen tätä aihetta syvemmin luvussa 3.2.1.

Kriittisten geopolitiikan tutkijoiden panoksesta huolimatta vakiintunutta käsitystä valtion alueellisesta asemasta ei ole kyetty edelleenkaan laajamittaisesti haastamaan. Fokus on jäänyt ennemmin valtioiden välisiin suhteisiin kuin alueellisuuteen, vaikka sen tutkimusta on pyritty viime vuosina nostamaan esiin.¹⁵ Tilan sosiaalisen rakentumisen vastapuoli – se, kuinka vastaavasti tila vaikuttaa siellä esiintyviin sosiaalisiin suhteisiin – tuppaa viemään takaisin kohti essentialistisia käsityksiä kansallisvaltioista.¹⁶

1980-luvun jälkeen globaalia tilaa on ryhdytty tarkastelemaan useammastakin kriittisestä perspektiivistä käsin: esimerkiksi ranskalaisen marxilaisen sosiologin Henri Lefebvren valtion territoriaalisuutta käsittelevien kirjoitusten pohjalta¹⁷, globalisaation käsitteen kautta¹⁸ ja arjen kansainvälisen poliittisen talouden (everyday international political economy, EIPE) tilallisten ulottuvuuksien määrittelyistä¹⁹. Lisäksi globaalia tai kansainvälisepoliittista paikallisuutta on lähestynyt muun muassa Benjamin Solomon hallussapitourbanismin (occupancy urbanism) käsitteen kautta²⁰ ja Teivo Teivainen maailmanpoliittisilla kaupunkikävelyillään²¹. Lukuisat feministiset geopolitiikan tutkijat ovat tutkineet muun muassa rajoja, julkista ja yksityistä tilaa sekä paikan rakentamaa kansallista identiteettiä²². Vallan ja tiedon rakenteita politiikan tilallisessa olemuksessa tarkastellaan ihmismaantieteessä myös skaalautumisen käsitteen avulla²³.

Eri kriittisten suuntausten välillä on yhtäläisyyksiä erityisesti sen suhteen, miten ne pyrkivät purkamaan hallitsevia käsityksiä tilan järjestymisestä. Koska työni liittyy kansainvälisen politiikan tieteenalaan, en voi ohittaa kansallisvaltion käsitettä kokonaan, vaan pyrin rakentamaan mahdollisuuden uuteen tilallisuuteen purkamalla valtion hegemonista asemaa globaalissa politiikassa. Walkerin teoria tarjoaa siihen sopivat välineet. Sikäli kun muut kriittiset suuntaukset

15 Harle & Moisio, 2010, 454; Aalto, Dalpy & Harle, 2003, 1.

16 Massey 1992, 70.

17 Ks. esim. Lefebvre 1991, Brenner & Elden 2009.

18 Käsitteen toi laajaan tietoisuuteen Robertson 1992, globaalista tilasta ja ajasta ks. Jijon 2013.

19 Hobson & Seabrooke 2007, Herod 2007.

20 Solomon 2008.

21 Aunila & Teivainen 2013a & 2013b.

22 Ks. esim. Silvey 2004, Nagar 2004, Fluri 2008, Jones 2009.

23 Ks. esim. Brenner 2001, Moore 2008.

lähestyvät valtiokäsitteen dekonstruktioita samankaltaisin ajatuksin, en näe syytä olla lainaamatta myös niistä perinteistä. Oman leirin löytäminen tieteenalan sisällä liittyy helposti enemmän tutkijan oman identiteetin rakentamiseen ja tieteenalan rajojen vahtimiseen – ja määrittelyvallasta kamppailuun – kuin haluan rikastaa sitä näkemystä, joka meillä on maailmasta ympärillämme. Lisäksi esimerkiksi post-marxilaisen kriittisen teorian ja poststrukturalismin välinen ero on usein epäselvä²⁴.

Doreen Masseyn teoretisointi puolestaan tarjoaa väylän katutason globaalin tilallisuuden tutkimukseen, jonka tarpeellisuus on vahvasti linkittynyt feministisen tutkimuksen perinteeseen: feministinen tutkimus on pitkään pyrkinyt avautumaan metodologiselle rikkaudelle ja monipuolisuudelle sekä kritisoinut tieteenalan päälleliimattuja itsemäärittelyjä²⁵. Lisäksi Masseyn teoria mahdollistaa haastatteluaineiston tilallisen rajaamisen.

2.2. Maailman materiaallinen dynamiikka

Miksi Walkeria seuraava poststrukturalismi ei kuitenkaan riitä tämän tutkimuksen teoreettiseksi taustaksi? Syy on pitkälti analyysin tasossa: poststrukturalismissa keskitytään etsimään tiedon ja vallan rakenteita diskurssianalyysin muodossa. Alatason tilan tutkimuksessa seinät tulevat kuitenkin pian konkreettisesti vastaan. Diskurssianalyysi ei tunnu riittävältä siinä vaiheessa kun seisoo risteyksessä pohtien mahdollisia lounasvaihtoehtoja ja tulee melkein auton yliajamaksi, koska ei ajatuksissaan kiinnitä huomiota ympäristöönsä. Tila ja sen materia ovat eletyssä elämässä konkreettisia pintoja, ne saavat kehot liikkumaan muotojensa mukaan ja ajatukset ja tunteet virittymään taajuuteensa. ”On vaikeaa saada ihmiset ottamaan tarpeeksi aikaa katseluun ja nimeämään asioita. Varsinkaan risteyksessä, jossa rakennustyömaa häiritsee näkyvyyttä toiseen suuntaan ja toisessa suunnassa ihmisten ja autojen vilinä tuntuu olevan tempoa nostattavaa. On vaikeaa pysäyttää katsetta.”²⁶

Tilan konkreettinen kokeminen on suoraan yhteydessä tutkimuksen ontologiaan. Jos kansainvälisen politiikan tutkimus keskittyy tarkastelemaan maailmaa pelkästään abstraktilla teoriatasolla, on vaarana, että näkemys maailmasta alkaa olla kaukana siitä todellisuudesta, jossa ihmiset elävät. Kansainvälisen politiikan tieteenalasta tulee idea, joka on uskottava vain toisille alan tutkijoille ja teoretikoille. Elina Penttisen mukaan alalla sekoitetaan todellisuuden havaitseminen maailman

24 Linklater 2001, 24.

25 Tickner 2011, 614–615.

26 Haastattelumuistiinpano 20.6.2013.

esittämiseen. Sen seurauksena alalle on syntynyt oma maailmankatsomuksensa.²⁷

Penttisen teoria perustuu posthumanismiin ja kvanttifysiikkaan, mutta lähtökohtaeroista huolimatta näen siinä yhtäläisyyksiä omien tavoitteideni kanssa: ihminen/luonto-dualismin vahvistamisen sijaan ihminen tulisi nähdä materiaalisena osana maailmaa. Ihmisen mieli on osa luonnon jatkumoa, tiukasti yhteenkietoutunut ihmisen kehon kanssa ja sen erottelemisen luonnosta on mielen omaa kuvitelmaa. Lopulta poststrukturalistinen teoria tai muut konstruktivistiset suuntaukset eivät pääse yli ihmisen ja ”luonnon” ontologisesta erottelusta jos diskursseja purkaessa keskitytään ”luontoon” tiedon tuotannon ja vallan käytäntöjen tuotoksena. Materian ja mielen erottelu jää elämään. Kausaalinen tai mekanistis-deterministinen malli maailmasta jää kyseenalaistamatta luonnollisen maailman osalta ja kyseenalaistetaan vain sosiaalisissa suhteissa.²⁸ Sen sijaan, kuten argumentoin kappaleessa kolme, tila ja sitä asuttavat ihmiskehot ovat yhteenkietoutuneita niin, ettei materiaalista maailmaa voida erottaa siellä esiintyvistä sosiaalisista suhteista. Ne rakentavat toisiaan vastavuoroisesti.

Koska tässä tutkimuksessa tilan materiaallinen ulottuvuus on olennainen osa siellä järjestyviä sosiaalisia suhteita, ihmiskehojen materia on olennainen osa tilan muodostumista. Ihmiset, mukaan lukien haastateltavat ja tutkija ovat tilassa eläviä ja hengittäviä kehoja, jotka tuovat oman kehollisuutensa tilaan vaikuttaen sen muodostumiseen. Voidaan myös ajatella, että ruumiillisella materiaalilla on jo olomuotonsa ja mahdollisuutensa ja se voi tietyissä tapauksissa, kuten kantasolujen muodossa, tuottaa jotakin muutakin kuin kehollisuutta²⁹. Näin ollen ihminen on osa luontoa, materiasta syntynyt.

Materian ja mielen yhteenkietoutuneisuus tarkoittaa, että maailma on jatkuvassa muutoksessa. Muutos syntyy maailmassa toimivien subjektien ja tilan fyysisten yhteisvaikutuksesta. Maailma rakentuu näin ollen dynaamisesti,³⁰ Tämän työn teoreettinen kehys hyväksyy muutoksen maailmassa olomme perustavanlaisena ennakkoehtona. Sen sijaan, että muutosta yritettäisiin kahlita teoreettisilla rakennelmilla, muutosta lähestytään mahdollisuutena ja rikkautena. Maailman dynaamisen luonteen ymmärtäminen antaa välineitä muutokseen vaikuttamiseen pelkän ongelmien ylöskirjaamisen sijaan.³¹

Kansainvälisen politiikan tutkimuksessa on jo aikaisemmin argumentoitu, kuinka kansainvälinen on

27 Penttinen 2013, 18.

28 Penttinen 2013, 19, 21–23.

29 Dixon 2014, 140.

30 Massey 1992, 75–84.

31 Penttinen 2013, 34.

paitsi yksityistä, myös kehollista³². Eeva Puumalan mukaan kehollisuuden tutkimuksella voidaan ylittää kansainvälisen käsitteeseen liittyvä kahden tason ongelmallisuus: käsitteeseen sisältyy sekä erityisyys, kuten alueellisuus, suvereniteetti ja paikantuminen, että yleisyys, kuten globalisaatio ja yleismaailmallisuus. Sen sijaan että kansainvälisyyttä tarkasteltaisiin vain toisen tason ilmiönä tai pelkästään kritisoidaisiin ylläolevan jaottelun puutteellisuutta, kehollisuuden tutkimuksella voidaan pyrkiä ylittämään sisä- ja ulkopuolen dikotomiat.

Kehollisuus yhdistää yleisyyden ja erityisen, sillä se kantaa merkityksiä kansainvälisestä ja rajoista itsessään, se sijoittuu tilaan niiden rajojen mukaan, mitkä ovat sille mahdollisia ja toimii samalla vastarintana sille maantieteelliselle järjestykselle, jonka suvereenit kansallisvaltiot ovat kartoittaneet ja jota ne suojaavat käytännöllään. Liikkuvien kehojen myötä rajat siirtyvät kaikkiin niihin paikkoihin, joissa ihmiset kantavat kansainvälisen merkityksiä mukanaan. Samalla ne kyseenalaistavat suvereenin valtion rajat ja käsityksen siitä, kuka on sisä- ja kuka ulkopuolella.³³

Miten nämä ajatukset sitten näkyvät omassa tutkimuksessani? Ensinnäkin ne asettavat tutkijan tilaan ”tässä-ja-nyt”. Haastattelun tilassa tutkijalla, haastateltavalla ja ympäröivällä tilalla on kaikilla aktiivinen rooli. Samaan aikaan tila syntyy erityiseksi juuri haastattelun hetkellä siinä virtaavasta vuorovaikutuksesta: tutkijan on mahdotonta väittää tarkkailevansa tilannetta millään tavoin objektiivisesti. Tällä tavoin kehollisuuden sisällyttäminen tutkimustilanteeseen on erityisesti epistemologinen ja metodologinen kysymys, jossa seuran jälleen kerran feminististä tutkimusperinnettä.

Epistemologisesti³⁴ kehollisuuden tutkimus tuottaa uuden näkökulman kysymykseen ”miten voidaan tietää?”. Sen sijaan, että juututtaisiin mielen ja ruumiin dikotomiaan ja kehollisuus koettaisiin tutkimuksessa merkityksettömäksi tai jopa häiritseväksi, kehollisuus voi tuottaa uudenlaista tietoa ja syventää ymmärrystä. Kehollisuus on ihmisten vuorovaikutuksessa ylitsepääsemätön osa ja sen sivuuttaminen tiedon lähteenä kaventaa ymmärrystämme maailmasta. Tässä tutkimuksessa kehollisuuden huomioiminen tarkoittaa haastatteluasetelmaa kadulla, tilallistettua tutkimushaastattelua. Kehollisuuden voi huomata haastattelun kulussa: äänen jännittyneisyydessä, katseen liikkeessä, altistumisessa ympäristön ärsykkeille, asemoitumisessa suhteessa toiseen haastattelun osapuoleen ja nauruun, puheen tauoissa, naurussa ja niin edelleen.

32 Ks. esim. Shapiro 2003, Penttinen 2008, Puumala 2012.

33 Puumala 2012, 18, 152–197.

34 Metodologiasta ks. lisää kpl 4.

2.3. Feministinen etiikka

Feministinen tutkimusperinne pakottaa minut tarkastelemaan kriittisesti niitä arvoja ja lähtökohtia, joista käsin lähestyn tutkimusta. Kuten useat kriittiset suuntaukset ovat tuoneet esiin vähintään niin kutsutusta kolmannesta debatista lähtien, tutkijan on mahdotonta asettua tutkimusaiheensa ulkopuolelle objektiiviseksi tarkkailijaksi. Feministisessä tutkimuksessa tutkija nähdään keskeisenä aktiivisena toimijana, joka tekee eettisiä valintoja tutkimuksensa suhteen³⁵. Feministinen tutkimus onkin pyrkinyt kyseenalaistamaan käsitystä tiedosta järjen tuotteena, osoittamaan tieteen valtahierarkioita ja paikallistamaan tutkimusta. Samalla tutkimus on ymmärretty poliittiseksi aktivismiksi: tieteen tehtävänä on tuoda näkyväksi erilaisia sosiaalisia todellisuuksia ja tarjota vaihtoehtoja muutokseen.³⁶

Koska tutkimus ymmärretään luonteeltaan poliittisena aktivismina, tutkimuksen tekoon liittyy paljon eettisiä kysymyksiä. Kysymykset koskevat tutkimusprosessia kaikissa sen vaiheissa siitä miten tutkimuskysymys rajataan teoreettisen perspektiivin kautta siihen miten tutkija analysoi datansa ja kirjoittaa havaintonsa. Kaikkiin vaiheisiin ja valintoihin vaikuttaa tutkijan käsitys sosiaalisesta todellisuudesta.³⁷ Koska kaikki ihmiset lähestyvät sosiaalista todellisuutta omasta näkökulmastaan käsin, kysymystä siitä, kenen totuudella on merkitystä, ei voida väistää. Tutkijan käyttämä valta ja akateemisen koulutuksen tuottama etuoikeus määritellä sosiaalisen todellisuuden koostumus on pohtimista vaativa eettinen positio. Vaikka tutkimuksen tarkoituksena olisi vain ymmärtää ja kuvata paremmin jonkun ryhmän sosiaalista todellisuutta, tutkimuksen luonne on ymmärrettävä poliittisena, sillä sen tarkoituksena on haastaa vallitseva näkemys asioista ja esimerkiksi antaa tilaa sellaisten ryhmien äänelle, joille sitä ei ole aikaisemmin annettu.³⁸

Erityisesti poststrukturalistisen feminismin suhteessa tietoon on yhteisiä piirteitä muiden kriittisten suuntausten kanssa. Universaalien tiedon sijaan tutkijat näkevät monimuotoisia ja mutkikkaita sosiaalisia identiteettejä ja ”tiedon” riippuvuutta sen paikantumisesta. Siksi tutkijalla on tiedon tuottajana valta-asema: tuotettu tieto muokkaa edelleen käsitystämme sosiaalisesta todellisuudesta. Näin tieto ja valta kytkeytyvät tiiviisti yhteen. Feministisen tutkijan tulee olla erittäin tarkka siitä, miten käyttää asemaansa.³⁹

Poststrukturalisteja on myös kritisoitu feminismin piirissä, sillä teoriaan keskittyminen ja

35 Edwards & Mauthner 2002, 15.

36 Nagar, Lawson, McDowell & Hanson 2002, 259.

37 Wise, lainattu Edwards & Mauthner 2002, 19.

38 Edwards & Mautner 2002, 18; Gillies & Alldred 2002, 32–33.

39 Gillies & Alldred 2002, 35–36, 46

diskurssien purkaminen akateemisissa papereissa vie pikkuhiljaa kohti akatemian keskinäistä keskustelua unohtaen poliittisen kamppailun ja muutoksen tavoittelun. Tiede palaa kohti Suurta Teoriaa ja rationalismia, jonka kyseenalaistaminen oli alkujaan feministisen tutkimuksen tehtävä. Samaan aikaan etuoikeuden rakenteet tiedon tuotannossa piiloutuvat uudelleen.⁴⁰

Poststrukturalistinen teoria pyrkii kuitenkin rikkomaan vakiintuneita käsityksiä ja diskursseja tavalla, joka on uutta monille aikaisemmille feministisille suuntauksille. Esimerkiksi sukupuoli nähdään sosiaalisena käytäntönä ja essentialistiset käsitykset ”luonnollisista” miehistä ja naisista osoitetaan kulttuurisesti rakentuneiksi malleiksi femininiinisuudesta ja maskuliinisuudesta.⁴¹

Omassa tutkimuksessani tämä on oleellista: mielestäni feministisen tutkimuksen tekeminen on mahdollista myös niin, että tutkimuksen kohteena ei ole esimerkiksi vain naisiksi itsensä määrittelevien sosiaalinen ryhmä. Feminismi ei ole mielestäni määriteltävissä vain naiskysymyksenä, vaan se on kokonaisvaltaisempi tapa tarkastella yhteiskunnan rakentumista ja siihen liittyvää valtaa. Kuten sanottua, feministinen teoria on laajempi tapa tarkastella tutkimuksen koko kaarta. Se auttaa myös hahmottamaan esimerkiksi tilaan liittyviä sukupuolittavia tai muuten normittavia rakenteita. Poststrukturalismissa ja feminismissä on molemmissa heikkoutensa, joita toisen näkökulma auttaa korjaamaan. Fraserin ja Nicholsonin sanoin:

Postmoderni näkökulma feministiseen teoriaan paljastaa vammauttavia essentialismin jääniteitä, kun taas feministinen katse kohti postmodernismia paljastaa mieskeskeisyyttä ja poliittista naivismia⁴².

Miten oman etuoikeutetun aseman vaikutusta tutkimusprosessissa voidaan sitten tietoisesti vähentää? Oikeastaan ainoa tapa oman vallankäytön minimoimiseen on kertoa avoimesti niistä poliittisista ja eettisistä lähtökohdistaan, joista käsin tutkimustaan rakentaa. Lisäksi tulee ymmärtää, ettei feministinen tutkimus ole sen totuudellisempaa kuin mikään muu, vaan myös se on osittainen ja rajoittunut kuvaus maailmasta ja sen ilmiöistä. Ainoa keino oikeuttaa muiden tuottamien valtarakennelmien purkaminen on olla hyvin eksplisiittinen sen suhteen, mitä tutkimuksellaan tavoittelee ja missä omat poliittiset sitoumukset sijaitsevat.⁴³ Tutkijan tulisi myös harjoittaa jatkuvasti tiukkaa itsekriittisyyttä ja olla valmis kommunikoidaan poliittisten sitoutumisten muutokset, jos tutkimus tuottaa yllättäviä tuloksia.

40 Stanley & Wise 2000, 257, 272–274.

41 Ks. esim. Butler 2008, Sullivan 2003.

42 "A postmodernist reflection on feminist theory reveals disabling vestiges of essentialism, while a feminist reflection on postmodernism reveals androcentrism and political naiveté." Fraser & Nicholson 1989, 84.
Käännös AH.

43 Gillies & Alldred 2002, 38–49.

Koen tärkeäksi, että tutkija lähestyy aihettaan nöyryydellä ja mahdollisimman avoimin mielin. Tutkijan tulisi olla avoin sille mahdollisuudelle, että tutkittava todellisuus näyttäytyy erilaisena kuin tutkija odotti. Eettisen feministisen tutkimuksen tulisikin painottaa kontekstia ja tilannetta jäykkien moraalikoodien sijaan, pyrkiä dialogiin ja neuvotteluun eikä seurata ennalta asetettuja sääntöjä⁴⁴. Tutkijan oman ruumiillisen stand pointin hahmottaminen, avoimuus suhteessa tutkimuksen kohteeseen, mahdollinen samastuminen ja mahdollisuuden antaminen tunteiden muutokseen tutkimustilanteessa ovat avaimia siihen, että vallankäytön määrää voidaan kontrolloida.⁴⁵ Tutkimus on lopulta yritys valottaa jotakin uutta ja ennen piilossa ollutta näkyville dialogin avulla. Mitä avoimemmin ja syvemmin dialogiin pystyy osallistumaan, sitä paremmin sen kautta voi pyrkiä ymmärtämään maailmaa, vaikka tutkimuksen ”tieto” olisikin vain yksi näkökulma maailmaan.

Tässä tutkimuksessa kantavana ajatuksena on etsiä jonkinlaista uutta tapaa tarkastella globaaleja suhteita eletyssä elämässä, antaa ääni ihmisille riippumatta heidän asiantuntija- asemastaan ja nähdä globaali tasolla, josta kaikilla ihmisillä on kokemus. Näin ollen poliittisena tavoitteenani on siirtää määrittelyvaltaa ylhäältä alas, saada ajatuksia siitä miten globaalin tilan yhteisyyttä ja demokraattista jakamista voidaan edistää ja miten vastata syrjiviin globaalin liikkuvuuden vastaisiin reaktioihin. Lisäksi haluan laajentaa tieteenalan käsitystä tilan politiikasta ja osoittaa, että globaalin diskurssin paikallinen uudelleenmuotoileminen on mahdollista.

Ongelmallista tutkimusasetelmassani ja sen taustalla vaikuttavissa poliittisissa lähtökohdissani on se, etteivät haastateltavat olleet perillä yllä luettelemistani tavoitteista. Niiden kertominen olisi saattanut vaikuttaa osallistumiseen siten, että vain aihetta aikaisemmin ajatelleet ja samoin suhtautuvat olisivat halunneet antaa haastattelun. Tutkimukseni kannalta merkityksellistä sitä vastoin oli, että haastateltavat edustaisivat mahdollisimman monipuolista ihmisjoukkoa ja olisivat valikoituneet samanlaisella sattumanvaraisella logiikalla, millä ihmiset päätyvät asumaan saman kadun varteen. Silti halu globalisaatiodiskurssin uudelleenmuotoiluun ja sen myötä poliittisen ajattelun muutokseen on oma tavoitteeni, eikä sen etsiminen tutkimuksen keinoin ole lähtökohtaisesti seurausta haastateltavieni toiveesta, vaikka haastattelujen aikana haastateltavat ilmaisivatkin toiveita siitä, miten tilan muutos voisi muuttaa asioita heidän mielestään paremmaksi.

Haastatteluja analysoidessani minun on oltava erityisen tarkka sen kanssa, etten tee haastateltavien kertomasta liian pitkälle vietyjä johtopäätöksiä. Esimerkiksi se, että pääosin haastateltavat kertoivat, etteivät asioi Tuomiokirkonkadun ja Hämeenkadun risteyksessä sijaitsevissa ketjuliikkeissä, ei vielä

44 Edwards & Mauthner 2002, 21.

45 Gusterson 2008, 103; Llewelyn 2007, 300–301.

kerro, että he toivoisivat, ettei näitä liikkeitä olisi siinä ollenkaan. Lisäksi monelle kysymys siitä, miten he muuttaisivat tilaa jos saisivat, oli aihe, jota he eivät olleet ajatelleet aikaisemmin. Aktiivisen muutoshalun sijaan toimiminen tilassa näyttäytyi ennemmin sopeutumisenä ja hyvistä puolista nauttimisenä. Tutkimuksen eettisyyden vuoksi minun on oltava tarkkana eritellessäni, milloin toive muutoksesta tulee haastateltavan omasta aloitteesta ja milloin kysymyksestäni seuraten. Toisaalta taas se, ettei useampi ihminen tule itse ajatelleeksi omia vaikutusmahdollisuuksiaan, voi kertoa tilan politiikasta jotain oleellista.

Lähtiessäni dialogiin haastateltavien kanssa ja yrittäessäni muodostaa haastattelutilanteista mahdollisimman vapaita pyrin antamaan tilaa yllätyksille ja näkökulmille, jotka eivät olleet käyneet omassa mielessäni. Pysin suhtautumaan avoimesti, astumaan alas asiantuntija-asemasta ja saamaan kiinni siitä kokemuksesta, jota haastattelemani ihminen minulle välitti. Yritin mahdollisuuksien mukaan olla kuljettamatta keskustelua siten, että haastateltava myötäilisi sitä teoriaa, joka oli oman ajatteluni taustalla. Onnistuminen ei tietenkään ole täydellistä.

Huomasin nopeasti, miten tärkeään osaan luottamus nousi koko haastatteluprosessissa haastatteluun suostumisesta sen antamiseen. Ensimmäisessä haastattelussani unohdin kertoa haastateltavalleni etukäteen, että nauhoitan haastattelun. Nauhurin ilmestyminen haastattelutilanteeseen herätti epäluottamusta, joka vaikutti selvästi koko haastattelun kulkuun. Luottamus siihen, miten käytän haastatteluaineistoa, ei aina syntynyt itsestään. Siksi on ehdottoman tärkeää kunnioittaa sitä, mitä haastateltava kertoo, pitää kertoma keskustelun kontekstissa, olla tekemättä jollakin tapaa syyllistäviä huomioita tai vääriä johtopäätöksiä. Toisaalta on pyrittävä välittämään ihmisten kertoma kaunistelematta tai silottelematta sitä. Tutkijaposition sisältämän vallan vuoksi kunnioitus ja rehellisyys ovat arvoja, joiden avulla tutkimuksen eettisyyttä voi pyrkiä vahvistamaan. Korostan myös, että ristiriitaisuuksien ja rikkoumien etsimistä haastatteluista ei saa missään tapauksessa käsittää haluna pilkata ihmisiä. Sen sijaan tässä tutkimuksessa epäjohtonmukaisuudet ja ristiriitaisuudet käsitetään olennaisena osana ihmisen kokemuksen ja merkityssisältöjen muodostumista ja niitä arvostetaan kallisarvoisena tietona ihmisyydestä.

Toisaalta, vaikka on hyvä pitää mielessä tutkimuksen mahdolliset ongelmat ja vaaran paikat, sitä ei tulisi tehdä avoimen dialogin positiivisten puolten kustannuksella. Loppujen lopuksi dialogi on luovuuden tila: mahdollisuus synnyttää yhdessä jotain uutta ja saada kiinni eletyn elämän rikkaudesta. Jatkuvan muutoksen luoma keskeneräisyys on sekä fyysisen että sosiaalisen maailman ylitsepääsemätön tila. Muutoksen tuoman epävarmuuden havainnoiminen mahdollisuutena avaa uusia keinoja osallistua elävään maailmaan ja löytää itsestään uutta toimijuutta. Jos jään

tarkastelemaan tutkimustani ja haastattelutilanteitani pelkästään vallan ja rajoitusten kautta, en todennäköisesti saa niistä paljonkaan irti. Sen sijaan voin suhtautua niihin luovana mahdollisuutena keksiä hyvää tai nähdä niissä mahdollisuuden kehittää sitä hyvää, joka maailmassa jo vallitsee.⁴⁶ Siksi Doreen Massey'n positiivinen tilan määrittely⁴⁷ tutkimukseni teoreettisena viitekehysenä on teoreettinen ja poliittinen valinta tilasta kirjoittavana opiskelijana ja tutkijana sekä tilan rakentumiseen osallistuvana materiaalisena subjektina.

Samanaikaisesti maailman muutos vie takaisin tilaan – siihen hetkelliseen tilanteeseen jossa haastattelu tapahtui. Tila tallentui nauhalle ainutlaatuisena hetkenä, joka ei toistu samanlaisena koskaan. Aikatilan paikantuminen vie takaisin siihen, kuinka (feministisinä) tutkijoina olemme osa fyysis-sosiaalista jatkumoa, jossa olemisen ja tietämisen tavat eivät ole erityneet omiin ihmismieliiimme. Olemme intra-aktiivinen osa maailman loputonta muodostumista. Kuvitelma siitä, että tutkijoina käsityksemme tai kokemuksemme maailmasta olisi jotenkin parempi tai määrittelemämme ongelmat ratkeaisivat kirjoitettuumme niistä, osoittautuu todellakin pelkäksi kuvitelmaksi. Voimme vain syventää ymmärrystämme vuorovaikutuksessa sekä sosiaalisen että fyysisen maailman kanssa ja etsiä avoimin mielin uusia näköaloja, jotka ehkä kasvattavat sitä, minkä koemme hyväksi tai arvokkaaksi.⁴⁸

Lopulta käänös tarkastelemaan fyysistä tilaa rikkoo myös tieteenalan sisäistä hierarkiaa siitä, mikä on oikeaa kansainvälisten suhteiden tutkimusta. Tieteenalan koetaan olevan kriisissä. Alalla keskustellaan siitä, tulisiko ala sen pelastamiseksi rajata jollakin tapaa tiukemmin vai lähestyä sitä yli tieteenalarajojen⁴⁹. Samalla tavoin kuin fyysisen kehollisuuden tuomisella ihmiskäsityksemme voimme ylittää tiettyjä mielen ja ruumiin sekä järjen ja tunteen dikotomioita, koetun konkreettisen tilan tuomisella kansainvälisen politiikan teoriakentälle voidaan päästä yli siitä kriisiytyneestä maailmankuvasta, joka alalla on aikanaan luotu. Se vaatii kansainvälisen politiikan suurista kertomuksista luopumista ja oman tutkijaidentiteetin löytämistä uudella tavalla, kenties myös uramahdollisuuksien vaarantamista. Tarvitsemme siihen apua muilta tieteenaloilta, tässä nimenomaisessa tapauksessa aluetieteen puolelta.

46 Penttinen 2013, 13.

47 Ks. kappale 3.2.2.

48 Penttinen 2013, 13–14.

49 Ks. esim. Dunne, Hansen & Wight 2013, Shayan 2013, Sylvester 2013a, Weiss & Wilkinson 2014.

3. TILA

3.1. Muutos aikatilan tuotteena

On tärkeää pyrkiä ymmärtämään hyvin tilan tutkimukseen liittyvä käsitteistö sekä tilan tutkimuksen ulottuvuudet ja tasot. Tässä luvussa tarkennan ne lähtökohdat, jotka ohjaavat omaa tutkimustani. Keskityn Rob Walkerin huomioihin kansainvälisen politiikan teorian tilallisista oletuksista ja Doreen Massey'n teoriaan ajan ja tilan yhteen kietoutumisesta, *aikatilasta*. Koska tämän tutkimuksen kohteena on tilallinen kokemus, fyysisen tilan ymmärtäminen suhteessa sosiaalisiin voimiin (ja sosiaalisen suhteessa tilaan) on perusedellytys sille, että voimme ymmärtää ihmisen kokemusta tilassa. Massey'n sanoin ”Minkä tahansa tilan määritelmän täytyy ottaa huomioon tilan tunnuspiirteet: ulottuvuus, poissulkevuus, rinnakkain oleminen jne. [...] Niinpä yhteiskuntatieteiden on tarpeellista olla yhteismitallisia fyysisen tilan käsitteiden kanssa, vaikkakin yhteiskunnallisen käsittämiseen saattaa sisältyä tiettyjä lisäpiirteitä.”⁵⁰

Maaailman käsittäminen prosessina pakottaa määrittelemään tilan suhteessa muutokseen ja aikaan. Kliseinen globalisaatiodiskurssi on kertomus ajallisesta progressiosta, joka muokkaa tilaa, jolla itsellään ei ole varsinaista roolia muutoksen tuottajana. Globalisaatio on ikään kuin aalto, joka pyyhkii pikkuhiljaa yli koko planeetan tuhoten samalla paikalliset erityispiirteet ylikansallisten ilmiöiden edeltä. Walkerin mukaan kansainvälisen politiikan tieteenalalla tätä ilmiötä ei osata tarkastella kriittisesti, sillä historiallisesti määräytynyt modernin Euroopan tilallinen järjestys, kansallisvaltio, ei taivu määrittämään tilaa ajan vaatimalla uudella tavalla. Walkerin mukaan tilan historiallista muodostumista tulisi tarkastella lähemmin ja ymmärtää samalla, kuinka tilallinen järjestys omalta osaltaan sitoo käsityksen ajasta tiettyyn lineaariseen progressioon, joka on modernin Euroopan historiallista perua. Toisin sanoen tilan ensiarvoisuus käsitteenä on myöhempien ajan käsitysten taustalla.⁵¹

Walker hakee uusia tilallisia muotoja poliittiselle identiteetille etsimällä poststrukturealisissa hengessä niitä historiallisia diskursseja tai tilaa luovia sosiaalisia prosesseja, jotka ovat sitoneet meidät valtiomuotoisiin tilan ja ajan ansioihin. Walker kehottaa uudelleentarkastelemaan ajan ja tilan suhdetta.⁵² Massey kuitenkin huomauttaa, että yleisen käsityksen mukaan tilan kerronnallistaminen on hankalaa. Muutos nähdään ajallisena tarinana ja tilan osaksi jää olla ajan tuoman muutoksen passiivinen vastaanottaja. Tällä tavalla toimii myös kapitalismiin kietoutunut globalisaatiodiskurssi.

50 Massey 1992, 79, alaviite 21. Kursiivi alkuperäinen.

51 Walker 1993, 9–11, 21.

52 Emt., 21.

Tällainen tilan määrittäminen ei-dynaamisena ja ajan Toisena, ei-aikana, on kuitenkin köyhdyttävä tapa tarkastella maailmaa. Se näyttää yhteiskunnan ”ajan läpi liikkuvana viipaleena”, jossa tilalla ei nähdä olevan tuottavaa kapasiteettia. Olisi kuitenkin etsittävä keinoja kertoa myös tilallisesta liikkeestä, sillä tila ja aika ovat erottamattomasti toisiinsa liittyneitä – ajallinen muutos on myös tilallista.⁵³

Masseyn korostaa, kuinka aika ja tila ovat niin yhteen kietoutuneita, että niiden välisestä dikotomiasta tulisi päästä eroon. Tilaa ei tulisi määritellä vain suhteessa aikaan, puuttumisen kautta. Tila tarvitsee oman, positiivisen määrittelynsä, jossa kuitenkin otetaan huomioon, ettei se pysty olemaan olemassa absoluuttisesti, ilman aikaa. Tarkoituksena ei siis ole korvata aikaa tilan käsitteellä muutosta tuottavana voimana, vaan osoittaa niiden riippuvuus toisistaan. Käsitteellisesti tällaista riippuvuutta ja yhteenkuuluvuutta voidaan kuvata aikatilän käsitteellä. Aikatila ottaa huomioon tilan sosiaalisen luonteen ja siitä seuraavan tuottavuuden: tila rakentuu sen sisältämien sosiaalisten suhteiden avulla. Toisaalta tila puolestaan vaikuttaa siellä esiintyviin suhteisiin. Sosiaalisten suhteiden virta tuottaa tilaan loputtoman verkoston, joka on luonteeltaan dynaaminen. Toisin sanoen ajan vaikutuksen alainen tila tuottaa muutosta myös itsessään, sillä tila rakentuu siellä esiintyvien sosiaalisten suhteiden kautta. Aikatilan tuottama muutos on siksi luonteeltaan osittain yllätyksellistä ja sattumanvaraista. Muutos voidaan kokea jopa kaoottisena, sillä tilassa tapahtuvien sosiaalisten suhteiden kerrostuminen ja verkottuminen on niin runsasta, ettei niiden selittäminen tai jäljittäminen ole käytännössä mahdollista, vaikka se teoriassa vaikuttaa siltä. Näin ollen tila järjestäytyy sekä sosiaalisen ”suunnittelun”⁵⁴, että sattumanvaraisuuden kautta.⁵⁵

Mielestäni katseen siirtäminen globaalilta tasolta tai kansallisvaltiosta lähiympäristöön on yksi tapa hahmottaa uutta, tuottavampaa ja liikkuvampaa käsitystä tilallisuudesta. Walker etsii tilallista vaihtoehtoa kansallisvaltiolle katsomalla globaalille tasolle. Minä puolestani etsin uutta tilallisuutta mikrotasolta, kaupungista ja kadulta. Siinä missä Walker painottaa historiallisten valtakurssien etsimistä, itse haluan keskittyä tähänhetkiseen materiaaliseen ja keholliseen tilan kokemukseen. Historiallisten diskurssien tunteminen on tärkeää, jotta voisimme ymmärtää subjektien ja identiteettien muodostumista. Kokemuksen tutkimuksella voidaan kuitenkin päästä vielä askel uuteen suuntaan, tarkkailemaan tilassa kerrostuvia monimutkaisia suhteita. Näiden moninaisten, ristiriitaisten suhteiden löytäminen voi auttaa monipuolistamaan käsityksiämme kansainvälisestä tai globaalista. On kiinnostavaa tietää, miten ihmiset asettuvat näiden monimutkaisten suhteiden

53 Massey 1992, 67–84.

54 Esimerkiksi tiettyjen palvelujen keskittyminen tietylle alueelle tuottaa siellä tyypillistä käytöstä.

55 Massey 1992, 75–84.

risteyskohtiin, neuvottelevat toimijuuttaan ja tuovat tilaan oman kehollisen vaikutuksensa. Kun muutosta ymmärretään paremmin, sen suuntaan on helpompi vaikuttaa.

3.2. Ensimmäinen kertomus: suvereeni sisätila

3.2.1. Valtiotilaan pakattu partikularistinen yhteisö

Kansainvälisen politiikan teoriassa alueellinen tila on ehdottomasti kukistanut ajan. Vain historiallis-maantieteellisen tiedostamisen kautta voimme vapautua sen puristuksesta.⁵⁶

Lainaus John Agnew'ltä osoittaa, kuinka poststrukturalistien mielestä kansainvälisten politiikan tieteenalan käsitys alueellisista kansallisvaltioista sitoo meidät tietynlaiseen historialliseen diskurssiin ja tilan luomisen prosessiin. Kansallisvaltio nykyisenä alueellisesti rajautuneena kokonaisuutena onkin tietyn varhaismodernin eurosentrisen historiallisen materialismin ilmentymä. Tuo ilmentymä on ajan saatossa vakiintunut ja ”luonnollistunut”, vaikka kyseessä on mitä pikimmin ollut vallankäytön keskittymiseen tähtäävä poliittinen prosessi. Samalla tämä vakiintunut diskurssi sitoo meidät ”tila-ansaan” (territorial trap), jossa nykyinen tilallisuus määrittää tulevaisuuden tiukasti rajattuun muottiin.⁵⁷

Kehitys on tapahtunut pitkän historian kuluessa. Eurooppalaisessa modernisoitumisen prosessissa valta ja auktoriteetti siirtyivät pikkuhiljaa hallitsijalta abstraktille valtiolle, samaan aikaan kun ylikansallisella tasolla maa-ala voitiin kartografian kehityksen avulla jakaa entistä tehokkaammin valtaapitävien kesken. Vallan alueellinen keskittyminen ja planeetan jakaminen keskusjohtoisiin alueisiin veivät vähitellen kohti käsitystä valtioiden sisäisestä suvereniteetista.⁵⁸ Pinta-alan tekninen jakaminen oli sidoksissa ajatukseen siitä, kuinka ihmiskunta oli luonnollisesti jakautunut ja alueellisesti hajaantunut⁵⁹.

Eräs merkittävimmistä lopputulemista tässä kehityksessä on ollut se, että poliittisen identiteetin tai toimijuuden mahdollisuus on rajautunut yksilölle tällaisen partikularistisen järjestyksen, eli kansallisvaltion sisällä. Universaalisti toimijan paikan omii yksilöstä johdettu vallan keskittymä, suvereeni valtio. Ihmisyys ominaisuutena ei tämän kehityksen seurauksena yksistään riitä sitomaan koko maailmanlaajuista ihmiskuntaa toimivaksi yhteisöksi, vaan vaaditaan rajoja, jotka määrittävät

56 "In international relations theory territorial space has most definitely conquered time. Only historical-geographical consciousness can release us from its dead hand." Agnew 1994, 77. Käännös AH.

57 Agnew 1994, Elden, 2010, Shah 2012.

58 Shah 2012, 61–65.

59 Bartelson 2010, 220.

yksilöjen toiminnan mahdollisuuksia.⁶⁰

Samalla kun toimijuus jaetaan valtion sisä- ja ulkotilan kesken määritetään myöskin sen rajat, missä kulkee eettisyyden mahdollisuus. Ulkopuolesta konstruoidaan anarkinen viidakon lakien maailma, jossa ihmiset eivät voi luottaa järjen ja etiikan suojaan. Sama ja Toinen jaetaan tällä tavoin maantieteellisesti. Samalla erotellaan se, mitä maailma on siitä, miten asioiden tulisi olla. Normatiivisuus ja etiikka nähdään mahdolliseksi vain valtion sisäpuolella. Ulkopuolista maailmaa lähestytään kansainvälisen politiikan teoriassa tavoitellen siitä objektiivista tietoa tai vaihtoehtoisesti niin, että etiikka sisältyy siihen, miten asiat jo ovat. Kansainvälisten suhteiden teoria rakentuu hierarkisten dualismien ympärille erotuksena valtiotieteestä niin, että subjektiivinen/objektiivinen, normatiivinen teoria/empiirinen tiede ja arvot/tosiasiat linkittyvät sisä-/ulkotila-dikotomiaan.⁶¹

Matalan tason tutkimuksessa selviää, ettei pelkkä rajojen sisäpuolella oleminen takaa yksiselitteistä toimijuutta kaikille ihmisille. Samalla kun sisäpuolesta piirretään homogeenista jatkumoa, dikotomian toinen puoli sulkee ulos myös esimerkiksi sellaiset ristiriitaiset käsitteet kuin luokan ja sukupuolen. Sisätilaa määrittää maskuliininen järki. Ne ihmisryhmät, joiden rooliksi jää edustaa mieli/ruumis-dikotomian toista puolta, jäävät kuulematta. Siksi esimerkiksi naisten ja maahanmuuttajien kokemus valtiotilasta ei usein näy virallisissa diskursseissa.⁶² Tästä syystä poststrukturalististen ja muiden kriittisten tutkijoiden (nyt kehityksen yhtenä jatkeena minun) mielenkiintona on etsiä ja kuvitella sellaista kansainvälisen politiikan tarinaa, jossa ei alistuta näihin sisä- ja ulkopuolen dikotomioihin. Tilan ei tarvitse sisältää niitä dikotomisia ominaisuuksia, joita tämä erityinen historiallinen diskurssi siihen tällä hetkellä liittyy⁶³.

Walker ja Agnew kuitenkin erottelevat ajan ja tilan. Walkerin mukaan ajallinen kehitys ja tila määrittyvät sisä- ja ulkopuolelle samalla tavalla kuin järjestys ja anarkia. Kansainvälisen politiikan maailmaa määrittää tilan ensiarvoisuus, siinä missä poliittisuus ja progressio jäävät valtion sisäisiksi mahdollisuuksiksi. Partikularistinen tila sitoo ajan partikularistiseen käsitykseen progressiosta, joka puolestaan voi toteutua vain tietyn järjestyksen puitteissa.⁶⁴ Ja kuten siteeraus tämän kappaleen alussa kertoo, Agnew antaa ymmärtää, että tila on suorastaan valloittanut ajan.

Kuten edellisessä kappaleessani kuitenkin kävi ilmi, Massey näkee ajan ja tilan järjestyvän toisin.

60 Walker 1993, 62–67.

61 Emt., 51–55.

62 Kantola 2007, 41–43, Marttila 2007, 65, Walker 1993, 131.

63 Agnew 1994, 54, Agnew 2010, 779–780.

64 Walker 1993, 62.

Walkeria ja Agnew'ta seurattaessa voi siis käydä helposti niin, että olettaa vapautuksen universaaliin ajalliseen progressioon seuraavan tilallisten lähtökohtien minimoimisesta⁶⁵. Masseyta seuraten todellinen progressio voi sen sijaan olla vain *aikatilallista*, eli tutkimuksessa tilan määrittelyä pitäisi ennemmin syventää ja kytkeä aikaan, kuin pyrkiä siitä pois päin.

Kukaan ei tietenkään väitä, että alueellisuus sinänsä olisi ansa, vaan puhutaan sitä koskevista vakiintuneista käsityksistä. Ei tulisi kuitenkaan erehtyä olettamaan, että kehitys voi tapahtua vain ajallisena. Walkerin mukaan "[...] ajalliset mahdollisuudet jäävät kiinni homogeenisen tilan metafysiikkaan"⁶⁶. Seurauksena postmodernit tutkijat ovat keskittyneet pääasiassa tekemään diskurssianalyysejä. Itse haluan liikkua diskurssianalyyseistä eteenpäin. Vaikka diskurssianalyysi on tärkeää, sen riskinä on toisintaa ajatusta siitä, että homogeeninen tila on ylipäänsä mahdollinen. Kenties on hedelmällisempää keskittyä etsimään tilan jatkuvaa dynaamista muutosta ja sen tuottamia rikkoutumia, eli osoittaa aikatailan heterogeenisyys konkreettisesti.

Tästä syystä on tärkeää lähteä etsimään kansainvälistä nimenomaan mahdollisimman matalan tason tilallisuuden kokemuksesta. Tällä tavoin tilan käsitteeseen voidaan tuoda vertikaalista syvyyttä, joka tuottaa uusia näkemyksiä siitä, miten kansainvälinen voi järjestyä. Tilallisuudesta ei ole ylipäänsä, tulevaisuuden tulee asettua tilallisiin raameihin, vaikka nykyhetken tilallisuuden toisintaminen lakkaisikin. Tilallisuuden matalan tason tutkimuksella voidaan myös etsiä merkkejä siitä, kuinka näennäisen homogeeninen tilaa itse asiassa sisältääkin heterogeenisiä elementtejä eikä suinkaan ole jakautunut sisä- ja ulkopuoleen mitenkään kategorisesti. Matalan tason tutkimuksella voidaan etsiä rikkoutumia sekä tilan että ajan puitteissa, sillä se sisältää ristiriitaisia ajallisia tarinoita, jotka määrittävät tilaa eri tavalla eri ihmisille ja päinvastoin – eri kokemukset tilasta tuottavat erilaisia suhteita aikaan.

3.2.2. Yli dikotomioista – luova maantieteellinen mielikuvitus

Maailmankatsomuksen rakentuminen on aina merkittävä poliittinen prosessi, jossa erilaiset voimat kamppailevat keskenään "totuuden" paikasta. Tilallisen maailmankatsomuksen muodostuminen ei eroa muista vastaavista prosesseista. Omaksumamme *maantieteellinen mielikuvitus* määrittää sitä, kuinka kohtaamme vieraan ympäristössämme ja otamme oman paikkamme maailmassa. Maailmankatsomukset ovat jatkuvassa muutoksessa ja kuvatessaan aina tietynlaista sosiaalista prosessia heijastelevat niitä valtarakenteita, joita kohtaamme jokapäiväisessä elämässämme. Maantieteellinen mielikuvituksemme voi rakentua esimerkiksi karttojen avulla, kuten mainitsin

65 Ks. keskustelu Elden 2010 & Agnew 2010.

66 Walker 1993, 138.

aikaisemmin suvereeniin valtioon liittyen. Myös muun muassa kuulemamme tarinat ja uutiset voivat vaikuttaa kokemukseemme tilasta.⁶⁷ Voidaan kuvitella, että esimerkiksi kokemus Tampereen keskustorista on erilainen henkilöllä, joka on kuullut sen olevan rakennettu parkkipaikaksi, kuin henkilöllä, joka on ymmärtänyt sen tarkoituksen olla kaupunkilaisten yhteinen oleskelutila.

Tilan rakentuessa ja sen rakentaessa subjektejaan poliittisiksi toimijoiksi maantieteellisellä mielikuvituksella on huomattava rooli. Kyse on olennaisesti ajattelemisen tavasta, sekä tilan rakentumisen prosessiin osallistuvana tilallisena subjektina, että tilasta kirjoittavana teoreetikkona.⁶⁸ Massey'n ajama paikan positiivinen määrittely on siksi teoreettinen ja poliittinen valinta, joka pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan tilaan ympärillämme. Kansainvälisen politiikan tutkimus on ollut lähtökohtaisesti ongelmakeskeistä, joka mielestäni paistaa myös historiallisia diskursseja etsivien kirjoittajien teksteissä – tilanteet nähdään tukahduttavina, alistavina ja määräävinä.

Mainitsin tutkimukseni lähtökohdiksi avautumisen kohtaamisille, löytämiselle ja uudelle mielikuvitukselle. Tällainen lähtökohta ja keskittyminen nimenomaan *positiivisiin* määrittelyihin ja luovaan dynamiikkaan voi tuottaa avarampia, tai ainakin ennennäkemättömiä ratkaisuehdotuksia niihin asioihin, jotka koetaan ongelmallisiksi. Toisekseen tilan käsittäminen luovana prosessina auttaa havaitsemaan, että ihmissubjekti ei ole ainoa merkittävä tekijä maailman rakentumisessa, vaan että ympäristössä on käynnissä prosesseja, jotka toimivat irrallaan ihmisen vaikutuksesta.⁶⁹ Tilan käsittäminen tästä perspektiivistä näyttää, ettei se ole missään vaiheessa alistunut homogenisoivan diskurssin alaiseksi, vaan että rikkoumat ovat oleellinen osa sen luonnetta. Tutkimuksen tehtävänä on puolestaan näyttää, kuinka näiden rikkonaisten kohtien kautta voidaan löytää uusia ratkaisuja.

Kuten kappaleessa 3.1. käytiin läpi, tila rakentuu niiden sosiaalisten suhteiden kautta, joille tila asettaa fyysiset raamit. Siten tilaan sijoittuminen on myös alku identiteetin ja poliittisen toimijuuden muodostumiselle. Tilaan sijoittuminen puolestaan muokkaa tilaa jälleen uuteen suuntaan. Identiteetti ja tila ovat jatkuvassa vuoropuhelussa. Vuoropuhelu ei kuitenkaan ole vallasta vapaa tila. Muutoksen suuntaa ja sen mahdollisuuksia ohjailevat vallalla olevat diskurssit, kuten poststrukturalistit muistuttavat. Siksi valtiokäsitteestä ei voida noin vain luopua. Valtio on edelleen tilaa voimakkaasti järjestävä diskurssi ja eletty todellisuus.

On kuitenkin huomioitava, että historiallisten diskurssien lisäksi myös muualla maailmassa

67 Massey 2008, 102–103.

68 Emt., 189.

69 Penttinen 2013.

tapahtuvat asiat ovat läsnä tilassa kerrostuvien sosiaalisten suhteiden kautta. Massey'n sanoin: ”Aivan kuten ’menneisyys jatkuu nykyhetkessämme’, myös etäällä oleva on läsnä ’täällä’”. Siksi esimerkiksi kulttuurista monimuotoisuutta ei voi ajatella maantieteellisesti kauas meistä itsestämme, vaan se on läsnä kaikkialla. Kaikkia paikallisia päätöksiä eivät myöskään tee paikalliset ihmiset, vaan ne muodostuvat muualla tapahtuneiden asioiden jatkumona.⁷⁰ Siksi esimerkiksi valtiotilaan pakattu alueellisuus ei lopulta ole kuin diskurssi, joka on haavoittuvainen uusille määrittelyille. Eletyn elämän moniulotteisuudessa diskursiivisesti rakennetut rajat joutuvat kyseenalaistetuiksi koko ajan.

Sosiaalisen riippuvuuden tunnustaminen sekä ajan ja tilan yhteen kietoutumisen ymmärtäminen antavat työkaluja siirtyä yli kansainvälisyyden luonnetta koskevista dikotomisista olettamuksista. Sen sijaan että pelättäisiin ulkopuolella sijaitsevan anarkisen maailman jollakin tapaa vyöryvän järjestettyyn sisätilaan, sen voidaan jo huomata olevan siellä. Kuten sanottua, kaaos on jo osa tilan järjestymistä ja sen kiinteä osa, jokaisella tasolla paikallisesta globaaliin. Samoin voidaan huomioda, että rajat eivät suinkaan sijaitse siellä, missä ne karttakirjan mukaan ovat, vaan nekin järjestyvät jokaisella tasolla. Tukahdutetut tai kuulemattomat äänet, maahanmuuttajien, naisten, köyhien, vammaisten ynnä muiden, ovat yhtä lailla osa tilaa, mutta ne on vain suljettu eri tasoilla rajoilla hegemonisen diskurssin kuulemattomiin. Paikoilla on moninaisia identiteettejä ja niissä voi elää rinnakkain monenlaisia yhteisöjä⁷¹. Näin ajateltuna diskurssien purkaminen ei tunnu ylitsempäsemättömältä, vaan suorastaan yksinkertaiselta: tulee etsiä erilaisia ihmisiä ja kuunnella heitä. Tästä voi seurata luovia sosiaalisia virtoja, jotka vaikuttavat ylemmän tason rakenteisiin. Tila myös sisältää heterogeenisyydessään useampia tasoja, joten globaalin tutkiminen voidaan hyvin aloittaa matalalta.

3.3. Toinen kertomus: globalisaatio

3.3.1. Sosiaalisesti rakennettu geometrinen planeetta

Kiina-ilmio, mcdonaldisoituminen, Facebook, länsimaisen kulttuurin hegemonia, halvat lennot, verkostojen tila, iPhone, sushi, kybersota, liikkuva työvoima, talouskriisi, IT-yritykset. Esimerkiksi tällaisista palasista rakentuu kliseinen tarina globalisaatiosta ja sen maailmaa myllertävästä voimasta. Globalisaatioon liitetään kuva kiihtyvistä prosessista, joka muokkaa maailmasta vähä vähältä yhtä suurta jatkumoa, tuhoaa paikalliset kulttuurit ja sekoittaa lopulta ihmisrodutkin niin, että kaikkien iho on lopulta yhtä vaaleanruskea.

⁷⁰ Massey 2008, 178–209.

⁷¹ Massey 1991, 28.

Vastaava lehtien sivuilla ja ihmisten puheissa esiintyvä tarina on tavattoman vahva ja se läpäisee myös monet kansainvälisen politiikan ja poliittisen maantieteen diskurssit. Globalisaation nähdään liikuttavan maailmaa suuntaan, jossa pelkkä valtioiden välisten suhteiden tarkastelu näyttyy riittämättömänä. Tästä syystä on koettu tarpeelliseksi hahmottaa uusi globaali analyysin taso, jotta ei-valtiollisten toimijoiden suhteiden vaikutuksia pystyttäisiin tarkastelemaan, sillä vaikka ne ovat linkittyneet valtio toimiin, yksin valtiotasoa ei kykene niitä selittämään.⁷² Samanlaisia ajatuskulkuja liittyy teoretisointiin, jonka sisällä katsotaan, että valtiotason auktoriteetti on liikkumassa kohti globaalia hallintaa ja globaaleja instituutioita. Valtiotalon ominaisuudet ikään kuin nousevat ylemmälle tasolle, jossa tilallisuus ja eksklusiivisuus eivät enää merkitse.⁷³ Näin ”klassiseen” tulkintaan globalisaatiosta liitetään kaksi kyseenalaistamatonta lähtökohdtaa: globaali taso käsitetään valtiotasolta syntyväksi ja sen käsitetään samalla puhkovan vanhoja valtiokeskeisen auktoriteetin rajoja.

Ennen tarkempaa keskittymistä näihin lähtökohtiin on kuitenkin tehtävä yksi huomio: tällainen kliseinen kuva globalisaatiosta on yksi diskurssi ja sen erityislaatuna on liioittelevuus. Siihen kuuluu kuva globalisaatiosta vääjämättömänä, nopeana ja arvaamattomana, hopeanhoitoisten finanssikeskusten dynaamisten pukumiesten kännykän näytölle mahtuvana planeettana. Tämä näkemys on tietenkin liioiteltu; todellisuudessa suuri osa ihmisistä kokee globalisaation värittämän elämänsä edelleen sellaisissa paikoissa kuin Kyttälä, Härmälä tai Hervanta. Kieleen on siis kiinnitettävä erityistä huomiota, sillä liioittelun vaara on globalisaatioon liittyen erittäin suuri. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö esimerkiksi härmäläläisten kokemus globalisaatiosta olisi todellinen – päinvastoin. Liioittelu rajaa globalisaation tuottamat ilmiöt tietynlaiseen diskurssiin, joka sulkee ulos suuren osan ilmiön tuottamasta kokemuksesta. Erilaiset diskurssit tuottavat erilaisia, keskenään ristiriitaisia kokemuksia globaalista.⁷⁴

Samalla tavalla liioiteltua on väittää, että globalisaatio vie meitä kohti uutta, rajatonta maailmaa⁷⁵. Kuten Walker asian ilmaisee, moderni poliittinen teoria on aina ollut hyvin ambivalentti sen suhteen, voimmeko kuulua johonkin abstraktiin globaaliin joukkoon, jossa ihmisyyden itsessään on määrittävä ja yhteen vetävä voima. Näin on katsottu olevan, mutta samalla on tehty selväksi, että ihmisyyden voi juurtua vain kansallisvaltion tarjoamassa suojassa. Globalisaatiokehitys tuo tämän seikan pikemminkin esiin kuin häivyttää.⁷⁶ Ja koska kansallisvaltio tuntuu kaikesta muutoksesta

72 Ruggie 2004, 519.

73 Sassen 2006, 21.

74 Massey 2008, 136.

75 Elden 2005, 9.

76 Walker 2010, 88.

huolimatta porskuttavan eteenpäin, on kyseenalaistettava se, missä roolissa rajat oikeastaan ovat olleet sen muodostamisessa. Tilan historiallista muodostumista kriittisesti tarkasteltaessa voidaan huomata, että rajat ovatkin vasta toissijainen määrittäjä sen jälkeen, kuinka tila itsessään on sosiaalisesti konstruoitu⁷⁷.

Kriittisesti tilaan suhtautuvat tutkijat ovat huomauttaneet, että globaali maailma on sosiaalisesti rakennettu siinä missä valtiokin. Näiden kahden sosiaalinen perusta sitä paitsi nojaa samaan ontologiseen oletukseen: tilaan, jonka käsitteellinen kehitys on mahdollista kaivaa esiin.⁷⁸ Maapallon geografinen muoto löytyi samaan aikaan renessanssin ja varhaisen uuden ajan valtakamppailujen kanssa. Planeetan muodon hahmottuminen yhdistettynä löytöretkiin ja Euroopan kuningaskuntien välisiin valtataisteluihin tuotti kartografisen kehityksen kautta mahdollisuuden jakaa maailma matemaattisiin malleihin perustuen alueisiin, joissa kukin kuningashuone kykeni keskittämään valtaa itselleen. Tämä kehitys kansallisvaltioiksi ei kuitenkaan olisi koskaan onnistunut, ellei tietämystä maapallon pinnanmuodoista olisi kehitetty ensin. Siksi voidaan ajatella, että maailma on aiemmin muodostunut globaaliksi, kuin millään tavalla kansainväliseksi.⁷⁹

Korostan vielä, että maailman muodostuminen globaaliksi palloksi tarkoittaa sen sosiaalista konstruointia (tietenkin olettaen, että maapallon todellinen fyysinen muoto ei vaihtelee ihmisten sille antamien määritysten mukaan). Se prosessi on ollut monimutkainen vallan näytelmä, jossa suurimpia osia ovat näytelleet eurooppalaiset kuningashuoneet tiedemiehineen sekä kirkko. Samaan aikaan on syntynyt Walkerin mainitsema abstraktio ihmisyydestä jossakin globaalilla tasolla, mutta niin että sen toteutuminen on ollut käytännössä mahdollista vain partikularistisessa tilallisessa järjestyksessä.

Samalla tavalla käsitys tilasta on jaettu kahtia: planeetan ylle on laskettu abstrakti matemaattinen ruudukko ja vain paikallisessa (kansallisvaltiossa) on nähty mahdollisuus konkreettisuuteen. Tällä tavoin matemaattinen abstraktio edeltää kansallisvaltiota ja on myös sen perustalla. Siirtyminen analyysin tasolla kansallisvaltiosta maailmalliseen ei muuta tätä perustaa, globaali taso rakennetaan saman geometrian mukaan. Sitä voidaan järjestellä eri tavoin, mutta perustava idea pysyy samana – myös verkostoyhteiskunta nojaa lopulta maantieteellisiin pisteisiin samoin kuin uuden ajan eurooppalainen valtiojärjestys.⁸⁰ Tämä tilallisuuden kuvittelemisen tapa muodostuu tietenkin ongelmalliseksi, kuten olemme huomanneet. Samalla kun globaali on verhottu abstraktiuden

77 Elden 2005, 11.

78 Bartelson 2010, 219, 231.

79 Bartelson 2010, Elden 2005, Shah 2011.

80 Elden 2005, 16.

verkkoon, tietyt poliittiset äänet väittävät, että vain paikallisessa voi esiintyä joku alkuperäinen konkreettinen tunne tilasta. Tämä ei tietenkään ole niin, sillä globaalin ja paikallisen muodostavat samat sosiaaliset suhteet. Voidaankin huomata, että dikotomisesti toisiaan vastaan asetellut abstrakti/konkreettinen ja globaali/paikallinen asettuvat klassisen järki/tunne tai mieli/ruumis dikotomian alle. Näin ajatellen näyttää mahdolliselta kiinnittyä tunteen kautta vain paikalliseen, sillä vain se voidaan kokea konkreettisesti. Tämä on tietenkin hyvin köyhä tapa nähdä maantieteen mahdollisuudet.⁸¹

3.3.2. Vaihtoehtoinen tarina globalisaatiosta?

Miten sitten suhtautua globalisaation voimiin paikallisessa tilassa? Jos ajatellaan edelleen tamperelaista kaupunkilaista, globalisaatio koskee hänen elämäänsä hyvinkin monella tasolla, vaikka välttelisimme liioittelua. Hän ehkä pitelee käsissään kauppakassia, joka sisältää tuotteita, jotka on kasvatettu Etelä-Amerikassa, pakattu Itä-Aasiassa ja tuotu Suomeen muutaman etapin kautta. Tämä on kiihtyneen globalisaation aikakaudella entistä todennäköisempää. Kaikki paikat määritellään välttämättä uudelleen globaalien muutosten kautta ja globaalin tason tilallisuus on määräävä voima, kuten aikaisemmassa kappaleessa todettiin. Samaan aikaan paikat tuntuvat käyvän yhtenäisemmiksi, samat McDonald'sit löytyvät kaikista kaupungeista, mutta kaikkien paikkojen sisäinen yhtenäisyys tuntuu jollakin tapaa rikkoutuvan.⁸²

Tämä kehitys ja globalisaation tuoma voimakas muutos saa helposti ajattelemaan, että jollakin tapaa suojaamalla kotipaikka erilaisin rajoin voitaisiin säilyttää paikan ”alkuperäinen” luonne. Horjuvalle identiteetille saatetaan etsiä turvasatamaa perinteistä tai jostain mytologisoidusta yhtenäiskulttuurista. Toisaalta toiset ryhmät saattavat suhtautua moiseen hyvin halveksuen ja syleillä vallitsevaa globalisaatiodiskurssia väistämättömyytenä, jonka kelkkaan tulee hypätä sen kummemmin miettimättä. Kumpikaan näistä ei vaikuta kovinkaan luotettavalta vaihtoehdolta pysyä mukana maailman menossa ja kokea tunnetta pysyvyydestä tai kodista, joten tulee etsiä keino vastata kestävästi molempiin reaktioihin.⁸³

Globaalistumista siis tapahtuu, mutta ei ole yksiselitteistä, että tuntemamme versio siitä olisi suinkaan ainoa mahdollinen tapa, jollaiseksi se olisi voinut tai voi jatkossa muotoutua. Markkinalogiikkaan nojaava globalisaatiodiskurssi on yksi, tietty globalisaation muoto; se on uusliberalistisen kapitalismin tuottama tarina, joka tuottaa teknologista determinismiiä ja sen kautta

81 Massey 2008, 190–191.

82 Emt., 132–134.

83 Massey 1991, 26.

vääjäämätöntä Suurta Kertomusta kehityksestä, joka pikkuhiljaa pyyhkii kaikkien alueiden yli. Tämä kertomus on ei-tilallinen käsitys globalisaatiosta, jossa eri tilojen väliset erot kuitataan sillä, ettei globalisaation ajallinen kehitys ole *vielä* ehtinyt muokata jotakin aluetta niiden kaltaiseksi, jotka globalisaatio on jo saanut kukoistamaan. Taloustieteen diskurssi otetaan esimerkiksi valtio- tai EU-instituutioissa valitettavalla tavalla kyseenalaistamatta vastaan ja sen tuottaman globaalien kehitysmuotojen nimissä oikeutetaan tietty politiikka, joka itse asiassa tuottaa juuri mainitsemaamme muotoa globalisaatiosta. Tämä mielikuvituksen maantiede lupaa vain yhden reitin modernisaatioon ja kehitykseen: uusliberalismin ja sääntelystä vapaan kaupan.⁸⁴

Globalisaatio nykyisellään ei kuitenkaan homogenisoi paikkoja. Uusliberalistiseen kapitalismiin liittyvä käsitys globalisaatiosta tuottaa tilallisia seurauksia, jotka eriyttävät paikkoja toisistaan. Se tuottaa esimerkiksi kaavoittamiseen liittyviä ratkaisuja, jotka ovat sidoksissa uusliberaalin politiikan ideologiaan. Asuntomarkkinoiden hintojen noustessa on selvää, että osa väestöstä joutuu lähtemään vaurastuvan keskiluokan tieltä.⁸⁵

Tässä prosessissa globaalien vallan hierarkia on maantieteellisesti selkeästi havaittavissa: nähdään se, kenellä on valtaa määrittää prosessia ja mihin suurkaupunkeihin globaalit verkostot keskittyvät. Tämä tietysti tarkoittaa sitä, että eri ihmisillä on hyvin erilainen asema määrittää sitä, millaiseksi globalisaatio muodostuu, miten se heihin vaikuttaa tai miten he siitä hyötyvät. Globalisaatiodiskurssiin liittyvä klisee ihmisten suuremmasta liikkuvuudesta ei suinkaan pidä paikkaansa kaikkien kohdalla: on ihmisiä, joiden liikkuvuutta globalisaatiokehitys rajoittaa suoraan. Heihin voidaan laskea vaikka ihmiset, jotka eivät enää pääse liikkumaan kotoaan maaseudulta kaupunkiin, koska bussilinjat on lakkautettu uusliberalistisen talouden luomien pakkojen vuoksi. On ihmisiä, jotka ohjailevat globalisaatiota mieleiseensä suuntaan, ihmisiä jotka hyötyvät sen tarjoamasta liikkuvuudesta ja ihmisiä, jotka se lukitsee paikoilleen.⁸⁶ Kaikkia näitä ihmisiä löytyy Tampereelta.

On olemassa muitakin tekijöitä kuin pääoma, jotka vaikuttavat kokemukseemme tilasta. Esimerkiksi sukupuoli, luokka ja syntyperä vaikuttavat siihen, minkälainen pääsy yksilöillä ja ryhmillä on tilojen sisään ja niiden olemusta määrittäviin valta-asemiin. Globalisaatiodiskurssiin kuuluu myös väite siitä, että marginaalit nousisivat keskiöön. Näin ei todellakaan ole. Suurin osa globalisaatiota käsittelevistä teksteistä (esimerkiksi tämä) tulee valkoisen länsimaalaisen, globaalien eliittien edustavan ryhmän kynästä. Esimerkiksi suurimmalle osalle globaalien etelän ihmisistä

84 Massey 2008, 113–118.

85 Smith, 2002.

86 Massey 1991, 25–26, Massey 2008, 132.

globalisaation liikkuvuus esiintyy hyvin erilaisena, se ei tarkoita internetyrityksen perustamista tai itsensä etsimistä reppureissuilta, vaan vaarallista venematkaa Välimeren yli paremman elintason ja tulevaisuuden toivossa. Siksi on tarpeen myös kysyä, kuka kokee olevansa paikaltaan hädetty tai koditon globalisaation seurauksena – kuinka paljon kyseessä on valkoisen länsimailman käsitys? Kolonialismin perintönä monissa maissa ihmiset ovat ennenkin törmänneet ulkopuolelta pakotettuun tilalliseen uudelleenjärjestelyyn.⁸⁷

Tamperelaisesta perspektiivistä tarkasteltuna kaikki edellä mainitsemani seikat ovat relevantteja tutkimusta ajatellen: tamperelaisista löytyy erilaisia ryhmiä, joiden suhde globalisaatioon on hyvin erilainen. Myöskin tamperelainen kaupunkitila rakentuu näille ryhmille eri tavoin. Samalla esimerkiksi maahanmuuttajat ovat Sisä-Suomessa suhteellisen uusi ilmiö ja viimeaikaisen uutisoinnin perusteella herättävät paljonkin reaktioita. Kiinnostavaa Tampereessa on myös sen olemus pienen länsimaalaisen valtion keskisuurena kaupunkina – se ei missään nimessä ole mikään globaalien finanssivirtojen suurkeskittymä, mutta osallistui esimerkiksi voimakkaasti Nokian nousuun 1990-luvulla, joten suhteet globaalin talouden kehitykseen eivät ole aivan mitättömäkään⁸⁸.

Mutta kuten sanottua, uusliberalistinen globalisaatiodiskurssi ei huomioi tilallisuutta ja sen tuottamia aitoja eroja. Se ei ota huomioon, että on olemassa myös toisenlaisia tilallisuuksia ja toisenlaisia käsityksiä ajasta. Toisin sanoen se ei ota huomioon aikatilojen moninaisuutta, vaan pakottaa ne yhdeksi lineaariseksi kertomukseksi. Toisenlaisessa, aidosti tilallisessa kertomuksessa globalisaatiosta paikkojen tilallinen erityisyys huomioidaan: ne nähdään prosesseina, joissa paikallisen ja globaalin tason sekä menneen ja nykyhetken sosiaaliset ja valtasuhteet risteävät. Paikat näyttäytyvät näin huokoisina kohtaamispaikkoina, joiden erityisyys ja tunnistettavuus muodostuvat juuri siellä kohtaavien tarinoiden yhteen kietoutumista. Tällä tavoin paikan identiteettiä ei muodosteta väkivalloin jollakin yksinkertaistetulla lineaarisella kertomuksella, eikä se myöskään joudu toisen väkivaltaisen lineaarisen kertomuksen, globalisaatiodiskurssin, uhkaamaksi. Erityisen tärkeää on huomata, että paikan erityisyys rakentuu niiden suhteiden kautta, joita sillä on ulkopuoleen. Toisin sanoen mikään paikka ei ole voinut syntyä ilman vuorovaikutusta. Tämä ajatus saattaa toimia lohduttavana elementtinä ja vähentää ulkopuolelta tulevien vaikutteiden pelkoa.⁸⁹ Tällaisen ajattoman tilan mytologisoimisen sijaan tulisi ymmärtää, että etnisiä identiteettejä tuotetaan tässä ja nyt.⁹⁰

87 Massey 2008, 119, 138–140.

88 Kostiainen & Sotara 2003, 44.

89 Massey 1991, 28–29, Massey 2008, 111, 123, 144–146.

90 Smith 1992, 513.

3.3. Globaalissa kaupungissa

3.3.1. Katutason Tampere

Tässä luvussa katselemme lähelle. Pieni katsaus Tampereen kaupungin syntyhistoriaan kertoo monesti yllättävällä tavalla samoista asioista kuin nykypäivän kertomukset. Kaupungistuminen Suomessa ajoittuu 1800-luvun jälkipuoliskolle, jolloin joka puolelle nousevat tehtaot houkuttelivat väestöä maaseudulta kaupunkeihin. Tampereen kasvu oli Suomen voimakkainta: vuodesta 1870 vuosisadan vaihteeseen kaupungin asukasmäärä nousi 7000:sta lähes 40 000:een. Keskustoihin alettiin rakentaa komeita kivitaloja ja monumentaalisia rakennuksia, kuten teattereita ja kaupungintaloja. Samaan aikaan kaupunkien itsehallinto kasvoi ja niihin alkoi keskittyä sekä pääomia että taloudellista valtaa, kun pankkeja ja osakeyhtiöitä koskevia lakeja samaan aikaan uudistettiin. Keskustan pääkatuja alkoi hallita liike-elämä. Eurooppalaiset vaikutteet näkyivät uusien alueiden rakentamisessa ja sivistyneistölle kansainvälisyys oli itsestään selvää.

Eniten kaupunkikuvaa kuitenkin muokkasi korttelien tiivistyminen ja kaupunkialueen nopea kasvu. Tampereella kasvu kohdistui erityisesti Kyttälän kaupunginosaan, jossa tutkimuspaikkani sijaitsevat. Sinne kasvoi omalakinen esikaupunkialue, kun kaupunki vielä ennen 1890-luvulla tapahtunutta uuden asemakaavan toteutusta sijaitsi kosken länsipuolella. Asemakaavan myötä esikaupungin vanhoille asukkaille koitti muuttopakko⁹¹ ja uuden alueen sydämeen pystytettiin 1906 Lars Sonckin suunnittelema JohanneksenkirKKo, eli nykyinen tuomiokirkko. Tämän myötä koko kaupungin suunta muuttui ja pääkaduksi muodostui itä-länsisuunnassa kulkeva Hämeenkatu.

Liike-elämän lisäksi uudelle alueelle muutti ihmisiä. Porvaristo asutti liiketilojen yläpuolisia kadunvarren huoneistoja ja pienituloisemmat vuokralaiset pihasiipien huoneita. Siellä sijaitsivat myös käsityöläisverstaat ja yhteiset palvelutilat. Työläiset sen sijaan asuivat yleensä keskustan ulkopuolella, vaikka työpaikka saattoi sijaita keskusta-alueella. Kaupungin populaatio oli siis alusta lähtien heterogeenista. Eri sosiaalisten ryhmien tavat kuitenkin erosivat toisistaan. Porvaristo kulutti aikaansa kulttuurin, opiskelun ja yhdistystoiminnan parissa ja omaksui nopeasti kuluttajan roolin liike-elämän kasvaessa. Työväestölle tärkeitä yhdessäolon muotoja olivat työväenyhdistykset, -opistot ja harrastusseurat. Myös yhteisiä tiloja löytyi, sellaisia olivat ainakin puistot ja kirjastot. Myös juhlapäivien vietto yhdisti eri sosiaalisia ryhmiä.⁹²

Tämä historiallinen rakentuminen näkyy edelleen kaupunkitilassa. Samaan tapaan siellä näkyy

91 Vrt s. 32 ja kolonialismin tilalliset uudelleenjärjestelyt. Saman ilmiön kohtasi myös tamperelainen köyhälistö.

92 Kervanto Nevanlinna 2003, 342–356.

ihmisten kulttuurinen kirjavuus, eri sosiaalisten luokkien sekoittuminen, liike-elämän kasvu ja toisaalta ihmisten asutus sen seassa sekä kansainvälisten vaikutteiden eri ilmentymät. Tästä perspektiivistä tarkasteltuna nykyinen kehitys ei vaikutakaan kovin hypernykyaikaiselta, vaan pitkältä prosessilta, joka jatkuu meidän aikatilassamme. Globalisaatio- ja kansallisvaltiokehitys ovat muokanneet kaupunkitilaa jo pitkään.

Edellisten lukujen kautta on hahmottunut, että uusliberalistinen globalisaatiodiskurssi, samoin kuin diskurssit kansallisvaltioista (tai muista aikatiloista) läpäisevät sosiaalisesti muokkaavina rakenteina koko tilallisen kokemusmaailmamme, tasosta riippumatta. Toisin sanoen on mahdollista tutkia globaalia millä tasolla tahansa. On pidettävä tosin mielessä, että globaali diskurssi on hallitsevin ja se ohjailee paikallisuuksia laeillaan. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö paikallisessa esiintyisi ristiriitaisia ja vaihtoehtoisia tarinoita. Siksi väittäisin katutason tutkimuksella olevan ainakin seuraavia erityisiä etuja: sen kautta voidaan tunnistaa niitä erottelevia käytäntöjä, joita valtdiskurssit luovat, sen kautta voidaan etsiä ristiriitaisia tarinoita ja kyseenalaistaa valtdiskurssia ja sen kautta voidaan tilallistaa ja konkretisoida globalisaatiota sekä ylipäänsä herkistyä tilalle ja sen sisältämälle sosiaalisten suhteiden kirjolle. Lopulta näiden tila(II)isuuksien kautta kenties hahmottuu mahdollisuus uudelle poliittiselle toimijuudelle.

3.3.2. Tunteiden tila ja tilallinen keho

Identiteetin muodostusprosessissa joudumme kysymään: mikä tämä paikka on, mitä tämä paikka merkitsee? Sen sijaan, että vastaus tähän kysymykseen lähtisi pelkästään paikallisista perusteista (sikäli, kun sellaisten rajaaminen on ylipäänsä mahdollista), on mahdollista ajatella verkottunutta, toiminnallista kansainvälistä paikallisuutta, jossa ”vieras” tai ”ulkopuolinen” nähdään oleelliseksi oman identiteetin rakennuksessa, eikä sen näin ollen tarvitse herättää pelkoa tai vihaa. Tällä tavalla Walkerin mainitseman ”abstraktin ihmisyyden” ei tarvitse olla globaalilla tasolla yhdistävä käsite, vaan yhteys voi syntyä sen kautta, kun oma paikka verkostossa hahmottuu. Tämä auttaa ymmärtämään myös sitä, miten paikan ja sitä asuttavien ihmisten oleminen on aktiivista ja sisältää vastuuta suhteessa ulkopuoleen.

Globalisaatio on siitä hankala ilmiö, että valtavuudessaan ja vääjäämättömyydessään se tuntuu usein siirtävän demokratiaa kauas ihmisistä, esimerkiksi yrityksille tai instituutioille, joissa toimivat ihmiset eivät ole yhteisesti valittuja. Uuden, globaalisti määritellyn paikallisuuden kautta demokratiaa voidaan kiskoa takaisin lokaalille tasolle – ymmärrys globaalista vastuusta ja verkottuneisuudesta voi luoda paikalle toiminnallisen poliittisen identiteetin. Paikan identiteetti ei

puolestaan voi syntyä ilman siellä asuvia ihmisiä.⁹³

Koska identiteetit, sekä paikkojen että niitä asuttavien ihmisten, syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, ei voida ajatella, että tiettyyn paikkaan liittyvä toiminta pysyisi sen rajojen sisäpuolella. Tästä mutualismista seuraa väistämättä kysymys siitä, mikä on paikkojen vastuu suhteessa ulkopuoleen. Toisin sanoen: miten esimerkiksi tietyn tyyppinen kuluttaminen jossakin paikassa vaikuttaa paikkaan, jossa tuotanto tapahtuu? Minkälainen vastuu kuluttajapäädyn ihmisillä on tuotantopaikan ihmisten ympäristöstä? Paikat kantavat usein merkkejä menneessä tapahtuneista epäoikeudenmukaisuuksista ja niitä muistellaan ja pahoitellaan esimerkiksi juhlapuheissa. Voisiko tällaisen jatkumon ajatella koskevan myös nykyhetkeä ja tilaa?⁹⁴

Sen sijaan että Tamperetta tarkasteltaisiin pelkästään globaalien diskurssien vastaanottajana, tulee etsiä kaupungin paikkaa aktiivisena osana sosiaalisten suhteiden globaalia verkostoa. Paikan erityisyys voidaan nähdä sen kautta, miten se sijoittuu globaaliin verkostoon: mitä omia ja erityisiä aikatilallisuuksia sillä on suhteessa muihin. Toiminnallisen identiteetin löytämiseksi tulisi etsiä niitä loputtomia suhteita, joita paikkaa asuttavilla ihmisillä on ulkopuolelle. Suhteet syntyvät suoran ja välillisen kommunikaation kautta: olemme yhteydessä toisiin ihmisiin esimerkiksi kommunikoimalla internetin välityksellä. Samaan aikaan esimerkiksi ostamamme tuotteet ovat välillisessä yhteydessä niihin ihmisiin, jotka valmistavat ne meille. Lukemamme uutiset maailmalta muuttavat kenties käytöstämme omassa kotitilassa. Kerrostuessaan näennäisesti merkityksettömät tekomme saattavat saada konkreettisia vaikutuksia aikaan jossain muualla.

Tekomme vievät meidät jälleen kohti niiden kehollista konkretiaa. Samalla tavalla kuin paikka, keho tilassa on sosiaalisten verkostojen ja valtadiskurssien pinta. Samalla se toimii aktiivisesti tuottaen tilaan omat uudelleenmuotoilevat panoksensa. Kehot ja maantiede ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa.⁹⁵ Se, miten asetumme tilaan, minkälaisia mahdollisuuksia tila antaa toiminnallemme ja miten tilaan sijoittuvat kehomme puolestaan muokkaavat tilaa edelleen, vaikuttavat tilan merkityksen syntymiseen. Tilan jatkuva muutos on riippuvainen siellä sijoittuvista kehoista ja niiden toimista. Siksi tilan toiminnallisen luonteen ymmärtäminen on tärkeää. Tilan mahdollistama liike tai pysähtyminen, toiminta ja toiminnan taso sekä toiminnallisuudessa eri tavoin konkretisoituvat rajat osoittavat meille niitä aikatilallisia diskursseja, jotka tilassa esiintyvät. Tämä puolestaan ei ole seuraamuksetonta globaalissa verkostossa: se, millaista toiminnallisuutta mahdollistavaa tilaa luomme Tampereelle vaikuttaa verkostossa toisiin, kauempana sijaitseviin

93 Massey 2007, 165–187.

94 Emt.

95 Massey 2008, 207–208.

paikkoihin. Esimerkiksi tuotantoketjujen kautta tamperelaisten kuluttaminen voi vaikuttaa konkreettisesti niihin kehoihin, jotka sijaitsevat tuotantoketjun toisessa päässä.

4. KEHOLLINEN KOKEMUS

4.1. Tutkimushaastattelu

En esittele tutkimushaastattelun käytäntöä tässä kovin yksityiskohtaisesti. Sen sijaan keskityn niihin näkökulmiin, jotka ovat relevantteja laajemman metodologisen kehykseni kannalta. En ole noudattanut haastattelutilanteissa minkään haastatteluoppaan⁹⁶ antamia ohjeita suoraan tai orjallisesti, vaan pyrkinyt olemaan avoin niille suunnille, joita haastatteluissa avautui. Kuten koko työssäni, myös haastatteluissa pyrin päälleliimattujen itsemäärittelyjen sijaan olemaan avoin metodologiselle rikkaukselle feministisen perinteen tavoin⁹⁷. Lopulta haastattelut kulkivat jossain teemahaastattelun ja syvähaastattelun (tai strukturoimattoman ja puolistrukturoidun haastattelun⁹⁸) välimaastossa. Teemahaastatteluja ne olivat siinä mielessä, että laajat teemat tulivat käsitellyksi kaikkien kanssa ja myöskin lähes samassa järjestyksessä jokaisen kanssa⁹⁹. Syvähaastattelun suuntaan viittaa haastattelutilanteen tasa-arvoisuus: pyrin tarttumaan haastateltavien keskusteluun tuomiin ideoihin, ajatuksiin ja teemoihin ja minimoimaan oman teoreettisen kehykseni vaikutuksen keskusteluun¹⁰⁰. Esimerkiksi myöhemmin haastatteluihini vakiintunut kysymys siitä, vaikuttaako "paljasjalkainen paikallisuus" tilan henkilökohtaiseen merkitykseen, syntyi erään haastateltavan aloitteesta.

Ajattelen, että "tutkimushaastattelija" ei ole rooli tai tilanne, joka olisi kovinkaan erillään muusta identiteetistämme (kielellisesti) kommunikoivana olentona. Pitkälti kyse on jälleen siitä, miten määrittelemme itsemme tutkijoina: erottelemmeko itsellemme akateemisesti uskottavan karsinan jonkun tietyn metodologisen perinteen edustajana, vai lähestymmekö haastattelutilannetta koko persoonamme ja kapasiteettimme avulla käyttäen hyväksi esimerkiksi intuitiota ja keskustelun flowta¹⁰¹.

Toki haastattelutilanne on omanlaisensa vuorovaikutustilanne: sen tavoitteet ovat toisenlaiset kuin erilaisten spontaanien keskustelutilaisuuksien ja ajatustenvaihtojen. Lisäksi tutkimushaastattelu

96 Ks. esim. Hirsjärvi & Hurme 2008, Puusa & Juuti 2011.

97 Tickner 2011, 614–615.

98 Hesse-Biber & Leavy 2007, 115.

99 Eskola 2007, 33.

100 Aalto 2001, 130.

101 Ks. Penttinen 2013, 43–45, Doty 2010, 1050.

eroaa luonteeltaan muunlaisista tiedonhankintahaastatteluista, jotka saattavat olla esimerkiksi kaupallisten toimijoiden teettämiä.¹⁰² Silti väitän, että haastattelu onnistuu hyvin niillä taidoilla, joita myös hyvä keskustelija käyttää: hän kuuntelee tarkasti, suhtautuu keskustelukumppaniinsa empaattisesti ja osaa eläytyä hänen kertomaansa, osaa tulkita nonverbaalisia viestejä, kannustaa, kuljettaa keskustelua luontevasti eteenpäin toisen kertoman perusteella ja niin edelleen.

Se, mikä erottaa hyvän keskustelijan ja hyvän haastattelijan, on haastattelijan harjoittama syvä itsereflektio haastattelujen kuluessa. Haastattelijan tulee pohtia kriittisesti haastattelutekniikkaansa, -kysymyksiään, haastattelun valtapositiioita ja myöhemmin haastattelun purkamiseen ja tulkintaan liittyviä kysymyksiä. Lisäksi (feministinen) tutkija osaa hahmottaa oman standpointinsa suhteessa haastateltavaan ja haluaa nostaa esiin sellaisia näkökulmia maailmaan, jotka eivät ole ennen mahtuneet ”tieteen” kartalle. Reflektiiviseen tutkimuksen tekoon kuuluu myös, ettei tutkija pelkää epäonnistumisia ja on valmis luopumaan omista ennako-olettamuksistaan tutkimuksen aikana ja muuttamaan/muokkaamaan esimerkiksi haastattelukysymyksiään sitä mukaan kun se näyttää tarpeelliselta tai hyödylliseltä.¹⁰³ Itse opin haastattelujen kuluessa kysymään kysymyksiäni yksinkertaisemmin ja helpommin. Toisaalta huomasin, että jos haastateltavani vastasi kysymyksiini rohkeasti ja pohdiskeli avoimesti erilaisia ideoita, uskalsin heittää keskusteluun myös vaikeampia kysymyksiä, jotka stimuloivat keskustelua edelleen.

Eräs haastattelijan asemaan liittyvistä erityisistä piirteistä on luottamuksen luominen. Aalto kuvaa syvähaastattelun vuorovaikutusta seuraavasti: ”Metaforisesti kyse on lyhytaikaisesta ystävyysuhteesta tai kumppanuudesta, joka perustuu positiivisiin tunteisiin, intiimiyteen, molemminpuoliseen avautumiseen ja luovaan pyrkimykseen kohti molemminpuolista ymmärrystä.”¹⁰⁴ Toisaalta haastattelijan on pidettävä huolta siitä, että haastateltavan kokema luottamus ei saa häntä paljastamaan enemmän kuin hän ehkä tahtois. Tämä huoli on tuttu varsinkin etnografisissa haastatteluissa, joissa haastattelijalla saattaa tulla tutuksi pitkän kenttätyöjakson aikana.¹⁰⁵ Tekemissäni kertaluontoisissa haastatteluissa riski on huomattavasti pienempi, olinhan vain nopea vierailija haastateltavan elämässä. Riski on mielestäni kuitenkin hyvä pitää mielessä siitä näkökulmasta, ettei haastateltava tiedä tapaa, jolla hänen kertomuksiaan lopulta käsitellään. Toisin sanoen hän ei voi vastatessaan kontrolloida sitä, millaiseen yhteyteen vastaus lopulta päättyy tai miten se tulkitaan. Haastattelijan tulee olla hyvin tarkka haastattelijan ja haastateltavan epätasa-arvoisesta valtasuhteesta ja harjoittaa itsekriittisyyttä myös siinä vaiheessa kun analysoi

102 Hirsjärvi & Hurme 2008, 41.

103 Aalto 2001, 130; Hesse-Biber & Leavy 2007, 117, 146–147.

104 Aalto 2001, 130.

105 Whitworth 2001, 156–157.

haastatteluaineistoon.¹⁰⁶

Sekä teema- että syvähaastattelussa on tarkoituksena selvittää sitä, miten haastateltavat antavat merkityksiä asioille: miten merkitykset rakentuvat henkilökohtaisesti ja yhteydessä laajempaan sosiaaliseen tai yhteiskunnalliseen kontekstiin. Samaan aikaan kun haastateltava välittää näitä merkityksiä haastattelijalle, he rakentavat tilanteessa yhteisiä ja jaettuja merkityksiä. Yksittäisten mielipiteiden sijaan tutkija etsii haastateltavan kertomuksesta niitä sidoksia, joita haastateltava kokee asioiden välillä olevan sekä niitä perusteluita ja tilannesidonnaisia ehtoja joita haastateltava asettaa näkemyksilleen. Haastattelussa syntyy siis eräänlainen kertomus tavasta, jolla haastateltava tarkastelee maailmaa. Lisäksi kertomus linkittyy laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin ja sosiaalisesti jaettuihin merkityksiin.¹⁰⁷

Sosiaalisten yhteisöjen merkityksestä selvimmin näkyy kielellisesti annetut merkitykset. Kielen oppiminen on sosiaalinen prosessi ja kieli väistämättä heijastaa yhteisiä, jaettuja merkityksiä. Kielen avulla myös neuvotellaan merkityksiä uudelleen ja sanoitetaan uusia kokemuksia ja näkemyksiä. Haastattelussa kielellä on keskeinen merkitys: haastateltavat pyrkivät välittämään omia kokemuksiaan kielellisessä muodossa. Haastattelija puolestaan pyrkii ymmärtämään haastateltavan suhdetta maailmaan kerrotun perusteella. Haastattelija pyrkii siis ottamaan selkoa merkityksistä, joita toisaalta luodaan myös haastattelutilanteessa. Lisäksi haastattelutilanteessa edeltävät kysymykset ja vastaukset, kuten myös haastateltavan tapa kysyä asioita vaikuttavat siihen, miten haastateltava käsitteellistää seuraavia vastauksiaan.¹⁰⁸

Siksi tutkimusta on mahdotonta tehdä ilman, että se jollakin tapaa rikkoisi tai keskeyttäisi ihmisen olemisen maailmassa. On mahdotonta lähestyä ihmisen kokemusta ”puhtaana”, vaan se tulee aina jollakin tapaa välitetyksi. Kielen lisäksi merkityksiä välittävät sanattomat viestit – tauot, keskeytykset, hiljaisuudet ja empimiset. Ne tulisi ottaa huomioon osana haastateltavan tarinaa.¹⁰⁹ Feministisen tutkimuksen perinne ja läpi tutkimusprosessin jatkuva kriittisyys suhteessa omaan positioon ja tutkimuksen sisältämiin valta-asetelmiin auttaa muistamaan myös haastattelutilanteessa, miten tutkijan oma asema ja omat arvot vaikuttavat tutkimuksen tekoon ja kommunikaatioon haastateltavan kanssa¹¹⁰.

Lisäksi haastattelujen tekeminen suuntaa huomion politiikan ontologiaan: siihen, missä politiikka

106 Hesse-Biber & Leavy 2007, 139–144.

107 Aalto 2001, 130–131; Hirsjärvi & Hurme 2008, 49.

108 Hirsjärvi & Hurme 2008, 49.

109 Ackerly 2008, 29, 31; Fujii 2010, 231.

110 Hesse-Biber & Leavy 2007, 147.

tapahtuu. Haastattelututkimuksen avulla voidaan löytää ja kartoittaa uusia alueita, joilla politiikka koskee ihmisten elämää ja nähdä, miten politiikkaa myös tehdään matalan tason tilanteissa. Syvähaastatteluissa haastateltavalle annetaan täysivaltaisen subjektin asema.¹¹¹ Sen seurauksena nähdään, että politiikan tutkimusta voidaan laajentaa koskemaan esimerkiksi ihmiset kadunkulmissa. Uusien politiikan paikkojen etsiminen ja haastattelututkimuksen tekeminen antaa tilaa merkityksille, jotka ovat jääneet kansainvälisen politiikan tutkimuksessa marginaaliin. Kansainvälisen politiikan tutkimus on ollut ja on edelleen pitkälti ulossulkevaa siinä, miten se huomioi eri ihmisryhmät politiikan subjekteina. Lisäksi tieteenalan hierarkia vaikuttaa siihen, kenen koetaan olevan tarpeeksi sofistikoitunut tuomaan näkyviin kokemuksensa politiikasta. Ulossulkeminen voi näkyä ihmisryhmäkohtaisesti, se voi perustua esimerkiksi sukupuoleen, luokkaan tai rotuun, tai se voi näkyä esimerkiksi maantieteellisesti, globaalin etelän jäädessä pohjoisen varjoon.¹¹² Tästä syystä oman tutkimukseni metodologia on kansainvälisen politiikan tutkimusperinteen kannalta yksinkertaisen radikaali: kysyn ihmiseltä, jolla ei välttämättä ole koulutuksen tai virka-aseman takaamaa julkista puhetilaa, miten koet globaalin?

4.2. Kehollinen tietäminen

4.2.1. Kehoja muokkaava valta

Kokevan subjektin käsittäminen kokonaisvaltaisena materiaalisena, kehollisena ihmisenä vaatii uudenlaisen tavan ylittää kartesiolainen mielen ja ruumiin dikotomia. Samalla tavoin kuin maantieteen aidosti huomioiva paikan positiivinen määrittely kumoaa valtiotilan tai paikallisuuden sisä- ja ulkotilan, subjektiivisuuden ja objektiivisuuden, materiaallinen ihmissubjekti kaipaa aidosti sisä- ja ulkotilan sekä objektiivisuuden ja subjektiivisuuden ylittävää tulkintaa.

Sen sijaan, että ihmiskehoa tarkastellaan essentialistisesti biologisena lääketieteen keinoin, sen tulee ymmärtää rakentuvan erilaisten sosiaalisten, poliittisten ja historiallisten diskurssien seurauksena. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ruumis olisi diskursseja edeltävä passiivinen pohja, jonka sosiaaliset voimat muokkaavat kuvakseen. Päinvastoin: ihmiskeho on luonnon tuottama tila, joka osallistuu aktiivisesti itseään muokkaavien sosiaalisten voimien kamppailuun. Toisin sanoen ruumis on keskeinen osa ihmisen olemassaoloa, mutta sen olemassaolo ei ole irrallaan kulttuurista, historiasta ja politiikasta. Se on samaan aikaan subjekti ja objekti. Keho on molempia ja ei kumpaakaan: yksityinen tai julkinen, toinen tai itse, luonnollinen tai kulttuurinen, psyykkinen tai

111 Aalto 2001, 129.

112 D'Costa 2006, 130–131, Brigg & Bleiker 2010, 790–791, Sylvester 2013.

sosiaalinen, vaistonvarainen tai opittu.¹¹³

Näin ollen kokemista, tietämistä tai ajattelemista ei voida käsittää jonkun abstraktin, näkymättömän "mielen" tuotokseksi tai ominaisuudeksi. Toimija on kokonaisuudessaan sisällä sekä biologisesti muotoutuvassa ruumiissaan että niissä historiallisissa diskursseissa, jotka muokkaavat kehoa. Väite siitä, että tuo abstrakti tai näkymätön, mieli tai sielu, edeltäisi jollakin tapaa oman materiaalista paikantuneisuuttaan, on tapa perustella omaa vallankäyttöään. Vallan avulla rakennetaan universaali subjekti, rationaalinen mieli, joka perustaa vallankäyttönsä tietämisen valheelliseen objektiivisuuteen. Väitetty objektiivisuus on vain oman paikantuneisuuden kieltämistä. Näin on kuitenkin pitkään perusteltu mielen ylivalta suhteessa ruumiiseen. Mieli/ruumis-dikotomian seurauksena esimerkiksi siihen rinnasteiset maskuliininen/feminiininen-, valkoinen/värillinen- ja hetero/queer-dikotomiat vaikuttavat siihen, minkälaisien kehojen tuottama tieto hyväksytään "tieteen" kartalle.¹¹⁴

Tiedon ja vallan suhteet eivät ole merkityksettömiä sen kannalta, miten ruumiillisuus rakentuu. Ihmiskehoihin kohdistuvat diskurssit muokkaavat niitä ja kehon pinnan politiikan avulla säännellään julkisesti hyväksytyä/ei-hyväksytyä, normatiivisesti hyvää ja paha. Tämä normatiivisuus ruumiillistetaan siten, että näkymätön mieli tai sielu käsitetään ihmisyyden perustaksi. Samalla mieli esittää ruumiin lähinnä puutteen kautta, mielen Toisena. Samaan aikaan vastavuoroisesti ruumis osoittaa mielen olevan olemassa näkymättömänä. Ruumiin materiaalisuus ikään kuin näyttää toteen näkymättömän mielen olemalla sen pyhä suljettu tila.¹¹⁵

Niin kutsuttu mieli, sielu tai ihmisyyden ydin on kuitenkin vallan tuotosta: Michel Foucault'n mukaan ihmisruumiiseen kohdistuvan politiikan historiallinen tarkastelu osoittaa, kuinka ruumis on aikojen saatossa otettu haltuun taloudellisena tuotantovoimana siten, ettei sitä ole tarvinnut alistaa suoraan. Suoran alistamisen sijaan ruumiita muokkaavat voimat, jotka tekevät sen tottelevaiseksi ja hyödylliseksi. Valtakoneisto tutkii kehon läpikotaisin ja muokkaa sen uudelleen kertoen, miten sen saa toimimaan toivotusti. Tämä perustuu normistandardien luomiseen. Koululaitos, tuotantokoneistot ja lääketiede tuottivat luokituksia, joiden perusteella ruumiit voitiin määrittää arvojärjestykseen. Toisaalta normit pakottavat kehoja kohti samankaltaisuutta ja toisaalta normit yksilöivät. Yksilöiminen tapahtuu "poikkeavuuksien" kautta. Näin ollen muodostettiin siis diskursiivinen kuva "oikenlaisesta" tai "paremmasta" ruumiista, johon peilattuna muiden ruumiiden

113 Grosz 1994, 17–23, Butler 2008, 219.

114 Butler 2008, 245–246, Foucault 2005, 42.

115 Butler 2008, 227

erilaisuus.¹¹⁶

Siten Foucault'n ”sielu”, josta voidaan myös käyttää sanaa mieli, ei ole harha tai kuvitelma, se on voima, joka ympäröi ruumiin sisä- ja ulkopuolelta ja se syntyy siitä vallasta, joilla ruumiita valvotaan, kasvatetaan ja ojennetaan. Se syntyy vartioinnin ja pakottamisen kautta. Ja lopulta tämä sielu vangitsee ruumiin ja tuottaa ihmisen alistamisen kautta. Sielu kuvastaa sitä poliittista anatomiaa, joka operoi ihmiskehoilla.¹¹⁷ Sielu käsitteellistää ihmisen sisäisen psyykkisen tilan, joka näkyy ruumiin pinnassa sosiaalisina merkkeinä. Sielu kuitenkin kieltää tämän ruumiillisen merkin, sillä se osoittaa lopulta, että koko sielu/ruumis-dikotomia on merkityksetön. Sielua muokkaavat diskurssit muovaavat materiaalisia ihmiskehoja, joten lopulta kyse on niiden kokonaisuudesta, sekä sosiaalisesta että biologisesta ihmisestä.¹¹⁸

Tämän ihmiskehoilla operoivan vallan tunteminen on tärkeää tutkimusaineiston analyysin kannalta. Vaikka haastateltavien kielellisesti kerronnalistama kokemus on huomattavassa osassa tutkimuksessa, kokemusta ei voi käsittää pelkästään subjektiivisena, ”puhtaana totuutena”. Ihmisten kokemukset eivät ole ulkopuolella sosiaalisista, poliittisista tai historiallisista kamppailuista, kuten ei tutkijankaan kokemukset tutkimuksen aikana.¹¹⁹ Siksi ruumiita jäsentävän vallan analyysi on tarpeellista – sen avulla irtonaisesta kokemusten kokoelmasta voi jäsentyä kuva, joka on suhteutettu kriittisesti niihin diskursseihin, jotka kenties muokkaavat haastateltavan kokemusta. Toisin sanoen haastateltavan, kuten myös haastattelijan, kehollinen kokemus rakentuu osittain siinä prosessissa, jossa mielen (tai sielun) diskursiivinen voima tuottaa ihmisen.

Foucault'laisittain valta siis omaksutaan kehollisesti, se ruumiillistetaan. Kurinpitotoimet ovat äänettämiä ja vaistomaisia: normatiiviset mekanismit, joiden avulla analysoidaan ja tuodaan näkyväksi poikkeamia, sarjoja ja jakautumisia automatisoivat vallan. Jatkuva tarkkailun ja näkyvillälön mahdollisuus saa yksilöt kontrolloimaan itse itseään. Näkyvyydestään tietoinen ihminen omaksuu vallan ja antaa vaistomaisesti sen heijastua omalla pinnallaan toimittaen samalla myös kurinpitäjän roolia. Tällaisessa automatisoituneen vallan yhteiskunnassa normeja säännellään jatkuvasti ja paine toimii jo ennen kuin normin loukkaukset on tehty. Lisäksi vallankäyttö vaikuttaa demokraattiselta, sillä koko yhteiskunta voi tarkastaa, miten normia toteutetaan.¹²⁰

Judith Butler kirkastaa ajatuksen suhteessa sukupuolitettuun ruumiseen: sääntöjä toistetaan

116 Foucault 2005, 39, 188–189, 249–262.

117 Emt. 44–45.

118 Butler 2008, 227.

119 Grosz 1994, 94.

120 Foucault 2005, 273–284. Hallinnan mentaliteetista ks. esim. Joseph 2010, Wallenstein & Nilsson 2013.

käytännöissä, sekä kielessä että kehossa. Kyse on pienimmistäkin teoista, eleistä ja esityksistä, jotka tuottavat identiteettiä, jonka väitetään perustuvan näkymättömään, muuttumattomaan sisäiseen ytimeen rai "sieluun". Johdonmukainen ja vaistomainen toisto on avain siihen, kuinka esimerkiksi sukupuolta tuotetaan. Voimme tarkkailla näitä toiston eleitä itsessämme esimerkiksi siinä, miten omaksumamme sukupuolinen malli vaikuttaa siihen, miten istumme: miten asetamme jalkamme, mitä teemme käsillämme, miten asemoidumme suhteessa lähellä oleviin ihmisiin, miten hengitämme ja niin edelleen. Näin diskurssi tuottaa hyvin konkreettisia kehollisia tuloksia. Kun perustelemme tällä vallan tuottamalla koherenssilla sen näkymätöntä järjestävää perustetta, peitämme kaikki ne olemassaolevan rikkoumat ja epäjohdonmukaisuudet, jotka ovat kuitenkin olemassa: esimerkiksi heteronormia tuottavaa sääntöä rikotaan jokaisella homo- tai biseksuaalisuuteen viittaavalla eleellä ja ruumiillisella liikkeellä.¹²¹ Kehollisuuden heijastamista normeista kertoo myös esimerkiksi se, minkälaiseen liikkeeseen kaupunkitila antaa mahdollisuuden tai jopa pakottaa ja miten normin rikkominen tekee ihmiskehojen ”poikkeamat” näkyviksi tai piilottaa ne.¹²²

Rikkoumat ja epäjohdonmukaisuudet ovat myös syy siihen, miksi olisi virheellistä olettaa, että diskurssin muotoilema keho olisi kokonaan diskurssin määrättävissä. Siinä samassa, missä rikkoumat ovat olennainen osa koko kontrollin sisältöä (ilman niitä kontrolli menettäisi merkityksensä), ne myös osoittavat, että kontrolloivan diskurssin on kuvitteellinen; sen, että kyse onkin keksitystä normista ja laista. Identiteetit ovatkin seurausta imitaatiosta, loputtomiin toistuvasta toistamisesta. Ja sen sijaan, että laki kuvaisi normia, se tuottaa sitä. Siksi myös toimijuus muodostuu diskurssin keskellä, ei missään edeltävässä, esidiskursiivisessa todellisuudessa. Näin ollen kaikki diskurssin sisällä tapahtuva toiminta on poliittista. Joko se toistaa normatiivista sääntöä, tai pyrkii purkamaan sitä toisin toistamisen kautta. Sillä samalla kun laki perustuu rikkoutumien olemassaoloon, se on myös haavoittuvainen niiden tuottamille muutoksille. Toisin sanoen identiteetit ovat haastettavissa niiden rakentumisen sisällä: rikkoumat ja riitasoinnut voivat paljastaa luonnollistuneen ja hallitsevan diskurssin performatiivisen luonteen.¹²³

Muistutan, että kyse on diskurssin muotoilemista materiaalisista ihmisruumista. Siten hallitsevan diskurssin kyseenalaistaminen on periaatteessa yksinkertaista: tulee vain tuoda esiin erilaisia kehoja ja erilaisia subjektiivisuuksia – niiden uskomatonta kirjoa. Lopulta ei ole olemassa yhtä ihmiskehoja, on vain loputtomasti erilaisia kehoja, jotka kytkeytyvät kukin tavallaan kulttuurisiin,

121 Butler 2008, 228–229, 240–241.

122 Ks. kpl 5.10.

123 Butler 2008, 228–246.

luokkakohtaisiin ja rodullisiin järjestyksiin ja niiden erityispiirteisiin. Lisäksi yksittäiset ruumiit ovat rikkonaisia ja täynnä murtumia, vaikka ne pyrkisivät kohti yhtenäisyyttä. Siksi ihmiskehot tulisi nähdä jatkuvassa muutoksessa olevina, pysyvän tilan sijaan prosesseina. Kehon rikkoumat ja muutoksen tilat tekevät siitä aktiivisesti toimivan ja tuottavan. Lisäksi kehoissa on neuropsykologisia ja psyykkisiä tasoja, jotka ovat selittämättömiä, mikä osaltaan vähentää ruumiin hallittavuutta ja sen johdonmukaisuutta.¹²⁴

Kyse on elävistä kehoista, kokonaisuudesta, jossa mieltä ja ruumista ei eroteta toisistaan. Tämä tulee pitää mielessä kun puhutaan ruumiista prosessina. Sen sijaan että puhutaan mielen tai järjen kehittymisestä tai siitä, että joku ennalta olemassaoleva passiivinen ruumis, "tyhjä taulu" täydentyy sosiaalisilla merkityksillä, on kyse elävän ruumiin muutoksesta siinä, missä keho kohtaa biologian ja sosiaalisen sisäänsä ja pintaansa vaikuttavat voimat. Mukautumisen ja normien sisäistämisen lisäksi ihmiset myös aktiivisesti muuttavat kehoaan esimerkiksi kosmeettisen kirurgian avulla, laihduttamalla, urheilemalla, hormonien ja sukupuolta korjaavien leikkausten avulla sekä lukuisin muin tavoin¹²⁵.

Tältä perustalta ihmisen kokemuksen tutkiminen on aina kehollinen prosessi. Kokemus piirtyy kehoon ja sen kautta se välittyy ulkopuolelle. Maurice Merleau-Pontyn mukaan keho on subjektiivisesti koettu ilmiö, joka asettaa ihmiseen tarkkailemaan maailmaa tietystä tilallisesta pisteestä käsin. Samalla keho on myös ehto ja konteksti sille, miten olemme kontaktissa ulkopuolisen, toisten subjektien ja havaitsemiemme objektien kanssa. Toisaalta keho on interaktiivinen ja rakentuu suhteessa toisiin. On kuitenkin muistettava, että kehojamme muokkaavat historialliset diskurssit ovat alati läsnä, eikä kokemus ole koskaan niistä irrallinen, eli se ei ole sinänsä ongelmatonta tietoa. Silti sen tavoittaminen on tutkimuksellisesti tärkeää, sillä se asettaa tutkimukselle alkupisteen sekä mitan teorian väittämille.¹²⁶

Itse lähden siitä käsityksestä, että kokemuksellisella, subjektiivisella "tiedolla" on arvoa sinänsä, siinä merkityksessä miten se jäsentää yksilön sisäistä merkitysjärjestelmää, johon ei ole pääsyä ulkopuolelta. "Kokemusten sinänsä" kerääminenkin voi olla arvokasta ja mielenkiintoista. Se voi raottaa meille ikkunaa toisenlaiseen tapaan katsoa maailmaa. Tutkimuksellisessa mielessä tutkijan tehtäväksi sen sijaan muotoutuu koota, jäsentää ja analysoida kokemuksista toisenlaista "tietoa": kokemusten kokoelmaa, joka on kriittisesti peilattu niihin diskursseihin, jotka osaltaan rakentavat merkityksiä.

124 Grosz 1994, 12,13, 19

125 Sjoberg 2012, 342.

126 Grosz 1994, 86–87, 94.

Sen sijaan että "tieto" sen subjektiivisessa mielessä tai tutkijan analyysin jälkeisenä kokoelmana ymmärrettäisiin kausaliitteiden selittämällä tai objektiivisella havainnoinnilla, keholliseen olemassaoloon perustuva tieto käsitetään subjektien ruumiillisen sijoittumisen tuottamien merkitysten suhteena. Keho on syvässä suhteessa tilan ja ajan kuvauksiin. Suhde omaan kehoon, kehonkuva, on ennakkoehto sille, että voimme havaita ulkopuolellemme sijaitsevia objekteja. Havaintomme siis kiinnittyvät siihen pisteeseen, joka on elävä kehomme. Emme pysty määrittämään tilaa objektiivisilla mitoilla, vaan suhteutamme sen aina omaan kokemukselliseen sijaintiimme. Näin ollen keho on se piste, josta käsin meillä on pääsy tilaan. Sen vuoksi havaintomme ja tietomme on aina osittaista ja pirstaleista. Aika ja tila ovat subjektille elettyjä kokemuksia.¹²⁷

Tästä kehollisesta tiedon sijoittumisesta johtuen kokemuksen mittariksi muodostuvat merkitykset. Ne ovat eräänlaisia skeemoja, joilla kehollinen subjekti jäsentää suhteitaan ympäröivään maailmaan. Merkitykset ovat jotakin, jonka kautta subjekti kerronnallistaa ja luo sidoksia kokemuksiensa kertymään. Lisäksi kokemusta värittävät ne merkitykset, jotka ovat kokemuksen taustalla historiallisina ja sosiaalisina voimina – ne luovat kokijasta subjektia osana maailman diskursiivista rakentumista. Niiden avulla yksilön näennäisesti sattumanvaraisistakin ruumiillisista kokemuksista, kuten vaikka katseen kohdistamisesta, voi muodostua esimerkiksi erilaisen ihonvärin pelkoa merkitsevä ele, joka puolestaan merkitsee valkoisen ihon normia noteeraamalla poikkeaman.

4.2.2. Tutkijan keho

Edellisissä kappaleissa käsitellyt teemat jäsentävät tietenkin myös tutkimusta tekevän ja kirjoittavan tutkijan olemista maailmassa; tapaa jolla tutkija käsittelee ja jäsentää "tietoa", suunnittelee tutkimuksensa ja kirjoittaa sen tulokset ylös. Tutkijan havainnointi on yhtä ylitsepääsemättömästi riippuvainen niistä merkitysten suhteista ja omasta kehollisesta paikantuneisuudestaan kuin muidenkin ihmisten. Miten tätä kehollisuutta tulisi lähestyä? Pelkkä tutkijan subjektiivisen minäkertojan lisääminen kirjoitettuun tuotokseen ei ratkaise ongelmaa, jos tutkimusmateriaalin analyysissä edelleen otetaan materiaali haltuun epäilyttävän "rationaalisen järjen" avulla. Kuten yllä olen käynyt läpi, se ei ole mahdollista – kyseessä on keinotekoisesti luodun mieli/ruumis-dikotomian luominen yhä uudelleen, jotta kirjoittaja pystyisi luomaan tietävän positionsa ja perustelemaan väitteensä perustuen olemassaoleviin tiedon hierarkioihin.

Etsin ratkaisua ongelmaan autoetnografisesta kirjoittamisesta. Autoetnografiassa tutkija asettaa

127 Grosz 1994, 20, 87–90.

itsensä tutkimuksen kohteeksi. Sitä voi kuvata itsestä lähtöisin olevaksi narratiiviksi, joka on kriittinen sen suhteen, miten ”itse” sijoittuu maailmaan muiden ihmisten kanssa. Olennaista siinä on, että tutkijan elävä keho on oleellisessa osassa koko tutkimusprosessin ajan. Samalla tavalla kuin muutkin ihmisruumiit, sen käsitetään sijoittuvan merkitysten välille ja välittävän sosiaalisia, poliittisia ja kulttuurisia merkityksiä. Samalla se ylittää mielen ja ruumiin dualismin ja herkistää kuuntelemaan diskursiivisten kehojen kertomaa tarinaa. Se myös auttaa sijoittamaan itsensä suhteessa muihin ihmisiin ja osoittaa esimerkiksi omia luokkaan tai rotuun liittyviä etuoikeuksia. Suuri tavoite on tutkijan kytkeytyminen vahvempaan yhteyteen maailman kanssa sellaisten asioiden havaitsemiseksi, jotka jäisivät piiloon ilman intiimiä suhdetta kehon kokemaan. Siksi autoetnografiassa pyritään keskittymään esimerkiksi intuition, tunteiden ja kehollisten tuntemusten hiljaiseen tietoon.¹²⁸

Parhaassa tapauksessa autoetnografinen kirjoittaminen herkistää meitä näkemään uutta, omassa itsessämme ja ympäröivässä maailmassa. Luomme yhteyttä sekä sisäiseen tietoisuuteemme että muiden ihmisten kokemaan: autoetnografinen kirjoitus voi aktivoida ja rohkaista meitä itseämme, saada huomaamaan, että olemme kirjoittajia, joilla on ääni ja mahdollisuus vaikuttaa asioihin ympärillämme. Voimme nähdä itsemme suuremmassa sosiaalisessa, poliittisessa ja kulttuurisessa kontekstissa ja pyrkiä toimimaan siinä tietoisemmin. Silti kirjoittamisen ei tarvitse olla itsekeskeistä tai narsistista: kyse on muistakin kuin meistä. Itsen käsitteleminen avoimesti ja kriittisesti voi itse asiassa luoda tilaa sille, että tutkimuksen keskiössä olevat ihmiset saavat tarinansa paremmin kuuluviin. Asioiden tarkasteleminen oman kokemuksen kautta voi myös lisätä empatiaa muita ihmisiä kohtaan. Lopulta kirjoittaja on kuitenkin tekstissään aina läsnä. Nimettömään objektiivisuuteen piiloutuminen saattaa itse asiassa vahvistaa kirjoittajan asemaa ”universaalina järkenä”, jonka ylivertaisen selittämiskyvyn rinnalla muiden tarinat jäävät varjoon.¹²⁹

Kansainvälisen politiikan tieteentutkimuksen kasvattina minun tulee myös ottaa huomioon ne tieteentutkimuksen sisäiset diskurssit, jotka ovat muokanneet identiteettiäni tieteentutkimuksen jäsenenä kasvun aikana: ne ovat saaneet minut omaksumaan tietyt normit, asenteet ja arvot ja toistamaan niitä omasta tilallisesta positioistani käsin. Toisaalta olen myös muiden opiskelemini alojen, erityisesti sukupuolentutkimuksen vaikutuksen alainen ja ennen kaikkea maailmassa kasvanut. Iver Neumannin mukaan autoetnografia on valinta erityisesti sellaisille ihmisille, jotka näkevät itsensä erottamattomasti maailmaan kiinnittyneinä¹³⁰. Kuulun niihin ihmisiin. Mielestäni emme voi

128 Spry 2001, 710–716, 724–727, Brigg & Bleiker 2010, 788–796.

129 Doty 2010, 1049, Löwenheim 2010, 1023–1026, Brigg & Bleiker 2010, 780, 789.

130 Neumann 2010, 1053.

kirjoittajina paeta suhdettamme maailmaan. Toisin sanoen maailmankuvamme vaikuttaa siihen, miten teemme tutkimusta ja kirjoitamme. "Tutkija" ei voi olla muusta ihmisyydestämme riippumaton identiteetti. Sellaisen eristäminen ei voi myöskään olla tavoitteena: idea kuulostaa lähinnä epäterveellisen skitsofreeniseltä.

Kokonaisen ihmisyyden hahmottaminen tieteellisen kirjoittamisen ja tutkimuksen teon prosessissa on myös kriittinen positio. Tapamme kirjoittaa ja tehdä tutkimusta voi muuttua autoetnografisen syvän itsereflektion myötä niin, että tutkimus muuttuu kiinnostavammaksi laajemmalle yleisölle. Kansainvälisen politiikan tieteenala on niin sisäänpäin kääntynyt ja keskittynyt keskustelemaan itsensä kanssa, että käänös pitkästä metodologiaa ja sen määrittelyä koskevasta keskustelusta uusien, kiinnostavien, maailmaan kiinnittyneiden tarinoiden etsimiseen, saattaisi saada laajemman yleisön kiinnostumaan siitä, mitä alalla tehdään. Kirjoittamisemme voisi parhaassa tapauksessa olla merkittävää lukijoille: herättää heissä empatiaa ja halua ottaa aktiivinen paikka maailmassa. Laajemman tiedon luonnetta käsittelevän kritiikin kannalta on tärkeää myös miettiä sitä, kuinka paljon metodologiasta keskusteleminen lopulta liittyy normatiivisen "tieteen" aseman uudelleenluomiseen.¹³¹

Autoetnografiaa koskeva huoli siitä, että itseen keskittyvä tutkimus jättää varjoonsa kaikki muut ihmiset¹³² tai siitä, että autoetnografiassa kirjoittaja pohdiskelee narsistiseen sävyyn omia kokemuksiaan, jotka ovat merkityksettömiä kansainvälisen politiikan tutkimuksen kannalta¹³³, on tietysti järkevää sanoittaa. Väittäisin kuitenkin, että on aika helppoa varmistua siitä, milloin autoetnografinen tutkimus tuottaa merkittäviä tuloksia. Se on silloin kun tutkimus pystyy näyttämään lukijalle ja ehkä laajemmin tiedeyhteisölle jonkun uuden ja kiinnostavan perspektiivin maailmaan. Se avaa lukijalle uusia näköaloja liikuttamalla lukijaa sekä tunteen tasolla että kriittisesti.¹³⁴ Autoetnografialle on kuitenkin välttämätön tilaus: ei ole olemassa metodologioita, joiden avulla pääsisi käsiksi toisten ihmisten tunteisiin, intuitioon tai keholliseen kokemukseen. Ei ole myöskään metodologioita sille, miten voimme lähestyä niitä itsessämme. Intuitiota ja tunteita voi lähestyä vain tuntemalla ja kokemalla niitä itsessään, kukin omalla henkilökohtaisella tavallaan.¹³⁵ Itsereflektio on välttämätöntä, jos käsitämme ihmissubjektin rakentuvan kehollisesti. Meillä on täysi pääsy vain omaan kehomme kokemuksiin. Vain oman ruumiillisen kokemuksen kautta voimme pyrkiä suuntautumaan kohti muita kehoja.

131 Brigg & Bleiker 2010, 794–796, Doty 2010, 1049–1050.

132 Neumann 2010, 1055.

133 Brigg & Bleiker 2010, 790.

134 Spry 2001, 714, Brigg & Bleiker 2010, 792.

135 Doty 2010, 1050.

Tässä tutkimuksessa pääasiallisen tutkimusaineiston muodostavat haastateltavien kertomukset. Mutta myös minä olen jatkuvasti läsnä haastatteluissa, vaikuttamassa kehollisella presenssilläni siihen miten haastattelu kulkee sekä siihen minkälaiseksi haastateltavan ja minun välisemme vuorovaikutus ja tunnepohja muodostuu. Olen yhtäläillä haastattelun fyysisen tilan vaikutuksen alainen koko haastattelun ajan. Autoetnografinen tapa katsoa omaa kokemustani haastattelutilanteissa, haastattelumuistiinpanojen kautta, on mielestäni rehellinen tapa lähestyä muiden kertomaa. Siten tuon esiin sen, että tapani lähestyä aineistoa on omasta kehollisesta positiostani johtuen välttämättä osittaista ja rikkonaista. Se välittää kuvaa toisen kertomasta vain sen verran, miten oma kehoni pystyy empatian ja ymmärryksen kautta jakamaan merkityksiä muiden kanssa. Väitän, että muiden kokemuksiin keskittymisellä perusteltu itsen piilottaminen on kyseenalaista vaatimattomuutta: silloin oma epätäydellisyys, rikkonaisuus ja epävarmuus jätetään kertomatta ja naamioidutaan suvereenin tutkijan kaiken selittävään järkeen.

4.3. Tilallistettu tutkimushaastattelu

Kehollisuuden tutkimus on perinteisesti kuulunut luonnontieteiden, varsinkin lääketieteen repertoaariin. Yhteiskuntatieteissä ja erityisesti kansainvälisen politiikan tutkimuksessa kehollisen kokemuksen tutkimus on verrattain uutta. Kehollisuuteen keskittyvää tutkimusta on tehty varsinkin uuden sodan tutkimuksen alalla. Kehollisuutta lähestytään kuitenkin usein tavalla, joka ei ole suora työkalu siihen kehollisten merkitysten etsintään, jota tavoittelen tällä tutkimuksella. Suuressa osassa kehollisuutta lähestytään diskurssianalyysin tai narratiivitutkimuksen avulla, käyttäen aineistona joko kirjallista tai kuvallista materiaalia¹³⁶. Myös haastattelututkimuksia on tehty¹³⁷. Omassa tutkimuksessani kehollinen merkitysten luominen ja kiinnittyminen tilaan kääntää kurssia hieman toiseen suuntaan: tilan ja siellä elävien kehojen materiaalisuus tekee diskurssianalyysistä riittämätöntä, vaikka osa merkitysten tulkinnasta onkin historiallisten diskurssien jäljittämistä ja haastamista.

Oleellinen ero syntyy elettyjen kehojen konkretiasta ja tilan maantieteen materiaalisesta olemuksesta. Haastattelututkimuksessani kehoa tulee lähestyä kokemuksellisenä ja muuttuvana ja sen prosessinomainen luonne tulee nähdä konkreettisina liikkeinä, eleinä, toimintana, aktiivisuutena ja tämän konkretian sanoittamisena. Etsin tilan muodostumiseen vaikuttavia merkityksiä tästä konkreettisesta elämästä ja sijoittumisesta. Näin ruumiillisuuteen liittyvät rikkonaisuudet välittävät tietoa myös ympäröivän tilan monitasoisuudesta ja epäjohdonmukaisuudesta.

136 Ks. esim. Holzner 2011, Penttinen 2013, Sylvester 2013b, Epstein 2014.

137 Ks. esim. Penttinen 2012, MacKenzie 2013.

Konkreettista kehollista kokemusta on toki tutkittu yhteiskuntatieteissä ennenkin haastattelututkimuksen keinoin. Näissä tutkimuksissa tutkimuksen keskiössä on yleensä jokin ruumiillinen tavoitteellinen toiminta, kuten liikunta tai laihduttaminen¹³⁸. Kokemuksen läpikäymiseen haastattelussa ehdotetaan apuvälineeksi esimerkiksi liikuntatapahtuman videotointia, jolloin ruumiillista toimintaa voidaan läpikäydä videon avulla uudestaan ja sanallistaa videolle tallentunut kokemus¹³⁹. Näiden tutkimusten näkökulma keholliseen kokemukseen on siten suoraviivainen, että tutkimuksen kohteena on suoraan niin kutsuttu "ruumiillinen toiminta", kuten liikunta, jolloin kehon toiminta on korostetusti keskiössä. Olemme kuitenkin kehollisia olentoja myös silloin kun emme tee mitään merkittävästi ruumiilliseksi toiminnaksi erottuvaa – pelkkä sijoittumisemme ympäristöön on aina kehollista. Siksi kehollisuutta pitäisi pystyä tutkimaan myös muunlaisissa, ensisilmäykseltä merkityksettömän oloisissakin tilanteissa.

Tarjoamani vaihtoehto kehollisen kokemuksen tavoittamiseen on *tilallistettu tutkimushaastattelu*. Sen sijaan, että haastattelu toteuttaisiin hiljaisessa sisätilassa, jossa haastateltavan ajatuksia tiedustellaan minimoiden ulkopuolelta tulevat vaikutteet, tilallistetun tutkimushaastattelun idea on päinvastainen. Haastattelu tehdään tilassa, jossa tilan tuottamat aistimukset ja ärsykkeet ovat oleellinen osa haastattelun rakentumista. Silloin kokemukset syntyvät reaktioina aistimukseen ja altistumalla ympäröivälle maailmalle. Samalla haastateltavan ihmisen käsitykset ja merkitysjärjestelmät kohtaavat ympäröivän materiaalsen maailman, joka saa pohtimaan asioiden suhteita monipuolisemmalla tavalla. Kun huomio kiinnitetään konkreettiseen ympäröivään tilaan, huomataan, että kaikki käsityksemme eivät ole yhteensopivia ympäröivän tilan kanssa. Toisaalta taas tilassa tapahtuva voi muistuttaa jostakin, jota emme ole koskaan aiemmin pitäneet uskottavana ideana. Syvä, keskittynyt ja luova tilalle altistuminen voi myös herättää aivan uusia ajatuksia.

Tilallistettu tutkimushaastattelu ottaa siten ison askeleen poispäin rationalistisesta tieteenteosta. Tilaan asettuminen on vastakohta omasta nojatuolista tehtävälle pohdiskelulle (jolla myös on oma paikkansa akateemisella kentällä). Haastattelun tilallistaminen on kuitenkin tieteenfilosofisesti poliittinen asetus: ihmisen käsittäminen psykofyysisenä kokonaisuutena ja osana ympäristöä on tieteen hierarkian rikkomista. Asetelma ottaa kehon ja ympäristön mukaan tiedon tuotantoon aktiivisina osasina, jolloin kokemuksista välttämättä vähenee "rationaalisen mielen" tuottama koherenssi. Näin ollen tilallistetun tutkimushaastattelun tuottama ristiriitaisuus on tiedepoliittista toisin toistamista ja vastarintaa. Lisäksi tilan aktiivinen rooli haastattelutilanteessa auttaa uuden, maantieteen vakavasti ottavan, tilakäsityksen luomisessa kansainvälisen politiikan alalla.

138 Ks. esim. Nielsen & Holm 2014, Spencer 2014.

139 Rix & Biache 2004, Gore, Rix-Lièvre, Wathelet & Cazemajou 2012.

Kehollisessa asettumisessa tilaan aktivoituvat myös tilan ulottuvuudet, sen poissulkevuus, rinnakkain oleminen ja muut fyysiset ehdot.

Samalla tavalla kuin kehollinen kokemus yhdistää mielen ja ruumiin, tilallisessa haastattelussa astutaan ulos tilaa järjestävistä dikotomioista. Kehollisen tilaan sijoittumisen avulla luodaan tilaa muokaavia merkitysrakenteita, jotka kyseenalaistavat ulkopuolen ja sisäpuolen, anarkian ja järjestyksen, tunteen ja järjen, viidakon lakien ja eettisen toiminnan sekä ajan ja tilan dualismit. Tilaan asettumalla huomataan, että tila itsessään asettaa tiettyjä ehtoja sille, miten esimerkiksi globalisaatiodiskurssin väittämät muutoksesta todellistuvat. Samalla huomataan, että sekä paikallisuus että globaalisuus ovat sidoksissa sekä tilaan että aikaan, eikä niitä voida asettaa vastakkain. Toisin sanoen tilallistettu haastattelu on aikatilallista, se ottaa huomioon merkitysten muodostumisen dynaamisessa sosiaalisten suhteiden verkostossa, jossa muutos on jatkuvaa. Merkitykset muodostuvat siinä prosessissa, jossa subjekti tekee selkoa kokemuksestaan liikkuvien sosiaalisten suhteiden keskellä. Tilallistetussa tutkimushaastattelussa annetaan tilaa niille ristiriitaisuuksille, joita oman subjektiivisen kokemuksen törmäminen ”viralliseen merkitykseen” esimerkiksi tiettyjen tilojen käyttötarkoituksesta synnyttää.

Tilallistettu tutkimushaastattelu haastaa myös vakiintuneet käsitykset valtiosta ja globaalista tasosta. Katutasolle asettuessa yksilön ja sen universaalien tason vastineen valtion toimijuus näyttää paljon monimutkaisemmalta, kuin kansainvälisen politiikan teoriassa tavataan esittää. Tilallistetussa haastattelussa tilassa toimivat subjektit näyttävät huomattavasti monimuotoisempina. Toisaalta taas valtion läsnäolo ei ole niin yksinkertaista kuin voisi odottaa, sen merkkejä joutuu välillä todella etsimään. Samaan aikaan tilaa merkitsevät konkreettisesti, nähtävästi ja tunnettavasti, esimerkiksi yritykset, uskonnot ja ideologiat. Tilassa huomaa myös siellä olevien toisten ihmiskehojen tuottamat merkitykset. Ihmiskehojen liikettä ja asettumista tarkkaillessa voi huomata myös niitä rajoja, joita tila asettaa eri ryhmille: niitä sosiaalisia merkityksiä, joiden mukaan toisilla ihmisillä on laajempi toimimisen mahdollisuus kuin toisilla.

Tällä tavoin huomataan, että ”ulkopuoli” on jo sisällä ja tuottaa tietynlaista järjestystä. Tilallistetulla asetelmalla haastatetaan se oletus, että järjestyneen valtiotilan sisään vyöryisi hallitsematon globaali, joka on aktiivisen toiminnan ja järjestämisen ulottumattomissa. Kokemuksellisessa tilassa globaalien merkkien havaitaan olevan läsnä, paikallistuneessa muodossaan. Näiden pienten havaintojen sanoittaminen puolestaan osoittaa uusliberalistisen globalisaatiodiskurssin liioittelevuuden ja eletystä todellisuudesta vieraan abstraktiuden. Samaten havainnot osoittavat, että globaali ei ole yksinomaan ajallinen tarina, vaan se tuottaa huomattavan erilaisia tilallisia

todellisuuksia.

Toisaalta tilallistettu tutkimushaastattelu tuo näkyväksi myös ne konkreettiset pelot ja uhat paikallisen erityisyyden ja tunnistettavuuden katoamisesta, joita globalisaatiodiskurssi tuottaa. Samalla tavoin tilallistetun tutkimushaastattelun avulla voi löytää tapoja lähestyä sitä paikallisuuden ja kodin tunnetta, joka on uhan alla ja ymmärtää sitä konkretiaa ja niitä diskursseja, joilla kodin tunnetta rakennetaan. Tämän uhattuna olemisen kokemuksen ymmärtäminen on hyvin tärkeää, jos haluamme rakentaa uutta politiikkaa, jossa globalisaation ei tarvitse herättää pelkoa ja suojautumisen tarvetta.

Kehollisten subjektien asettuessa tilaan jäsentämään siellä risteäviä merkityksiä heistä tulee osa aikatilallista, fyysis-sosiaalista jatkumoa, joka on jatkuvassa muutoksessa. Kehollisesta positiostaan tarkkaillen jokainen subjekti tuottaa jatkumoon oman kokemuksensa, joka jäsentää tilaa edelleen. Siksi tila muodostuu heterogeenisesti, täyteen epäjohdonmukaisuuksia ja riitasointuja. Lopulta tila sisältää keskenään ristiriitaisia tarinoita, joissa tila määrittelee aikaa tai aika tilaa eri ihmisille eri tavoin. Tilallisessa tutkimushaastattelussa pyritään tavoittamaan tämä aikatilojen moninaisuus, eikä sitä pyritä alistamaan jonkin suuren kertomuksen alle. Sen sijaan ristiriitaisuudet käsitetään rikkautena, paikan erityisyyttä ja tunnistettavuutta luovina perusteina.

Tilallistetun tutkimushaastattelun kautta voidaan lähestyä myös tilallisia ja ajallisia etäisyyksiä. Tila herättää siihen asettuneessa subjektissa kokemuksia menneestä ja tulevasta, lähellä ja kaukana olevasta. Tila herättää miettimään sitä, missä sitä koskevat päätökset oikeastaan tehdään. Samalla tilan sisältämät valtahierarkiat tulevat näkyviksi: kenellä on oikeus tai mahdollisuus päättää tilan sisältämän muutoksen suunnasta, kokeeko haastateltava voivansa vaikuttaa itse ja minkälaisia rajoja asetetaan sille, kenen ääntä päätöksenteossa kuullaan?

Valta tulee näkyväksi myös kehollisuuden kautta. Tila muodostuu niiden sosiaalisten suhteiden kautta, jotka siellä esiintyvät. Vastaavasti sijoittuminen tilaan on ennakkoehto poliittiselle toiminnalle. Kehollinen olemisemme tai tilaan sijoittumisemme on aina poliittista kehoja muokkaavien diskurssien vuoksi. Näin ollen myös tila muodostuu poliittiseksi sillä lisäämme sinne oman kehollisen vaikutuksemme. Vaikutus kulkee siis molempiin suuntiin: samalla kun tilassa esiintyvä valtakurssi antaa toisille kehoille enemmän tilaa olla siellä, diskurssi uusintaa itse itseään. Toisaalta kehollisuuden tuottama diskurssin toisto tai vastakohtaisesti sen tuottamat ristiriitaisuudet muokkaavat tilassa esiintyviä diskursseja, vahvistaen tai kyseenalaistaen niitä.

Butlerilaisittain voidaan ajatella, että tilallinen subjekti rakentuu tilassa olemisen kautta¹⁴⁰, josta johtuen vastaavasti toisin toistamisen politiikka saattaa muuttaa tilan ehtoja, tehdä siitä esimerkiksi sallivamman ja monimuotoisemman. Näin ollen tilassa olemisen politiikaksi voidaankin ajatella useampia tapoja kuin suora vallankäyttö esimerkiksi tilan kaavoittamisen kautta.

Tilallistettu tutkimushaastattelu onkin tutkimuksen lisäksi avoimesti poliittista aktivismia. Samalla kun eri ihmisten ristiriitaisia tarinoita tilasta nostetaan esiin, kuullaan myös tilaan liittyviä tunteita ja toiveita. Olennaista on kuulla, milloin tilan politiikka koetaan (epä)oikeudenmukaisena. Kuuleminen vaatii yhteyttä keholliseen subjektiin, sillä (epä)oikeudenmukaisuuden kohtaaminen on oleellisesti kokemus, eikä sitä voida selittää ulkopuolelta "järkisyin"¹⁴¹. Kun puhutaan paikkaan liittyvästä identiteetistä, kodiksi kutsutusta paikasta ja kunkin oikeutuksesta olla siellä, ymmärretään, että tilaan liittyy paljon voimakkaitakin tunnereaktioita. Kun puhutaan lisäksi konkreettisesti maahanmuutosta, kansallisuuteen liittyvistä etnisistä ja sukupuolittuneista käytänteistä, globaalista työnjaosta ja vastaavista, ymmärretään, että ne selkeästi sitovat ihmiskehot tiettyihin paikkoihin tai sulkevat ne niistä ulos. Siksi henkilökohtainen kokemus on poliittista ja yksilöt ovat tilan kautta sitoutuneet sekä paikalliseen, valtiolliseen että globaaliin tasoon.

Kokemuksiamme tilasta, ajasta, lähellä ja etäällä olevasta, globaalista ja paikallisesta säätelee omaksumamme maantieteellinen mielikuvitus. Se heijastaa sisäistämiämme valtarakenteita, jotka merkityksellistävät kokemustamme tilasta. Toisaalta maantieteellinen mielikuvitus kehittyy niiden tilallisten kokemusten kautta, joihin törmäämme eletyissä elämässämme omasta kehollisesta positiostamme lähtien. Nämä maantieteellisen mielikuvituksen tuottamat merkitykset ovat sitä, mitä tutkija etsii haastateltaviensa kertomasta. Tutkija sitoo välitetyt kertomukset laajempaan paikan identiteettiä koskevaan merkitysten muodostusprosessiin kysymällä, mikä tämä paikka on ja mitä tämä paikka merkitsee. Tilallistetun tutkimushaastattelun avulla etsitään sitä erityistä paikkaa, joka kullakin tilalla on maantieteellisten suhteiden verkostossa. Silloin tilan erityisyys ja merkitys nähdään sen kautta, miten tila sijoittuu verkostossa, eikä identiteettiä tarvitse perustaa muuttumattomiin oletuksiin myyttisestä alkuperäisyydestä.

Tutkimuksellisen aktivismin tehtävänä on helpottaa sitä, että tilan muutokseen voidaan vaikuttaa yhteisesti ja demokraattisesti, kuitenkin pitäen mielessä, että myös muualla tapahtuva on läsnä, emmekä voi vaikuttaa kaikkeen. Tutkimus voi helpottaa tätä hyväksymisprosessia uudella tilan teorialla ja uudella käsitteistöllä, sekä murtamalla tieteen hierarkioita erilaisten äänten kuulemiseksi.

140 Alkuperäinen teesi kuuluu: "Itse väitän, että 'teon takana ei tarvitse olla tekijää' vaan että 'tekijä' rakentuu muuntuvana teossa ja sen myötä." Butler 2008, 237.

141 Wright 2010, 819.

Tilallistetuissa tutkimushaastatteluissani pyrin lähestymään aiheita mahdollisimman helposti ja painottamaan tilanteessa syntyvien havaintojen ensisijaisuutta abstraktien ajatusten suhteen. Tärkeintä kehollisen kokemuksen tavoittamisen kannalta oli sitoa kysymykset mahdollisimman tukevasti ympärillä olevaan tilaan. Tässä tarkoituksessa ensimmäinen kysymys, pyyntö kertoa mitä ympärillään näkee, oli tilalle herkistymisen kannalta oleellinen. Pyrin sitomaan myös muut kysymykset ympärillä olevaan tilaan: mistä asioista tunnistat olevasi Tampereella, mistä asioista tunnistat olevasi Suomessa, näetkö tässä jotain globaalia, mihin aikaan tämä tila mielestäsi kuuluu, sopivatko jotkut asiat tähän tilaan mielestäsi paremmin kuin toiset ja niin edelleen. Toinen keino lähestyä kehollisuutta oli kysyä niistä tunteista ja tuntemuksista, joita ympärillä oleva tila, sen globaalit elementit tai kodikkuus herättivät vastaajassa. Lisäksi kysyin miten vastaaja yleensä liikkuu tilassa, minkälaisia tunteita risteys ja puisto herättivät, kokiko haastateltava rauhaa haastattelupaikoissa ja miten he kokivat tilan vaikuttavan toimintaansa.

Usein vastaaja vastasi esimerkiksi kysymykseen ”mistä tunnistat olevasi Tampereella?” jollakin asialla, esimerkiksi muualla kaupungissa sijaitsevalla maamerkillä, joka ei ollut suoraan havaittavissa haastattelupaikassa. Kun pyysin kertomaan uudestaan niistä asioista, jotka pystyimme suoraan havaitsemaan ympärillämme, kaupungin tunnistaminen saattoi muuttua hankalammaksi. Toisaalta huomiot lähiympäristöstä kertoivat siitä, että aivan kulman takana olisi joku tunnistettava paikka. Samalla oli vaikeaa irrottautua siitä tunteesta, että ei olisi Tampereella. Tämä kertoo tietenkin ihmisen muistikapasiteetista – emme noin vain unohda, missä olemme, vaikka emme näkisi hetkeen jotakin tunnistettavaa. Toisaalta se kertoo myös paikkojen merkitysten yhteen liittymisestä: jonkin paikan tai tilallisen elementin näkyminen muistuttaa sen yhteydestä esimerkiksi kauempana olevaan asiaan. Tilallistettu tutkimushaastattelu on näin yhteydessä laajempaan tilalliseen merkitysjärjestelmään kuin pelkästään silmien edessä avautuvaan maisemaan.

Koska haastateltavat välittivät kokemuksensa kielellisesti, kokemuksen kehollisesta ulottuvuudesta ei voi tietenkään saada kuin osittaisen kuvan. Osittain kokemusta voi etsiä myös haastateltavan hiljaisuuksista, tauoista ja empimisistä. Esimerkiksi se, että vastaa ettei ole koskaan ajatellut asiaa, voi kertoa jotain siitä, miten haastateltava asemoi itsensä ympäristöön: antaako tila yksilölle vapauden kokea aktiivista toimijuutta vai rajaako tila kokemisen johonkin ahtaampaan toiminnan mahdollisuuteen, kuten sopeutumiseen. Yritän myös syventää kehollisen kokemuksen ymmärtämistä autoetnografisen oman kokemuksen tutkimuksen kautta. Tulkitsemalla haastattelumuistiinpanojani löydän merkintöjä siitä, millaiseksi haastattelutilan merkitys nousi, miten kehollinen sijoittuminen näkyi haastattelussa, millaisena näin ja tunsin itseni ja haastateltavan

reaktiot ja tunnetilan haastattelun aikana. Lisäksi autoetnografinen näkökulma auttaa muistuttamaan siitä valta-asemasta, joka minulla on tilanteen ja vastausten tulkitsijana.

Tilallistettu tutkimushaastattelu on avaus kehollisen kokemuksen tutkimuksen suuntaan. Sen tuottama tieto on tietysti osittaista, hajanaista ja lopulta tutkijan subjektiivisen kokemuksen värittämää. Mutta kuten aikaisemmin tässä työssä olen tuonut esiin, sama voidaan sanoa kaikesta tutkimuksesta. Siksi väitän, että tilallistettu tutkimushaastattelu on yksi mahdollisuus lähestyä kokevaa, ruumiillista ihmissubjektia sortumatta keinotekoisiiin mieli/ruumis-dikotomioihin. Tilallistettu tutkimushaastattelu suhtautuu avoimin mielin tilassa tapahtuvaan muutokseen ja näkee haastateltavissaan aktiivista potentiaalia tuohon muutokseen osallistumiseen.

5. PIENIÄ TARINOITA

5.1. Globaalin käsitteestä

Kysyin haastateltavilta, huomasivatko he ympäristössä mitään globaalia. Usein kysymys herätti pohtimaan, mitä globaalilla oikeastaan tarkoitetaan. Vastajien mieleen nousivat ensimmäisinä globaalin kaupallinen aspekti ja erilaiset ihmiset.

Martinin mukaan globaalia voi olla mikä tahansa edistyksestä infrastruktuuriin. Martin määritteli globaalin liittyvän voimakkaasti markkinoihin: kommunikointitapojen ja nopean kuljetuksen vuoksi markkinat ovat maailmanlaajuiset. Jos jossain keksitään hyvä systeemi, se myydään muualle maailmaan. Globaali tulee kaikkialta ja leviää kaikkialle. Martin näki edistyksen kuuluvan globaaliin, vaikka globaali ei ole pelkästään edistystä. Globaaliksi edistykseksi Martin laski esimerkiksi eliniän pidentymisen ja väkivallan vähentymisen, joskaan se ei Martinin mukaan ole aina totta länsimaiden ulkopuolella. Myös kulttuurin samankaltaisuuden Martin näki liittyvän enemmän länsimaihin. Martin ajatteli Suomea paikkana, josta edistys tuli informaatioteknologian myötä, mutta lisäsi, että jos globaalilla tarkoitetaan ihmisten erilaisuutta, Suomi ei ole kovin globaali. Itsensä Martin näki globaalina kansalaisena, joka pystyi tuntemaan olonsa kotoisaksi kaikkialla.

Karolle globaalista tuli spontaanisti mieleen esimerkiksi suuret yritysfuusiot, eikä tamperelainen kaupallinen ympäristö vaikuttanut siinä suhteessa mitenkään globaalilta. Eri kulttuureista tulevat, eri väriset ihmiset, vieraiden kielten kuuleminen ja etniset ravintolat toisivat Karolle globaalin tuntua. Ailan mukaan esimerkiksi kahvilat ja ulkoterassit risteyksessä voisivat tuoda lisää

kansainvälisyyttä.

Edule ja Jerelle globaalista tuli mieleen kaupallisuus ja markkinat. Toisaalta Edu mielti, että kaikki kuluttaminen ei ole globaalia: hän oli esimerkiksi huomannut ihmisten syövän Tammerkosken rannassa ja Pyynikillä vain makkaraa tai lihapullia, mitä hän piti hyvin suomalaisena kuluttamisen muotona. Edu koki Martinin tapaan elävänsä globaalissa: hän oli kotoisin ulkomailta, työskenteli kansainvälisessä yrityksessä, matkusti töiden takia ja ystävystyi Tampereella muiden ulkomaalaisten kanssa. Sekä Martin että Edu kertoivat, että omasta elämäntilanteestaan käsin he eivät voineet nähdä Suomea ei-globaalista perspektiivistä.

Johanna näki Hämeenkadun globalisaation merkit, varsinkin englanninkieliset liikkeiden nimet, päälleliimattuna yrityksenä näyttää todellista globaalimmalta. Englanninkielisten nimien takana hän näki suomalaisia yrityksiä ja ravintoloita. Johanna epäili, että motivaationa on konseptien kopioimisen helppous ja takuuvarmuus: jos joku konsepti toimi Yhdysvalloissa, se todennäköisesti toimisi myös Suomessa. Parhaan globalisaation Johanna ajatteli kuitenkin olevan jotain, jossa yhdistyisi voimakkaasti muun maailman ja oman paikallisuuden parhaat puolet.

Myös Meri arvioi globalisaation merkit risteyksessä pyrkimyksenä eteenpäin menemiseen, yrityksenä tulla osaksi globaalia metropolia, jota ei todellisuudessa tapahdu. Meri näki globalisaation tyrkyttävän länsimaiseen elämäntapaan ja "ihmeelliseen jokapäiväiseen onnentavoitteluun" liittyvää kulttuuria. Meri ajatteli markkinoiden vaikuttavan taustavoimana, joka syöttää ihmisille tietynlaista ideologiaa tai elämäntapaa. Meri mielti, miten maailma tuli toimeen ennen jatkuvalle kilpailulle ja kilpailukyvyn tehostamiselle ehdollistumista. Todella globaalina asiana Meri piti ihmisten välistä inhimillisyyttä: tilan antamista ja kaikkien hyväksymistä. Myös tilan täytyisi taata se, että ihmiset voisivat tulla sinne tasa-arvoisina ilman, että heiltä odotetaan mitään:

Kerran olin puistojumpassa tossa Tampere-talon vieressä ja sitten sinne sattui samaan aikaan joku capoeiratapahtuma ja sit niiden nuorten sellanen cosplaytapahtuma oli siellä. Ne hämmästeli ensin meitä ja me hämmästeltiin niitä ja sit ne hoiti omaa tapahtumaansa siinä ja sit kun se jumppa alkoi olla lopuillaan niin ne kiersi meidän jumppaporukkaa siinä ja sanoi jumppaohjaajalle, että soita Paranoid. Ja sit meidän ohjaaja kaivoi sen jostain ja soitti niille Paranoidin ja sit ne tanssi siellä onnesta soikeena kun me vielä venyteltiin. Ja vaikka me oltiin kaikki suomalaisia niin siinä oli mun mielestä sellasta kulttuurien kohtaamista että jotenkin me kaikki sovittiin ja mahduttiin siihen puistoon.

Sekä Johanna että Meri kokivat risteyksen globaalit elementit jollakin tapaa epäaitoina ja

päälleliimattuina: he ajattelivat, että paras tai todellinen globalisaatio olisi jotain muuta kuin Hämeenkadun englanninkieliset yritysten nimet tai näkyvä markkinaideologia. Ymmärrän heidän kertomastaan, että globaali on ikään kuin peitetarina ideologioille tai identiteetin muodostamiselle. He näkevät tämän yrityksen läpi ja arvottavat risteyksessä näkyvät globaalit merkit epätosiksi ja huonoiksi. Aito globalisaatio olisi jotain muuta, vähemmän keksittyä ja markkinoihin keskittyvää: ihmisyyden ja paikallisuus otettaisiin siinä aidosti huomioon.

Tarjosin globaali-termin rinnalle myös kahta muuta vaihtoehtoa: kansainvälistä ja ulkomaalaista. Ulkomaalainen oli haastateltavien mukaan jotain ulkomailta tulevaa. Haastateltavat mainitsivat ulkomaalaisina asioina esimerkiksi autot sekä vaatteiden ja rakennusten materiaalit. Toisaalta ulkomaalaisella oli päällekkäisyyksiä toisten termien kanssa. Jere, Hanne ja Martin miettivät, että yritykset, kuten McDonald's, ovat usein ulkomaalaisia, mutta silti niitä kuvailisi enemmän kansainvälisiksi. Jere määritteli kansainvälisen sellaiseksi, jolla on tunnettu lähtöpisteensä jossain ja asia on sittemmin kansainvälistynyt. Jere piti esimerkiksi McDonald'sia ja Nokiana suurina kansainvälisinä yrityksinä. Globaali puolestaan on jotain, jota ei ole sidottu mihinkään tiettyyn paikkaan.

Martin ei tehnyt suurta eroa globaalin ja kansainvälisen välillä. Karosta oli hyvin vaikeaa erottaa sanoja toisistaan ja niihin sisältyi erilaisia tunteita. Kansainvälisyyttä Karo kuvasi myönteiseksi sanaksi. Hanne mietti, että alkuperän arvioiminen oli hankalaa varsinkin ihmisten kohdalla, sillä heidän puhumansa kieli ei välttämättä kertoisi mitään. Hannen mukaan kolmesta termistä valitessa kansainvälinen voisi olla hyvä yleistys.

Moni haastateltavista yhdisti globaalin markkinoihin ja kaupallisuuteen. Juuri siksi moni ei nähnyt ympäristössään mitään globaalia: Tampereella kasvun ja rakentamisen sekä ylikansallisten yritysten läsnäolo oli verrattain pientä. Toisaalta moni näki globaalia juuri yrityksissä. Myös Johanna ja Meri yhdistivät globaalin markkinadiskurssiin, vaikka näkivät sen jollakin tapaa epäonnistuneena tai päälleliimattuna. Globaaliin liittyvä talous- ja markkinadiskurssi oli siis vahva myös haastateltavieni keskuudessa, vaikka toisena näkyvänä juonena kulki erilaisten ihmisten läsnäolo.

Koska tällä työllä on avoimena tavoitteena haastaa globaalin käsitettä hallitseva uusliberalistinen diskurssi, näen perusteltuna jatkaa käsitteen käyttöä hyvin laveassa merkityksessä ja ottaa sen sisällä huomioon myös asiat, joita haastateltavat kuvasivat ulkomaalaisiksi tai kansainvälisiksi. Kuten haastateltavien kertomasta käy selville, käsitteillä on heille päällekkäisiä merkityssisältöjä. Sanat sisältävät eri ihmisille erilaisia mielikuvia, tunteita, tottumusta ja oman elämän väritysmää

havainnointia. Jos määrittäisin käsitteen tiukasti kansainvälisen politiikan tieteenalan teoriakirjallisuuden perusteella, veisin pohjan tämän työn tavoitteelta avata puhetilaa globaalista myös katutasolla. Käsitettä hallitseva diskurssi ei synny tyhjiössä, vaan sitä tuotetaan jossain ja sen haastamiseksi täytyy tuottaa uudenlaista diskurssia.

Löyhästi rajatun merkityssisällön avulla on mahdollista saavuttaa myös laajempi yhteisymmärrys. Haastattelujen aikana saattoi käydä niin, että käytin käsitettä globaali ja haastateltava vastasi kysymykseeni puhuen kansainvälisestä. Silti koimme puhuamme samasta asiasta ja pystyimme jatkamaan keskustelua.

5.2. Paikan luonteesta ja merkityksestä

Hämeenkadun ja Tuomiokirkonkadun risteystä kuvailtiin useimmin tutuksi ja liikenteeltään vilkkaaksi. Ihmisten liikettä kuvailtiin kiireiseksi ja päämäärätietoiseksi: he liikkuivat jonnekin eivätkä oleskelleet. Ihmisten oleminen vaikutti haastateltavista rennolta ja harmoniselta. Monipuolisuus ja erilaiset kulttuurit mainittiin. Jotkut haastateltavat kiinnittivät huomiota aurinkoisen sään vaikutukseen, kellonajan tuottamaan vilkkauteen tai illan tullen saapuvaan liikkeen rauhoittumiseen.

Elottoman osalta haastateltavat mainitsivat rakennukset, niissä sijaitsevia liikkeitä, autot, bussit ja kadunvarren puut. Haastateltavat kuvailivat rakennuksia muun muassa eri ikäisiksi, kuluneiksikin, uudenaikaisiksi ja laatikkomaisiksi. Kaupunkia kuvailtiin pieneksi, keskisuureksi tai isoksi, usein verrokkina joku toinen paikka, jossa haastateltava oli asunut Suomessa tai ulkomailla.

Risteyksen henkilökohtainen merkitys oli vähäinen. Silloin kun sitä oli, se oli usein käytännöllinen: oli mukavaa asua keskustassa lähellä palveluita tai risteys toimi tapaamispaikkana ennen jonnekin muualle siirtymistä. Olo risteyksessä oli arkinen, rauhallinen, kotoisa. Kova liikenne häiritsi osaa haastateltavista ja he toivoivat, ettei risteyksessä kulkisi autoliikennettä. Jere kertoi häiriintyvänsä hälystä ja kiireestä, sillä hän oli maalta kotoisin. Martin taas piti kaikkia suomalaisia katuja hiljaisina ja niillä liikkuvia ihmisiä hyvin lainkuuliaisina. Hanne oli pohtinut aiemmin, olisiko keskustan sykkeessä asuminen jotenkin erilaista ja tapahtumarikkaampaa, mutta todennut alueelle muutettuaan, että elämä oli aivan samanlaista kuin aiemmassakin asuinpaikassa.

Usean vastauksen perusteella Tuomiokirkonpuisto oli siten kiintoisa ympäristö, että tunnelma muuttui radikaalisti, vaikka risteyksestä käveltiin sinne vain jokunen minuutti. Yleisesti ottaen haastateltavat värjivät "mitä näet" -kysymystä positiivisilla adjektiiveilla: kirkkoa kuvailtiin

kauniiksi, Tampereen ja Suomen hienoimmaksi, ainutlaatuiseksi, merkittäväksi ja niin edelleen. Paikkaa he kuvailivat kivaksi, mukavan rauhalliseksi, yhdeksi Tampereen parhaimmista. Huomio kiinnittyi myös puistoa vastapäätä olevaan kouluun, ympäröiviin kerrostaloihin ja pienempiin asioihin, kuten puihin, kukkiin ja penkkeihin.

Puistossa haastateltavien olo oli yleisesti hyvä ja rauhallinen. Paikalla ei välttämättä ollut suurempaa henkilökohtaista merkitystä, vaikka puistoa pidettiin kauniina ja mukavana, "virkistävänä keitaana" ja siellä tykättiin silloin tällöin viettää aikaa. Kaksi ihmistä kertoi paikan olevan merkityksellinen, koska siellä oli tavannut kavereita tai se sisälsi muita mukavia muistoja oman elämän varrelta. Johanna ajatteli tilan olevan portti vielä kauniimmille seuduille Näsijärven rannoilla. Meri kertoi ostaneensa Kirkonmäki-nimiset verhot muutettuaan tuomiokirkon läheisyyteen, sillä ne muistuttivat miellyttävän ympäristön läheisyydestä ja jotenkin tuntuivat kuuluvan hänelle.

Haastateltavien kertoman perusteella näyttää, että risteyksen merkitys perustuu sen arkiseen mukavuuteen. Puistoa sen sijaan leimasi sen erityisyys ja sen haastateltaville tuottama ilo. Henkilökohtainen merkityksellisyys olisi kuitenkin vaatinut monen mielestä jotain enemmän, lopulta paikan mukavuus ei vielä tehnyt siitä itselle erityistä. Jere pohti risteyksessä, että paikalla ei ole erityistä merkitystä siksi, ettei siellä ole koskaan tapahtunut mitään mieleenjäävää, hyvää tai huonoa. Haastattelumuistiinpanoistani käy ilmi, että suuri osa vastaajista rentoutui päästyämme puiston rauhaan. Toisaalta myös tilanne alkoi käydä tutuksi. Siellä ei kuitenkaan joutunut altistumaan niin paljon ohikulkijoiden katseille kuin risteyksessä, mikä helpotti osan oloa ja toi rauhaa tilanteessa olemiseen ja tilan aistimiseen.

5.3. Tampereesta ja Suomesta

Tampereen tunnistaminen risteyksessä perustui monesti tuttuuteen. Siihen, että haastateltava oli kulkenut paikassa usein. Meri mainitsi alueella olevien liikkeiden olleen siinä pitkään ja niiden olevan kuluttajalle tuttuja. Kuusi vastaajaa kuitenkin toi esiin, ettei risteyksessä varsinaisesti ollut mitään, mikä olisi kertonut suoraan Tampereesta. Risteys olisi voinut olla missä tahansa. Kaupungin tärkeät kulttuurikohteet ja monumentit, kuten Finlayson tehdas, Näsinneula tai Tammerkoski kertoisivat paikasta enemmän. Jeren mukaan risteyksestä jonkin matkaa siirryttyään huomaisi kyllä, missä on.

Hanne huomasi risteyksessä olleen kyltin "Hämeenkatu 5" ja yhdisti sen voimakkaasti

Tampereeseen. Samoin Hervannan bussi oli Hannelle erehtymätön merkki kaupungista. Lisäksi Hanne mainitsi ihmiset, joiden habitus, avoimuus ja reippaus muistuttivat Tampereesta. Myös Johanna kiinnitti huomiota ihmisiin. Ihmisten pikkukaupunkimaisuus – ihmiset kulkivat hitaasti ja he vaikuttivat hyvin helposti lähestyttäviltä – kertoi Johannan mukaan melko tarkkaan, mistä kaupungista oli kyse. Kadulla ei olisi voinut kuvitella olevansa esimerkiksi Helsingissä tai Turussa.

Suomen tunnistaminen risteyksestä oli lähes kaikille vastaajille intuitiivista: jonkinlainen Suomen tuntu tuli, mutta oli vaikeampaa sanoa mistä se tarkalleen johtui. Osa ajatteli sen johtuvan ihmisistä ja suomenkielisestä puheensorinasta. Martin, joka oli asunut Suomessa kaksitoista vuotta, kertoi että ei voisi enää erehtyä Suomesta ja että tunnistaisi suomalaisen nykyään sadan ulkomaalaisen joukosta. Jeren mukaan "kyllä sen suomalainen tunnistaa kun on Suomessa". Jotkut vastaajista puolestaan kiinnittivät huomioita suomenkielisiin yrityksiin. Yritysten perusteella he sanoisivat olevansa Suomessa, vaikka maisema ehkä muuten vaikutti siltä, että se voisi olla muuallakin. Pari vastaajaa arveli Suomen näkyvän myös ympäröivien rakennusten arkkitehtuurissa, jonka he mainitsivat olevan tietyllä tapaa erityistä. Kaksi vastaajaa mainitsi ilmaston Suomen merkiksi.

Tuomiokirkonpuistossa vastaajien huomiot Suomesta olivat hieman ristiriitaisempia. Aila näki alueen toisaalta hyvin kansallisromanttisena tuomiokirkon vuoksi, mutta mietti samaan aikaan, että alue voisi aivan hyvin olla jossakin naapurimaassa. Tuula, Salla ja Hanne olivat epävarmoja, oliko ympäristössä lopulta mitään niin suomalaista. Edu puolestaan näki alueen hyvin suomalaisena, erityisesti luterilaisen kirkon pelkistetyn luonteen vuoksi. Hieman samaan tapaan Meri piti puiston istutusten suoruutta ja jämpätyyttä erityisesti suomalaisena piirteenä. Muina suomalaisuudesta kertovina asioina esille nousivat kirkosta huokuva Suomen historia, puistossa kasvavat koivut ja ohikulkevien ihmisten puhuma suomen kieli.

Johannan mielestä puistoympäristöstä pystyi ehdottomasti tunnistamaan olevansa Suomessa, mutta paikallisuuden tunnistaminen oli siellä hankalampaa kuin risteyksessä. Siinä missä risteys oli täynnä ihmisten ja kauppojen tuomia ärsykeitä, puistossa oli enemmän tilaa ja siksi vähemmän asioita, joiden kautta määrittää tarkan sijaintinsa. Johannan mukaan ympäröivien kerrostalojen näköisiä taloja oli ympäri Suomea. Ihmiset puolestaan näyttäytyivät enemmän yksilöinä silloin kun heitä oli vähemmän. Yksilöistä ei lähtenyt niin herkästi tekemään yleistyksiä tai johtopäätöksiä.

Myös muiden vastaukset olivat samansuuntaisia: tuomiokirkko sinänsä kertoi siitä, että olimme Tampereella, mutta se ei välttämättä symboloinut tamperelaisuutta. Salla oli miettinyt, että kirkko oli sellainen, jota saattaisi mennä ihastelemaan esimerkiksi Bratislavassa ja oli ilahtunut siitä, että se

oli niin lähellä. Jere, Aila, Martin ja Meri eivät eriyttäneet aluetta siten, että kirkko tai kirkkopuisto eivät olisi voineet olla vaikka Helsingissä tai Turussa, mutta kirkko kertoi samalla voimakkaasti Tampereesta. He näkivät kirkon ensisijaisesti erityisenä rakennuksena, jonka erityisyys ei perustunut siihen, missä kaupungissa se tarkalleen ottaen sijaitsi. Jeren mukaan erityisyyteen vaikutti historian ja kansalaissodan tunteminen. Martinin mukaan kirkko oli yksi kaupungin promotoimista turistikohdeista, jotka yleisesti liitetään kaupunkikuvaan. Toisaalta taas Karo, Hanne ja Edu tunnistivat Tampereen puistoympäristöstä vahvasti – kodin läheisyyden, henkilökohtaisen historian ja tuomiokirkon takia.

Puiston paikallisuus näyttää liittyvän voimakkaasti tarinallisuuteen. Tarinoita Tampereen tuomiokirkosta kerrotaan esimerkiksi historian kirjoissa ja turistiesitteissä, mutta tuomiokirkon sijainti siellä ei ole haastateltavien kertoman perusteella riippuvainen Tampereesta. Tampere ei ole ennakkoehto kirkon olemassaololle, eikä se kertonut "tamperelaisuudesta" sinänsä. Tietämällä, mikä kirkko on kyseessä, pystyi paikantamaan itsensä kaupunkiin. Muun puistoympäristön perusteella oli sen sijaan vaikeaa paikantaa olevansa juuri Tampereella.

Suomen näkyminen oli osalle haastateltavista varmaa, sillä puistossa huokui kansallisromantiikka, suomalainen luonto ja luterilainen usko. Samaan aikaan useampi vastaaja kuitenkin mietti, oliko ympäristössä mitään, mikä kertoisi valtiosta. Useampi haastateltava pystyi myös kuvittelemaan puistomaisemaa hallitsevan Tuomiokirkon olevan jossakin muussa maassa, samoin kuin koko puiston. Myös valtion tunnistamisessa kertomukset kansallisuuden rakennuspalikoista auttoivat sijoittumaan. Siitä kertoo esimerkiksi Merin näkemys puiston istutusten suoruuden symboloimasta suomalaisesta luonteesta.

Risteyksessä sen sijaan Suomesta kertoi intuitio. Ihmisten läsnäolo sekä kielen kuuleminen ja näkeminen auttoi tunnistamaan valtion. Valtion kokeminen näkyi risteyksessä kehollisena altistumisella ympäristön monimuotoisille viesteille. Vuorovaikutus tilan ja ihmisten kanssa tuottivat kokemuksen, jota oli vaikea eritellä. Tilassa vain tiesi olevansa Suomessa. Paikallisuus sen sijaan vaati selvempiä merkkejä. Huomion kiinnittäminen ihmisten olemukseen tai yksittäisiin teksteihin auttoi paikantumaan. Yli puolelle vastaajista selvien merkkien löytäminen ei kuitenkaan ollut helppoa, vaan paikantuminen olisi vaatinut jonkin sellaisen monumentin näkemistä, joka tarinallistaa Tamperetta samaan tapaan tuomiokirkon kanssa.

Selon tekeminen omasta paikantuneisuudestaan näyttää haastattelujen perusteella olevan riippuvainen sekä omasta kehollisesta, aistitusta kokemuksesta ja muiden ihmisten kanssa

tapahtuvasta vuorovaikutuksesta että tarinoiden tuntemisesta. Tila on samaan aikaan sekä sosiaalisista suhteista, omasta tilallisesta asettumisesta että tarinoista ja diskursseista syntyvä kokemus. Tarinat yltyvät omista henkilökohtaisista tarinoista ja kokemuksista Suomen ja maailman historiaan.

5.4. Ajasta ja perinteestä

Tuula koki risteyksen olevan ajallisesti jossain 1960-luvulta tähän päivään. Tuula kertoi, ettei risteyksessä ollut hänen asuinaikanaan juuri muuttanut, lukuun ottamatta vaihtuneita yrityksiä. Aila asemoi risteyksen 1970-luvulle. Salla hahmotti risteyksen aikaperspektiiviksi 20 vuotta menneeseen ja tulevaan, jos kaupunkikuvaa ei ymmärrettäisi muuttua erilaiseksi. Rakennukset henkivät Sallan mukaan 1980-lukua ja ihmisten vaatetus mahdollisesti 2010-lukua. Jere koki useiden aikojen elävän risteyksessä rinnakkain. Jeren mukaan kadun mukulakivi henki 1900-luvun alkupuolta, mutta muu ympäristö 2000-lukua. Karo koki risteyksessä pysähtyneisyyttä. Vaikka alue oli tavallaan nykyaikainen, siitä ei välittynyt Karolle sellaista kasvun tunnetta, johon hän oli tottunut suuremmissa kaupungeissa ulkomailla.

Puistossa useat vastaajat aistivat entisaikojen tunnun. Martin koki, että ajan liike oli lakannut ja ympäristön muutos oli hidastunut. Martin kertoi, että mikään ei ollut muuttunut viimeisen kahdentoista vuoden aikana. Martin epäili syyksi kirkkoa, joka halutaan säilyttää perinteisenä ja ennallaan. Johanna ajatteli, ettei muutosta näy sen vuoksi, että alue on täydellinen nykyisenään ja muutokset ovat enää pientä hiomista. Jere koki, että alue oli pysähtynyt tilallisesti, koska siihen ei enää rakennettu sekä ajallisesti, sillä siitä pystyi aistimaan entisajat.

Hanne ajatteli, että vaikka paikkaan saatettiin tehdä joitain muutoksia, kuten remonttia, niissä haluttiin säilyttää paikan arvokkuus ja perinteisyys. Kirkko toi ajan kulumaa ja vanhanaikaisuutta kaupunkiin, mitä Hanne piti hyvänä asiana. Hanne kuitenkin löysi uutta pienemmistä asioista: puiston istutuksista, roskakoreista, penkeistä ja kulkuväylistä. Edu ajatteli samaan tapaan ajallisuuden riippuvan näkökulmasta: rakennus, puisto ja puut henkivät vanhaa ja ajan pysähtyneisyyttä, kun taas valot tai ihmisten päällä näkyvä muoti uudempaa aikaa. Edu kertoi puiston kaltaisten paikkojen mahdollistavan menneeseen matkustamisen kokemuksen.

Aila koki, että pensaiden ja aitojen rajaama Tuomiokirkonpuisto oli erillinen saareke sitä ympäröivästä kaupunkimaisemasta. Johanna näki puiston ulkopuolella 1950- ja 60-lukujen rakennuskannan olevan hallitsevin elementti, joka taas kertoi omaa historiaansa sen ajan valtavasta

rakentamisesta. Lisäksi Johanna piti perinteisenä puiston Satakunnankadun ja Tuomiokirkonkadun risteyksessä olevaa kahviota, jonka värimaailma näytti Johannasta aivan 60-luvun Suomelta. Meri näki myös kerrostalojen kertovan menneestä ajasta, sillä ne olivat matalia eivätkä rajanneet maisemaa niin, että näkyville jäisi niiden lisäksi vain taivas.

Tuula muisteli nähneensä kuvia, jossa puiston paikalla oli ennen ollut pieni torppa tai talo. Tuula kertoi kirkon historiasta kansalaissodassa, kun alueen väki hakeutui sen suojiin. Tuula koki, että kirkon historiallisen arvon ja sen perinteisyyden vuoksi se on ikään kuin suojattu muutokselta. Ihmiset haluaisivat kertoa mielipiteensä jos puistoon suunniteltaisiin jotain muutoksia. Jos kirkkoa muokattaisiin voimakkaasti, se hävittäisi historian tarinoita. Vaikka tarinat olisivat edelleen kirjoissa ja kansissa, ne unohtuisivat ihmisiltä, jotka eivät aktiivisesti etsisi niitä.

Myös Salla ja karo kokivat historian kerrostuvan puistossa. Karolle historia ulottui omasta henkilökohtaisesta historiasta kaupungin ja Suomen historian kautta maailmansotiin. Salla vertasi historian tuntua risteykseen: koska historiaa arvostettiin puistossa enemmän, sen vaikutus oli vahvemmin näkyvissä. Risteyksessä "historialla ei oo niinkään väliä, kunhan tapahtuu". Salla näki puiston ja ajan yhdistyvän toisiinsa myös niin, että puisto ikään kuin vaati, ettei aika juokse. Tila vaati Sallasta sellaista hetkeä, jolloin hänellä olisi paljon aikaa nauttia siellä olemisesta.

Risteyksessä Sallasta oli hieman vaikeaa kertoa, näkeekö hän jotain perinteistä. Mietittyään, mikä lopulta oli perinteistä Salla päätyi vastaamaan, että itse mieltää yksityisautoilun hyvin perinteiseksi. Martin puhui autoista vastakkaisesta näkökulmasta. Martinin mukaan ulkomailta tuodut autot olivat yksi merkki globalisaatiosta, jonka hän arveli vievän perinteisyyttä pois. Martin ja Jere olivat nähneet kuvia vanhasta Tampereesta. Martinin mielestä katu oli näyttänyt ennen suomalaisemmalta. Jere taas piti busseja merkinä perinteestä, sillä niitä oli näkynyt myös vanhoissa kuvissa Hämeenkadulta.

Hanne piti perinteisenä tamperelaisuutena vahvaa tampereen murretta, jota saattoi joskus kuulla kadulla ohikulkevien ihmisten puheessa. Lisäksi Hannen mielestä erityisen hauskaa ja hienoa perinteikkyyttä oli nähdä jonkun syövän mustaa makkaraa grillillä. Hanne mietti, että olisi tärkeää pystyä säilyttämään perinteisyys. Hanne pohdiskeli ajassa olevan sellaisia jaksoja, jolloin trendikkäät asiat nousevat perinnettä vahvemmiksi, mutta perinne on silti olemassa "jossain siellä".

Haastateltavien kertoma valottaa sitä, kuinka heterogeenisesti ja kerrostuen aikatila jäsentyy sekä eri ihmisille että samalle vastaajalle. Haastateltavat näkivät varsinkin risteyksessä rinnakkain eläviä

aikoja, muutosta ja pysähtyneisyyttä. Puistossa pysähtyneisyyden tuntu oli haastateltavien mukaan vahva, mutta myös siellä nähtiin muuttuvia elementtejä, kunhan katse kiinnittyi tarpeeksi pieniin asioihin. Myös puistoalueen reunoilla sijaitseva kaupunkimaisema kertoi toisenlaisesta aikatilallisuudesta, ollen silti yhteydessä puistoihin sijoittuneihin subjekteihin. Näin ollen myös puistossa eli rinnakkain monenlaisia aikoja, joita puistoa erottavat pensasaidat eivät pystyneet pitämään ulkopuolella.

Risteyksen ja puiston erilaiset tilalliset järjestykset sitoivat tai vapauttivat aikaa eri tavoin. Kuten Edun ja Tuulan kertomasta käy ilmi, historialla ja menneellä on oma arvostettu paikkansa rinnakkaisten aikojen kokoelmassa. Tilassa olevat materiaaliset elementit ja tilan muoto voivat sitoa sisäänsä jotain, joka muistuttaa historian tarinoista ja tapahtumista. Tuulan ajatuksen mukaan kirkkorakennuksen ylläpitäminen pitää yllä myös tarinoita, joiden on muuten vaarana unohtua. Siksi monesta kommentista paistaakin esiin sellaisia sanoja kuin "arvostaa" tai "halutaan säilyttää". Siinä missä hyvin harva käytti tahtoa tai toimintaa kuvaavia sanoja risteyksen ajasta puhuessaan, kirkkokuiston ajallisen tunnelman säilyttäminen sisälsi aktiivista toimintaa, jolla perinteisyyttä suojattiin. Palaamme tähän kappaleissa 5.7. ja 5.8. Ajan sitomisesta tai vapauttamisesta kertoo myös Sallan kokemus siitä, kuinka puisto vaatii siellä olijalta aikaa ja pysähtymistä.

Itselleni puiston aika edusti tarvittavaa pysähdystä jokaisen haastattelun jälkeen. Olin yleensä väsynyt ja ruumistani särki pitkän seisoskelun jälkeen. Tila hidasti paniikkia ajan riittämisestä ja haastateltavien löytymisestä. Toisaalta haastattelumuistiinpanoistani käy ilmi, että aloin saada tarpekseni kirkkomaiseman tuijottelusta haastattelujen kuluessa. Tila sai kuluttamaan aikaa, jonka koin olevan vähemmän dynaamista, kuin aktiivisen etsiskelyn kadulla. Kirkko edusti minulle arvoja, jotka koin toisaalta lohduttavina: eräänä iltapäivänä pidin sadetta kirkon sisällä ja koin sen rauhoittavana. Toisaalta kirkko edusti mennyttä aikaa ja arvoja, jotka olivat minulle vieraita. Kirkon normittava luonne ja sen aikatilallinen pysähtyneisyyden tunne ei aina tuntunut omalta tai samastuttavalta. Olisin kenties kaivannut tilaan enemmän toisten ihmisten toimintaa tekemään tilasta itselleni tutumpaa ja senhetkisempää: istumaan nurmikolla, pitämään hieman ääntä, ottamaan kontaktia.

Toinen menneeseen aikaan liittyvä huomio liittyy perinteisyyteen. Sallan ja Martinin huomiot autoliikenteestä sekä Martinin ja Jeren huomiot kadun liikenteestä kertovat siitä, että "perinteinen" saattaa olla hyvinkin erilaista riippuen siitä, mihin kohti historiaa "perinteisen" sattui sijoittamaan. Martinin, Sallan ja Jeren välillä on erimerkiksi ikäeroja, jotka saattavat vaikuttaa siihen, mistä perspektiivistä haastateltava katsoo mennyttä aikaa. Myös tämä huomio on oleellinen kun halutaan

ymmärtää, ettei aika ole absoluuttisesti jakautunut menneeseen ja nykyisyyteen. Rajat ovat liukuvia, subjektiivisia, kerrostuvia ja vaihtelevia, kuten Hannen ajatuksesta trendeistä ja perinteistä voidaan ymmärtää.

5.5. Globaalista risteyksessä ja puistossa

Risteyksessä kaikista ilmeisin globaalin merkki oli kulmassa sijaitseva McDonald's, sen mainitsi kahdeksan vastaajaa kymmenestä. Muista yrityksistä useimmin mainittiin Wayne's Coffee ja New York -ravintola. Ylipäänsä globaaleja asioita tai globaalin tuntua risteyksessä havaitsi puolet vastaajista. Toisen puolikkaan mielestä risteyksessä ei ollut erityisesti mitään asioita, joita voisi pitää globaaleina. Tulkinta on summittainen, kuten aikaisemmin todettiin. Käsitys siitä, mikä on globaalia, ei ole kiveen kirjoitettu, vaan eri vastaajat käsittävät käsitteen eri tavoin. Myös sama ihminen saattoi määritellä globaalin hieman eri tavoin eri kysymysten kohdalla.

Tuula ei osannut sanoa, oliko risteyksessä mitään globaalia. Tuula ajatteli, että joka paikassa vain on samat asiat, eikä hän ollut perehtynyt siihen, mistä ne olivat tulleet. Hän kertoi, ettei ollut kiinnostunut sellaisesta kulttuurista. Myöskään Aila ei nähnyt risteyksessä mitään erityisen globaalia. Tuomiokirkonkatu etelään, Sorin aukiota kohti, kuitenkin näytti Ailan mielestä siten tavanomaiselta, että se voisi olla muuallakin maailmassa. Karo ei nähnyt McDonald'sin lisäksi mitään, mitä olisi pitänyt erityisen globaalina.

Hanne näki globaalia liikkeissä ja palveluissa, joita näkyi molemmin puolin Hämeenkatua. Kansainvälistä tunnelmaa Hannelle loi se, että kaduilla kävellessään kuuli muitakin kieliä kuin suomea. Myös Jere huomasi ihmisiä, jotka eivät näyttäneet "perisuomalaisilta kaikki". Yleinen katukuva yrityksineen loi Jerelle globaalia tunnelmaa, vaikka arkkitehtuuri ei vaikuttanut mitenkään globaalilta. Samaan tapaan Sallalle tuli ihmisistä mieleen globaali maailma. Yritykset, McDonald's etupäässä, herättivät Sallassa ajatuksia globalisaatiosta ja laajalle levinneistä markkinoista.

Meri yhdisti globalisaation koko ajan kiihtyvään kulutukseen ja kauppojen määrän kasvuun. Kyse oli Merin mukaan kuitenkin vain yrityksestä näyttää todellista globaalimalta. Tästä viesti erityisesti englannin kielen käyttö liikkeiden nimissä. Esimerkiksi New York -ravintolan nimellä haetaan Merin mukaan sitä, että Tampereella voi syödä yhtä hyvin kuin "suuressa ja mahtavassa New Yorkissa". Samoin Tuula ja Johanna epäilivät, että englanninkielisten nimien takaa paljastuisi suomalaisia yrityksiä ja nimet olisivat vain yritys olla kansainvälisempiä.

Johanna pysähtyi pohtimaan, miten konkreettisesti globalisaatio oli läsnä seistessämme

kävelykaduksi muutetulla Tuomiokirkonkadulla. Koko kävelykadun idea Suomessa oli vain noin viisikymmentä vuotta vanha ja Johanna vertasi sitä siihen käveleskelyn kulttuuriin, jollaista tapasi esimerkiksi Italiassa. Lisäksi haastattelutilanteessa takanamme oli Stockmannin rakennustyömaa, jossa yhdistettiin kahta perinteistä tamperelaista rakennusta, koska Stockmannin täytyi laajeta. Johanna mietti, että emme ole alkuunkaan tietoisia arkiajattelumme tasolla siitä, miten nämä konkreettiset asiat ovat yhteydessä globalisaatioon.

Tuomiokirkonpuistossa globaalin havaitseminen oli hieman vähäisempää ja melko yleisesti epävarmempaa. Puistossa globaalista puhuminen sai risteyksestä poikkeavan sävyn: ihmiset huomasivat globaalin merkkejä uusista asioista, jos olivat sitä mieltä, että globaali oli näkyvissä. Johanna hymyilytti, kun hän huomasi ajattelevansa, että vahvimmin globaali asia puistossa oli kirkkorakennus. Johannan mukaan sitä ei tullut ajatelleeksi, kuinka globaali toimija kirkko oli – miten kautta kirkon historian uskoa oli haluttu levittää yli rajojen. Tuomiokirkko muistutti Johanna siitä, että vaikka globalisaatiokeskustelu mediassa korostaa nykypäivää, kyseiset prosessit ovat olleet olemassa aina. Ihmiset ovat olleet vuorovaikutuksessa rajojen yli koko pitkän historiansa ajan.

Salla kertoi, että puistossa tuli mieleen globalisaation hyvät puolet, kuten rajojen yli leviävät kauniit ajatukset, esimerkiksi kirkon ja puiston muoto. Johanna piti globalisaation merkkejä puistossa yleisesti hienovaraisempina ja ehkä myös aidompina kuin risteyksessä. Aitouden tunne syntyi sitä kautta, että puistotilassa oli Johannan mukaan vaikeammin nähtävissä tietoisia valintoja siitä, millaisia asioita rakennettiin ja miten niitä nimitettiin. Asioiden syntyminen oli ollut enemmän pienten ja hienovaraisten liikkeiden summa.

Martinin mukaan globaali koskettaa kaikkia paikkoja, eikä sitä voi paeta: hän voisi soittaa puhelun vaikka kirkon sisällä. Kirkko kuitenkin toi globaaliin myös toisenlaisen näkökulman: se oli Martinin mielestä historiallinen merkki, joka varoitti ihmisiä menemästä liian pitkälle edistyksen tavoittelussa. Meri pohdiskeli, että koulu ja kirkko olivat olleet länsimaille keskeisiä asioita monta vuosisataa, mutta olivat nyt ehkä jäämässä sivuun. Meri vertasi niitä vanhoihin isovanhempiin, joista tuli edelleen pitää huolta.

Tuula havainnoi aluetta länsimaalaisuuden ja pohjoismaalaisuuden kautta: esimerkiksi elementtitalot olivat hänestä tyypillisiä pohjoismaille. Hän kuitenkin piti mahdollisena, että alue voisi olla missä tahansa maailmassa. Ainakaan mikään ei sitonut aluetta suoraan Suomeen. Kuten aikaisemmassa kappaleessa kävi ilmi, jotkut haastateltavat pohtivat, että kirkko voisi olla aivan

hyvin muuallakin maailmassa.

Jerelle tuli kansainvälisyydestä mieleen turistik, mutta muuten hän ei havainnut puistossa globaaleja merkkejä. Aila, Hanne ja Edu eivät nähneet paikassa mitään globaalia. Edun mukaan se johtui siitä, että paikassa ei ollut kauppoja, autoja tai tarpeeksi ihmisiä. Koska ihmisiä oli ylipäänsä vähän, eri alkuperistä tulevia ihmisiä ei näkynyt ollenkaan.

Haastateltavista heille, jotka huomasivat globaaleja asioita ympäristössään, kirkkopuiston ja risteyksen tilalle altistuminen herätti uudenlaisia ajatuksia globalisaatiosta. Vahvimmin tämä näkyy Johannan kertomassa. Myös Martinin ajatus kirkon globaalin luonteen kahtiajakoisuudesta; osallisuudesta globalisaatioon ja toisaalta varoituksen sanasta värittää globalisaatiokerkustelua uudella sävyllä. Se näyttää, että samalla elementillä voi olla toisaalta rajoja asettava että globalisaatioon osallistuva merkitys. Sallan, Johannan ja Merin kertomasta voi lukea ajatusten ja ideologioiden globaalista luonteesta. Tarinat kertovat globalisaation pidempään historiaan liittyvästä huomiosta: globalisaatio on kenties levittänyt joskus muunlaista ideologiaa: uskontoa, estetiikkaa, koulutusta. Meri näki vanhojen ideologioiden väistyvän uuden, kulutukseen ja kaupallisuuteen liittyvän elämäntavan tieltä. Uuden ideologian Meri koki muuttavan ihmisten arvoja ja elämäntapaa perustavanlaatuisesti.

Huomionarvoista vastauksissa on myös asioiden määrittäminen tavanomaisiksi siten, että ne varmasti ovat joka puolella maailmaa. Koska haastateltavat näkivät tällaisia asioita, mutta eivät yhdistäneet niitä globalisaatioon, on tärkeää miettiä, mistä on kysymys. Kertooko asioiden määrittäminen tavanomaisiksi vain haastateltavan mielenkiinnon puutteesta globalisaatioon? Kertooko se siitä, että globalisaatiodiskurssi ei olekaan niin vahva, että kaikki yleismaailmallinen nähtäisiin siitä syntyvänä? Mitä se kertoo ihmisten asettumisesta maailman muutoksen osasiksi? Ja lopulta, mitä se kertoo globalisaatiosta suhteessa tilaan: onko globalisaatio syypää paikkojen tunnistamattomuuteen vai onko kyse jostain muusta? Eräs mahdollinen tapa tulkita asioiden maailmanlaajuinen tavanomaisuus on ymmärtää ne globaaleina elementteinä, jotka on omaksuttu niin syvästi paikan identiteettiin, ettei niitä nähdä enää ”ulkopuolelta” saapuvan globalisaation (uhkaavina) merkkeinä.

Lisäksi haastatteluissa on eräänlaisia sanomattomia vihjeitä siitä, mitä globalisaatio voi merkitä vastaajalle. Karo vertaa Tamperetta paikkoihin, joissa on käynyt ulkomailla eikä sen perusteella näe Tamperetta globaalina kaupunkina. Toisessa ääripäässä on Martin, joka näkee globaalin olevan nykyään erottamaton osa kaikkia paikkoja. Ihmisen oma kokemus globaalista voi muuttaa suhdetta

muihin paikkoihin. Karo on nähnyt paikkoja, joissa hänen käsityksensä mukainen globaali kukoistaa, mikä puolestaan vahvistaa Tampereen tuttuutta ja tavallisuutta. Martin puolestaan näkee itsensä globaalina kansalaisena, jolloin hän kantaa globaalia mukanaan kaikkiin paikkoihin, joihin hän kulkee. Kenties globaalia/ei-globaalia voi siis olla myös ihmisen oma olotila sosiaalisten suhteiden verkostossa?

5.6. Globaalista paikallisuudesta

Gloaalien asioiden suhde paikallisuuteen herätti joissakin haastateltavissani paljon ajatuksia. Edulle tuli ristiriitainen olo tamperelaisen kadun ja globalisaation merkkien yhteydessä. Tunne Tampereesta ja Hämeenkadusta jatkui, vaikka edessä oli Flame, American Grill ja Coffee House. Edu ajatteli, että globalisaatio ei pysty muuttamaan Tamperetta kokonaan, koska asioilla on rajansa. Rajoista on myös pidettävä huolta: ei voi esimerkiksi antaa McDonald'sin laittaa isoa merkkiä kadun yli. Toisaalta Edu ei risteyksessä seisoessaan voinut unohtaa jonkun matkan päässä olevia hyvin perinteisiä asioita, joista Tampereella pidettiin hyvää huolta. Toisen jatkuvuuden tunteen toi yleinen suomalainen kulttuuri. Sekä Edu että Martin mainitsivat vapun, jolloin kaikki suomalaiset tekevät samanlaisia asioita paikasta riippumatta. Martin kuvaili kulttuuria "Suomen paradoksina": Suomella on valtiona lyhyt historia, mutta suomalaisten elämäntyyli on hyvin tyypillinen. Sisäpuolella ollessaan tyypillisyyttä oli vaikea huomata, mutta se oli olemassa.

Johanna puhui haastattelupaikan läheisyydessä olevasta Oma-kahvilasta, jossa hänen mukaansa oli yhdistetty hienosti paikallisuus ja muualta tulevat vaikutteet. Kahvilassa yhdistyi Johannan mukaan pikkupaikkakuntalaisuus ja suomalaisuus sekä elementit, jotka tulevat viinin ja kahvin nautiskeluun pitkään erikoistuneista kulttuureista. Samalla kun kahvila esittelee "vieraan" kulttuurin parhaita piirteitä, se on ylpeä omista perinteistään. Johannan mielestä globaalit asiat eivät tunnu silloin niin päälleliimatuilta kuin toisissa ympärillä olevissa kahviloissa ja ravintoloissa. Myös ne olivat Johannan mukaan varmasti taustaltaan suomalaisia, vaikkakin englanninkielisillä nimillä nimettyjä. Oma-kahvilan kaltaisten paikkojen avulla pystyttiin Johannan mukaan häivyttämään "meidän" ja "muiden" välisiä raja-aitoja.

Toisaalta Johanna ajatteli lähiruokatrendin olevan niin vahva tällä hetkellä, että olisi hölmöä olla käyttämättä sitä hyväksi. Lähiruokatrendin hän näki liittyvän siinä mielessä globalisaatioon, että sillä vahvistetaan me-henkeä "ulkopuolelta hyökkäävää mörköä" vastaan. Lopulta Johanna kuitenkin piti trendiä pirteänä ideana, joka muistuttaa, että samalla kun meillä on hieno perinne, myös muualla osataan tehdä asioita hyvin.

Pyysin Meriä kuvailemaan, millainen olisi kahvila, jossa yhdistyisi tunnistettava tamperelaisuus ja jokin muualta tuleva. Merin mukaan paikka voisi olla hyvin yksinkertainen tarjoilujensa puolesta. Sen sijaan oleellista olisi kahvilan avoimuus kaikille sen sijaan, että kahvila on brändätty jollekin kohderyhmälle. Se olisi mukava paikka, johon kuka tahansa voisi tulla. Lisäksi Meri toivoi sen olevan realistisen pikkukaupunkimainen: "että joo ollaan kaupunki, mutta ei meidän tarvii ihan New Yorkki olla".

Globaalien elementtien ja paikallisuuden yhdistyminen liittyy haastateltavien mukaan sisä- ja ulkopuolen väliseen rajanvetoon ja toisaalta sen keinotekoisuuteen: mitkä asiat lopulta olivat paikallisia ja mitkä ulkopuolelta saapuvia? Edun kertomasta käy ilmi, että elementit joita hän pitää globaaleina, eivät sisäpuolelle tultuaan ole päässeet muuttamaan sisäpuolen luonetta merkitsevästi. Edun ristiriitainen olo tuo esiin, miten paikat omaksuvat "ulkopuolen" jatkuvaan luonteeseensa, eikä näennäisesti vieraiden elementtien läsnäolo saa tuttuuden tunnetta katkeamaan. Lisäksi ympäröivä kulttuuri ja sosiaalisten suhteiden jaetut merkitykset elävät tiukassa, vaikka tila sinänsä ottaisi vastaan uusia elementtejä. Edun huomio rajoista antaa kuitenkin ymmärtää, että on olemassa kohta, jossa jatkuvuuden on mahdollista katketa. Toisaalta se kertoo myös siitä, että globalisaatio ei ole rajaton tai vastustamaton ilmiö. Kyse on ikäänkuin kahden rajallisen ilmiön törmäyksestä, kamppailusta ja yhteenkietoutumisesta.

Ulko- ja sisäpuolen jakoon liittyy myös Johannan huomio "meistä ja muista". Näen Johannan toivovan eräänlaista "hyväksyvää eron tekemistä", jossa muiden piirteet otetaan aidosti vastaan ja osaksi omaa. Johanna ja Meri näkevät globaalin olevan aidompaa silloin kun tunnustetaan rehellisesti, mistä olemme kotoisin ja tunnistamme myös paikan, josta "vieras" tulee. Eräänlainen "jalat paikantuneisuudessa" -suhtautuminen tuo Johannan ja Merin kertomuksissa esiin toiveen toisenlaisesta globalisaatiosta. Globaalin tulisi olla ihmislähtöistä ja -läheistä. Risteyksessä esiintyvä markkina- ja yrityslähtöinen globalisaatio esiintyy ideoiden ja ideologioiden tasolla, eikä se lopulta ole heistä uskottavaa. Merin kertomuksessa paistaa myös ahdistus siitä, että omaehtoisuutemme katoaa sitä mukaa, kun elämme entistä enemmän jossakin muualla valmiiksi jaotelluissa kohderyhmissä.

5.7. Muutoksesta ja sen yhteydestä globalisaatioon

Karo uskoi, että risteys oli hitaassa muutoksessa. Karo ja Johanna epäilivät, että ihmiset kaipasivat uudenlaisia asioita: matkustelivat, näkivät erilaisia asioita ja lähtivät sitä kautta pyytämään uutta. Myös asioiden tarjonta ja vaikutteiden saaminen oli Karon ja Johannan mielestä lisääntynyt.

Johanna huomioi kaupungin olevan kansainvälisemmän näköinen kuin 2000-luvun alussa. Esimerkiksi kahviloita, ravintoloita ja terasseja oli tullut paljon lisää.

Myös Merin mielestä kaupunkikuva oli muuttunut: ennen Meri oli ajatellut asuvansa pienessä kaupungissa, mutta koki nyt asuvan vähintään keskisuudessa. Keskustan elämä oli Merin mielestä vilkastunut, ennen elämä oli kenties keskittynyt enemmän lähiöihin. Meri koki kaupungin rytmin olevan muuttumassa kiireiseksi ja hektiseksi. Tietty suuruudenhulluus oli muuttamassa kaupunkia tunnistamattommaksi.

Kysyin Hannelta, mikä hävitti perinteisyyttä. Ihmiset tai liikkeet eivät Hannen mukaan hävittäneet mitään. Ajan kuluessa asiat vain muutuivat ja osa jäi syrjään tai kokonaan pois pelistä. Hanne kuitenkin jäi miettimään, että kysymys on vaikea. Hän näki lopulta, että ihmisilläkin on osuutensa asiaan: jos ihmiset haluavat koko ajan uutta ja mahtavaa, perinteiset asiat jäävät siinä kehityksessä sivuun. Liikkeistä ja yrityksistä pisimpään pystyssä pysyisivät ne, joissa ihmiset asioivat.

Aila pohdiskeli globalisaation suhdetta risteyksen muutokseen. Aila arveli, että globalisaatio voi vaikuttaa siihen hieman. Miten, vaati Ailan mukaan miettimistä. Hän arveli, että Tampereella halutaan ottaa mallia muista kaupungeista liikennejärjestelyjen ja arkkitehtuurin suhteen, jotta kaupunki vaikuttaisi globaalimmalta. Globaalimpi kuva voisi houkutella esimerkiksi turismia. Myös Tuula arveli, että muun maailman kehitystä pitää seurata, jottei kaupunki jäisi takapajuiseksi. Jostain tuli Tuulan mukaan isompi linja, mutta Tuula ei osannut sanoa täsmälleen, miten muutos tapahtuu – kaikki vain pikkuhiljaa muuttui. Toisaalta Tuula ajatteli, että muualta muuttavat ihmiset muuttavat Tamperetta pikkuhiljaa: "jos ihmiset tulee muualta niin ne ei varmaan tätä Tamperetta sillä tavalla ajattele että jotenkin vaan pikkuhiljaa ajat muuttuu ja kaikki muuttuu."

Salla ajatteli globalisaation muuttaneen risteystä hintatason kautta. Yksityisyrittäjillä tuskin oli varaa kaupungin pääkadun kiinteistöhintoihin. Siten suuret ketjut ja kansainväliset yritykset olivat ottaneet ne haltuunsa. Salla toivoi globalisaation muuttavan paikkaa parempaan suuntaan. Apuna voisivat toimia globaalit trendit, kuten keskustojen rauhoittaminen kevyen liikenteen käyttöön.

Trendit liittyivät Sallan mukaan muutoksen, vaikka muutos saattoi olla paljon muutakin kuin trendi. Trendi oli erityisesti jotain, joka oli ainakin jonkun ihmisjoukon mielestä hyvä ja seurattava asia. Trendit eivät syntyneet Sallan mukaan missään tietyssä paikassa, vaan maailmanlaajuisessakin ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Trendillä ei ole varsinaista keksijää. Vaikka jokin trendi olisi ihmisille tärkeä hyvin paikallisella tasolla, vaikutteita on tyypillisesti saatu jostain kauempaa. Salla

näki globalisaation liittyvän trendeihin erityisesti internetin kautta: trendit eivät olleet niin sidoksissa maanosiin, vaan ne syntyivät ennen muuta erilaisten alakulttuurien edustajien kommunikoidessa keskenään. Samaan tapaan Johanna mietti, että nykyisen globalisaation uusi mahdollisuus oli kenen tahansa osallistuminen globaalin vaikuttamiseen internetin avulla. Se ei vaatisi niinkään rahaa kuin halua.

Martin arveli globalisaation muuttaneen Suomea paljon: ihmiset olivat kahdentoista vuoden aikana muuttuneet avoimemmiksi, puheliaammiksi ja ulospäinsuuntautuneemmiksi. Martinin mukaan Suomeen oli muuttanut ulkomaalaisia ja he toivat mukanaan uutta kulttuuria. Lisäksi kauppojen tarjonta oli muuttunut. Nykyään Martin löysi kaupoista oman kulttuurinsa ruokaa ja piti sitä globalisaation merkinä. Meri mietti, että globalisaatio oli tuonut Tampereelle paljon enemmän ulkomaalaisia ihmisiä kuin kaupungissa oli hänen lapsuudessaan. Meri näki globalisaation tuomana muutoksena yleistyneen ulkona syömisen ja pikaruokakulttuurin sekä keskustan tapahtumahenkisyyden. Meri koki globalisaation vaikuttavan ihmisten arvoihin ja päämääriin sekä häivyttävän paikallista ja kansallista erityisluonnetta.

Puistossa moni vastaaja kertoi, ettei havainnut tilassa muutosta. Tilaa kuvattiin pysähtyneeksi. Edu kertoi, että oli nähnyt parin vuoden aikana vain vuodenaikojen muuttuvan. Edu ajatteli, että uskonto vaikuttaa tilan pysyvyyteen. Muina vaikuttavina tekijöinä hän piti perinnettä, ihmisiä, jotka asuvat paikan ympäristössä, kaupunkia ja kaupungin hallintoa. Edu ajatteli, että jos puisto olisi vähän enemmän Tammerkosken kaltainen paikka ja siellä oleskelisi enemmän eri kulttuureista tulevia ihmisiä, se saattaisi muuttaa puistoa hyvällä tavalla. Edu arveli, että kaupungin tulee pitää yllä joitakin puiston kaltaisia alueita ja pitää huolta, ettei siihen esimerkiksi rakenneta kauppoja tai pikaruokaravintoloita. Myös Tuula arveli, että kaupunki haluaa pitää yllä joitain vastaavia tiloja.

Hannen mielestä muutos oli hyvä asia, mutta pitäisi pitää huolta siitä, ettei se mene liialliseksi: "ei kannata ihan aloilleen jäädä, että semmonen hyvänlainen ja oikeanlainen muutos, että pysytään siinä elämässä normaalissa vauhdissa niin on ihan hyvä". Hanne myös koki, että isommilla paikkakunnilla muutoksen tahti saattoi olla nopeampaa. Pienemmillä paikkakunnilla puolestaan voitiin mennä hieman hitaampaa tai pyrkiä jarruttamaan, "ettei se oravanpyörä lähde liian nopeasti pyörimään".

Salla uskoi, että ihmisillä on paljon intressejä pitää puisto sellaisena kuin se on. Salla ajatteli, että puisto on kyllä muutoksessa, mutta muutos on hitaampaa kuin risteyksessä. Syy siihen on Sallan mukaan se, ettei puistossa ole sellaisia elementtejä, joita muutos koskettaisi niin vahvasti.

Esimerkkinä muutokselle herkistä elementeistä Salla mainitsi yritykset, jotka saattavat mennä konkurssiin ja korvautua toisilla. Jere arveli, että risteys on aikanaan ollut samantyyppinen puiston kanssa, mutta voimakkaampi muutos oli tehnyt siitä globaalimman tuntuisen vuosien saatossa.

Tuula ja Aila puhuivat siitä, miten Tampereella on pitkään ollut tapana purkaa ja rakentaa uutta. Kaupunki on ollut jo pidemmän aikaa ollut jatkuvassa muutoksen tilassa: Teollisuuskaupungin hävittyä jotain uutta on pitänyt löytää tilalle, eikä mikään lopulta ole ollut kovin pysyvää.

Johanna pohdiskeli, että nopeasti ajatellen sanoisi puiston olevan jonkinlainen muuttumaton linnake, mutta mietti sitten, että puistosta itään, Näsijärvelle päin kulkiessa, törmää koko ajan vähemmän globaalin tuntuun. Toisaalta Johanna pohti, että vaikka kaupallisuudessa näkyvät kaikista ihmeisimmät globalisaation merkit, voidaan myös miettiä sitä, miten globalisaatio vaikuttaa ihmisten käytökseen:

Voi miettiä, että onko se globalisaation merkki, että ihmiset istuu kirkkopuistossa, että oisko kukaan rohjennut istua Tuomiokirkkopuistossa nurmikolla ja nautiskella virvokkeita, kenties alkoholivirvokkeitakin, niin tota joskus 50-luvulla, ei välttämättä.

Johanna mietti, voiko globalisaatio tarkoittaa eräänlaista vapautumista. Nähtyämme erilaisia toiminnan tapoja lähdemme rohkeammin ja vapaammin kokeilemaan.

Haastateltavat havaitsivat ympäristön muuttuneen ja muuttuvan edelleen. He näkivät muutosta pitkällä aikavälillä ja ajattelivat sen muokkaavan ympäristöä vääjäämättömästi. Osan muutoksesta haastateltavat kokivat johtuvan kasvaneesta kaupallisesta tarjonnasta tai taloudellisen ympäristön rakennemuutoksista. Kiinnittäisin huomiota kuitenkin siihen rooliin, jonka haastateltavat ajattelevat olevan ihmisillä muutoksen tuottajina. Osa näki ihmiset muutoksen alkuunpanijoina: uusien asioiden pyytämisen myötä ympäristö muuttui. Lisäksi toiset ihmiset, erityisesti ulkomailta tulevat, muuttivat toisten ihmisten käytöstä ja olemusta. Toisaalta osan haastateltavista oli vaikeaa hahmottaa, mikä muutosta oikeastaan ajoi. Muutos tuntui vääjäämättömältä, eikä ihmisten osuus sen tuottajana vaikuttanut varsin vahvalta lähteeltä.

Erityisen kiinnostava on Tuulan näkökulma siitä, miten katutilan ovat vallanneet tavanomaiset ja yleismaailmalliset asiat ja pikkuhiljaa kaikki muuttuu. Tuulan mukaan Tampereella otetaan mallia jostain isommasta linjasta, jota seuraamalla voidaan tavoitella uutuutta ja menestystä, vastakohtina takapajuisuudelle. Tuulan kertoma ikään kuin maalaa kuvan maailmasta, joka muuttuu pikkuhiljaa kohti sumuista kuvaa siitä, mikä on tavoiteltavaa. Käytännön toteutus jää kuitenkin sattumanvaraiseksi ja epäonnistuneeksi: se globaali kiilto, jota muutoksella kenties tavoitellaan,

jääkin pelkäsi tavanomaisuudeksi. Ihmisten toiminta jää epämääräiseksi sarjaksi sattumanvaraisia tekoja. Samalla kaupungin luonne unohtuu, koska sitä ei aktiivisesti ajatella. Tuulan kertoman perusteella suuren globalisaatiokertomuksen sijaan ympäristöä näyttää muokkaavan nimenomaan *usko* globalisaatioon. Sama käy ilmi Johannan ja Merin kertomassa: usko siihen, että englanninkielisellä nimikyltillä ollaan globaalimpia, jääkin epäonnistuneeksi merkiksi symboloimaan ei oikeaa globalisaatiota, vaan toivetta näyttää joltakin ja osallistua hallitsevaan diskurssiin globalisaatiosta. Merin mukaan tämä usko vie kaupunkia kohti tunnistamattomuutta, joka on kenties rinnastettavissa Tuulan kokemaan tavanomaisuuteen.

Diskurssi tai siihen uskominen ei ole kuitenkaan viatonta tai seuraamuksetonta. Diskurssi globalisaatiosta tuottaa konkreettisia, kehollistettuja seurauksia. Se on muuttanut Merin mukaan keskustan liikettä ja rytmiä, ihmisten asettumista kaupunkiin. Martinin ja Merin mukaan globalisaatio on muuttanut ihmisten tapaa syödä ja sitä, mitä he voivat syödä. Globalisaatio on kenties muuttanut myös sitä, miten ihmiset uskaltavat toimia ja kokeilla entisten normien rikkomista esimerkiksi asettumalla tilaan uudella tavalla, kuten Johanna pohtii. Normien rikkoutuessa rikkoutuvat kenties myös arvot ja päämäärät, kuten Meri pelkää? Tätäkin tulee kuitenkin peilata diskurssien rinnakkaiseen esiintymiseen. Asioiden näkeminen ei automaattisesti tarkoita niiden hyväksymistä tai omaksumista, vaan ne voivat herättää myös kielteisiä reaktioita tai suojautumisen tarvetta, kuten Merin kertomasta voidaan lukea.

Sallan mukaan globalisaatiolla on kuitenkin myös vaikutus, joka helpottaa ihmisten aktiivista osallistumista maailman muutokseen. Kommunikointitapojen kautta uusia, hyväksi koettuja ideoita saatettiin kehittää ja levittää ympäri maailmaa. Lähes kenellä tahansa olisi tähän nykyään mahdollisuus Johannan mukaan.

Aktiivisen osallistumisen mahdollisuus muutoksen suunnasta päätettäessä näyttäytyi hieman toisella tapaa Tuomiokirkkopuistossa. Siinä missä risteyksessä muutos nähtiin jollakin tapaa vääjäämättömänä, suurten linjojen ja ideoiden ohjailemana, puistossa ihmiset ilmaisivat näkevänsä halua muutoksen jarruttamiseen. Puistossa ihmiset ilmaisivat arvostuksista, haluista ja toiveista säilyttää paikan nykyinen luonne, sekä henkilökohtaisesti että kaupungin hallinnon puolelta. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että aktiivinen osallistuminen muutokseen näyttää helpommalta silloin, kun puhutaan torjumisesta, jarruttamisesta tai rajaamisesta. Silloin kun puhutaan muutoksen aktiivisesta tuottamisesta esimerkiksi pyytämällä, ohjaamalla tai keksimällä, ihmisten osuus tuntuu jäävän helposti suurten diskurssien tai ideologioiden ohjailemien kehityslinjojen jalkoihin.

Saman ajatuksen sisältää Hannen kertoma siitä, miten oikeanlainen muutos olisi toivottavaa, mutta "oravanpyörällä" oli kuitenkin vaara lähteä liikkumaan liian nopeasti. Jonkinlaisella rajalla tulisi suojella sitä, että maailman muutoksessa pysytään mukana, mutta siten, ettei muutos pääsisi lipsumaan huonoksi. Muutos mylläisi maailmaa edelleen ja mitä suurempi ihmisyyhteisö olisi kyseessä, sitä vaikeampaa muutosta olisi hallita.

5.8. Vallasta

Kysyin haastattelun lopuksi, kenen haastateltavat ajattelivat käyttävän valtaa ja määräävän muutoksen suunnasta. Aikaisempaan muutoksesta puhumiseen verrattuna kysymys suuntasi huomion suoraan ihmisiin tai instituutioihin, jolloin vastaukset muuttuivat hieman aikaisemmista.

Suurin osa haastateltavista arveli, että Hämeenkadun ja Tuomiokirkonkadun risteyksen rakenteista ja muutoksen suunnasta päättää jokin taho kaupungin hallinnossa. Tuula arveli tahon olevan kaupungin viroissa olevat henkilöt, muttei osannut sanoa, keitä he tarkalleen ovat. Karo ajatteli, että Tampereen kaupunki ja poliisi viime kädessä määrittelee sen, mitä voi tapahtua. Yrityksistä vastasi Karon mukaan niiden omistajat. Jere ajatteli, että ihmisillä oli valta tilannetapahtumien suhteen, mutta kaupungin johto määräsi ympäristön linjasta. Edu puolestaan ajatteli, että ihmisillä on edelleen valta, hän huomasi harmoniaa ympärillään.

Martin oli pessimistisempi: hän ei uskonut, että ihmisillä oli valtaa ollenkaan. Kaikki valta oli Martinin mukaan heillä, joilla on rahaa, suhteita ja verkostoja. Vain valtaapitävät saavuttamalla olisi mahdollista vaikuttaa asioihin, muuten veroja maksavan kansalaisen osa oli seurata määräyksiä ja ohjausta. Pienemmässä mittakaavassa Martin tosin näki, että ihmisten käytös voi muuttaa ympäristön toimintatapoja – esimerkiksi sen, että jalankulkijat ylittävät kadun päin punaisia valoja.

Salla ajatteli, että vallankäyttö oli monimutkainen prosessi, koska kaikki maailmassa vaikuttaa kaikkeen. Sallan mukaan kaupungin puolella on demokraattisesti valittuja elimiä, kaavoituslautakunta ja kaupunginvaltuusto, jotka vaikuttavat muutoksen suuntaan päätöksillään. Se, mikä vaikuttaa heidän päätöksiinsä on kuitenkin hankalammin selvitettävissä. Myös Aila arveli, että on monia asioita, jotka vaikuttavat muutoksen suunnasta päättämiseen. Aila pohdiskeli, oliko päättämässä kyse arvostuksesta, kaavoituksesta vai politiikasta. Salla mietti tapoja, joilla ihmiset voivat vaikuttaa tilaan, suoraan ja välillisesti, esimerkiksi äänestämällä ja asettumalla itse ehdolle vaaleissa tai osoittamalla mieltä.

Myös Meri arveli vallan kahvassa olevan jonkin kaavoitustahon. Meri ei uskonut, että se olisi

tahona objektiivinen, vaan arveli, että raha on sen päätöksiin vaikuttavista voimista suurin. Suuremman kulutuskeskeisen elämäntyylin leviämisen taustalla tahoja olevaa tahoja Meri ei osannut paikantaa. Oma vaikutusvaltaa Meri ei uskonut juuri omaavansa, mutta kertoi pyrkivänsä vaikuttamaan kulutusvalinnoillaan sen minkä voi. Meri myös mietti oman käytöksensä suhdetta siihen, minkälaisiksi ihmisten välinen vuorovaikutus kadulla muodostuisi. Johanna ajatteli, että puitteet tulevat suuremman instituution, Tampereen kaupungin, taholta, mutta sielun kadulle luovat lopulta ihmiset. Instituutioiden tulisi Johannan mukaan tehdä sellaisia ratkaisuja, jotka mahdollistavat ihmisten toiminnan, jotta tilasta voi tulla elävä. Hanne ei nähnyt valtaa olevan kenelläkään.

Tuomiokirkkopuistossa Johanna mietti, miksi olisi taipuvainen sanomaan, että ihmisillä on siellä enemmän valtaa. Syyksi Johanna arveli, että koska puistossa ei tapahdu suuria muutoksia, vaan pikemminkin hienosäätöä, ihmiset pääsevät vaikuttamaan ja viimeistelemään tilaa omilla toimillaan. Rakenteista vastaisi edelleen isompi instituutio. Johanna arveli myös, että risteykseen verrattuna useampi ihminen koki puistotilan omakseen, mikä vaikuttaa ihmisten haluun ilmaista mielipiteensä tilan muutoksesta. Suhde tilaan pääsi syntymään, jos siellä pystyi pysähtymään ja oleskelemaan. Johannasta oli kiinnostavaa seurata, mitä tapahtuisi jos Hämeenkadusta tehtäisiin kävelykatu: perustavan idean muuttaminen läpi kulkemisesta pysähtymiseen saattaisi muuttaa myös ihmisten vaikutushalukkuutta.

Hanne ja Tuula ajattelivat seurakunnan tai kirkkoväen päättävän tilasta jollain tavalla ja arvelivat myös kaupungin osallistuvan päätöksentekoon. Ailan mukaan nimenomaan seurakunta käytti valtaa puistotilassa. Myös Meri ajatteli, että seurakunnalla on ainakin sananvaltaa tilan suhteen, vaikka puisto olisikin kaupungin maata. Edu ajatteli kirkon käyttävän valtaa hieman toisella tavalla: Edu näki luterilaisuuden vaikuttavan laajemmin koko maassa. Valta oli Edun mukaan kuitenkin jotakin muuta, kuin suoraa määräysvaltaa ihmisiin – jollakin tapaa se silti määrittäi koko valtiota.

Salla ja Karo näkivät vallankäytön järjestyvän pitkälti samalla tavalla kuin risteyksessäkään. Jere koki, että puistossa kulkevat tai sinne hetkeksi pysähtyvät ihmiset vaikuttavat puistossa vallitsevaan tunnelmaan. Martinin mukaan puistossa ei ole valtaa, sillä siellä ei näy eroa rikkaiden ja köyhien välillä kuten kadulla. Puisto on vain ihmisten rentoutumista varten.

Ailan pohdinta siitä, mitä päätöksenteon taustalla on, on huomionarvoinen kohta. Se kääntää katseen itsestään syntyvästä ja itseohjautuvasta muutoksesta siihen, että muutokseen osallistuu tahoja, jotka vaikuttavat tilan muutokseen ja muutosta mahdollistaviin rakenteisiin arvostuksillaan,

politiikallaan ja sen yhdellä konkreettisella seurauksella, kaavoittamisella. Kaavoittaminen ja tilan sosiaalinen suunnittelu tuottaa siellä tyypillistä käytöstä, kuten Johanna arvelee.

Samaan aikaan tiloissa näyttäytyy myös muut rinnakkaiset vaikuttamisen muodot: jatkuva muutos, joka seuraa osittain suurista diskursseista tai ideologioista sekä ihmisten sosiaalinen virta ja niistä seuraavat tilannetapahtumat ja tunnelma. Kirkkopuiston erityisenä piirteenä risteykseen verrattuna on haastateltavien arvelu siitä, että seurakunnalla on valtaa tilassa. Kirkon läsnäolo tuo yhden vallankäyttäjän konkreettisessa muodossa näkyville, jolloin se on kenties helpompi osoittaa. Risteyksessä sen sijaan tapahtumien kierto on nopeampaa, osallistujien määrä on silminnähden suurempi ja osia näyttelevät tahot ovat piilotetumpia. Edun huomio siitä, kuinka luterilainen usko vaikuttaa Suomessa rakenteen tasolla, tuo esiin myös normien merkityksen valtaa järjestävänä mekanismina.

Haluan vielä kurkistaa Martinin kertomaan siitä, miten rahan valta on kadulla ihmisiä tukahduttavaa ja alistavaa ja puistossa puolestaan vapauttavaa poissaolonsa kautta. Risteyksen tuottava luonne kutistaa Martinin näkemyksessä ihmisten omat vaikutusmahdollisuudet. Puistossa sen sijaan on annettu ihmisille tilaa ja he voivat olla vallasta vapaita. Itse näen vallan vaikuttavan kaikkialla, joskin se tuottaa erilaisia tilallisia järjestyksiä, jotka vaikuttavat siihen, minkälaisia sosiaalisia suhteita siellä voi esiintyä. Tilat ja niiden käyttötarkoitukset tuottavat erilaisia toimijuuksia ja erilaisia rajoja toimijuudelle. Tarkastelemme niitä seuraavaksi.

5.9. Tilan toiminnallisuudesta

Risteyksen toiminnallinen luonne liittyy haastateltavien mukaan läpi kulkemiseen ja muualle liikkumiseen. Useimmat kertovat pysähtyvänsä risteyksessä vain poiketakseen kaupassa tai kahvilassa ja odottaessaan bussia. Haastateltavat kertovat liikkuvansa risteyksessä usein, yleensä päivittäin. Haastateltavien mukaan tilassa oli mukavaa liikkua ja siellä on tarpeeksi tilaa. Salla tosin huomautti, että tilaa on vähemmän, jos liikkuu jalan sijasta pyörällä. Se, että kaikki löytyy kävelyetäisyydeltä, sai kiitosta.

Tilasta löytyi haastateltavien mukaan myös erilaisia rajoituksia toiminnalle. Tuula kertoi että risteys nykymuotoisena ei houkuttele seisoskelemaan. Samaten Hanne kertoi, että "tää on sellanen että mennään vaan" ja viittasi Tammerkosken suunnassa olevan paikkoja, joiden luonteeseen oleskeleminen enemmän kuuluu. Karo kaipasi enemmän isompien kaupunkien tarjontaa: erilaisia ravintoloita, pubeja ja tilaisuuksia, joista voisi iltaisin valita tekemisensä. Johanna puolestaan kertoi

risteyksen kontrolloivan toimintaa siten, että hän on tietoisempi ulkonäöstään ja pyrkii sulautumaan joukkoon.

Jerelle ärsykkeiden ja hälyn määrä oli liian suuri ja hän kertoi olevansa risteyksessä koko ajan hieman varuillaan. Meri taas kertoi ärsykkeiden määrän vaikuttavan omaan liikkumiseen: jotain on pakko sulkea pois. Liikkumisesta tulee hyvin määrätietoista, eikä ympärillä oleviin asioihin tule kiinnitettyä huomiota. Lisäksi Meri pohti tilan olevan tehty tiettyjen normien mukaan keskivertoihmisille sopivaksi. Hän ajatteli, että yliopistokaupunkina Tampereen tulee todennäköisesti olla kansainvälinen ja sellainen, että kuka tahansa voi ottaa sen omakseen.

Risteyksen toiminnallinen luonne näkyi myös siinä, miten haastateltavat suhtautuivat tilan tuomiin toiminnan mahdollisuuksiin ja rajoituksiin. Salla mietti, oliko tyytyväisyydessä osittain kyse siitä, että on tottunut tietynlaiseen toiminnan tapaan, eikä osaa toivoa muuta. Meri puolestaan mietti, että sitä mukaan kun ympäristöä muokataan tiettyyn suuntaan, voi itse elää sinnikkäästi omalla tyyllillään ja nurista vastaan, mutta lopulta jää jollakin tapaa ulkopuolelle jos jää kiinni entiseen. Hannen kertoma puolestaan kertoo aktiivisesta sopeutumisesta:

Mä olen jo muuttaessa tehnyt sen päätöksen, että muutan vilkkaaseen paikkaan ja mä en sille mitään voi. Sillon mä jo hyväksyin sen, että on liikennettä, melua ja ihmisiä enemmän ja sen perusteella sitte vaan jatkoin olemista.

Vastaajat pohtivat, että risteyksessä on ehkä mahdollista kohdata ihmisiä. Usein se kuitenkin vaati jotain: pysähtymistä tai kohdattavan ihmisen tuntemista ennalta. Edun mukaan jatkuva liike vaikeuttaa toisille ihmisille puhumista. Tarvittaisiin jokin katkos, esimerkiksi jonkinlainen onnettomuus, joka saisi puhumaan muille. Salla ja Meri puhuivat liiallisten ärsykkeiden määrästä ja siitä, kuinka osa ärsykkeistä on pakko sulkea pois, jotta toimintakyky pysyy yllä. Martinin mukaan ihmisten tapaaminen missä tahansa on mahdollista, mutta hän katsoi, ettei sitä tapahdu risteyksessä suomalaisen mentaliteetin takia – suomalaiset eivät halua puhua tuntemattomille. Aila kertoi, että ihmisiä voi tavata esimerkiksi bussipysäkillä, sillä siihen pysähdytään ja saatetaan alkaa juttelemaan.

Haasteltavat kuvailivat Tuomiokirkonpuiston tarjoamia mahdollisuuksia toimintaan sekä mahdollistavina että rajoittavina. Mahdollistavaa puistossa oli sen tarjoama rauha ja tila. Karon mukaan tilassa pystyi olemaan vapaasti, tulemaan paikalle ja lähtemään kun huvittaa. Salla ja Tuula arvioivat puistotilan tekevän pysähtymisen mahdolliseksi. Salla mietti myös, että liikkuminen yleensä hidastuu sekä puiston rauhan että sen fyysisen muodon vuoksi: puiston ylämäkeen kulkeva

polku hidastaa vauhtia. Liikkeen hidastumiseen vaikuttaa Sallan mukaan myös se, että hän palaa puiston kautta yleensä kotiin, eikä hänellä ole silloin kiire. Sallan mukaan puiston rauhallisuus ja sen tarjoama tila mahdollistavat kohtaamiset muiden ihmisten kanssa¹⁴². Tila ei välttämättä itsearvoisesti antanut niin paljon, vaan sen rauha mahdollisti muun tekemisen, kuten muiden kanssa keskustelemisen, keskittymisen, lukemisen. Tilan huomaisi vasta häiriön kautta.

Merin mukaan koko puisto on hyvin vähän käytetty. Hän mietti, miksi sitä ei hyödynnetä enemmän esimerkiksi Tapahtumien yönä. Meri ja Jere kokivat kirkon ja koulun vaikuttavan ihmisten toimintaan. Meri koki, että kirkon vuoksi tulisi lähes puhua hiljaa ja käyttäytyä erityisen hyvin. Karo ei uskonut, että kenellekään tulisi mieleen esimerkiksi ottaa nurmikolla aurinkoa bikineissä. Syyksi Karo arveli kunnioitusta, jota ihmiset kokevat toisten uskontoa kohtaan. Hannen mukaan kaikki tietävät, miten kirkossa tulee käyttäytyä ja epäili, että se tulee mieleen myös kirkon ulkopuolella.

Kirkon lisäksi paikan yleinen rauha vaikutti käytökseen asettaen sille rajoja: Hanne pohti, että kadulla liike ja kierto ovat niin paljon nopeampia, että esimerkiksi alkoholinkäyttö kadunkulmassa jäisi helpommin huomaamatta kuin puistossa. Puistossa muilla ihmisillä olisi suurempi oikeus kokea toisten toiminta häiritsevänä tai loukkaavana. Martinin mukaan paikan hiljaisuus ja siisteys herättää kunnioitusta, eikä kenellekään tulisi mieleen esimerkiksi talloa kukkaistutuksia. Tuula näki kaupungissa olemisen sinällään asettavan tiettyjä rajoituksia toiminnalle: olemisesta tulee pitkälti kulkemista paikasta toiseen. Enemmän tilaa ottaakseen olisi mentävä esimerkiksi uimarannalle.

Risteyksellä ja puistolla on haastateltavien mukaan selvästi erilaiset toiminnan raamit. Vilkas risteys on suunniteltu liikkumiseen, eivätkä haastateltavat osanneet yleensä toivoa siltä muunlaista luonnetta. Haastateltavat sopeutuivat tilaan kukin parhaaksi katsomallaan tavalla: välttämällä liikenteen hälyä, sulkemalla ärsykeitä aisteiltaan, liikkumalla tilassa aistimansa rytmin mukaan, totuttelemalla ääniin ja liikkeeseen. Kun puhuimme ihmisten kohtaamisesta, liikkeen ja pysähtymisen merkitys tuli näkyväksi: tilan jatkuvan liikkeen rytmi pakottaa myös siellä kulkevat kehot mukaan ryhtiinsä ja syvempi vuorovaikutus toisten kanssa vaatii keskeytyksen, pysähtymisen.

142 Kysyin ihmisten kohtaamisen mahdollisuudesta vain risteyksessä, mikä jälkeen päin tuntuu harmilliselta. Aihe tuli puistossa puheeksi vain kahden haastateltavan kanssa. Koin haastattelutilanteessa usein, ettei haastateltava kokenut tarvetta ihmisten kohtaamiseen kadulla. Tunsin kysymyksen pakottavan omaa ideologiaani haastateltavan ylle. Se sai minut nolostumaan ja jättämään kysymyksen kysymättä puistossa. Analyysivaiheessa se harmittaa – ensinnäkin vastausten vertailun mahdottomuuden vuoksi, toiseksi sen vuoksi, että kohtaaminen kertoo jotain oleellista kehollisesta liikkeestä ja sen tuottamiseen osallistuvasta tilasta.

Sopeutuminen kertoo kuitenkin normista. Merin mukaan tilassa näkyy normi, joka jättää toisenlaiset elämäntyyliä huomiotta ja rajoittaa mahdollisuuksia omaehtoiseen toimintaan. Toisaalta sopeutuminen on nähtävissä myös aktiivisena toimintana ja neuvotteluna. Sen voi nähdä esimerkiksi Hannen kertomassa: sopeutuminen voi olla aktiivinen päätös, johon liittyy kompromissin tekeminen siitä, että toisissa paikoissa seuraa niiden liikettä, kunhan jossain lähistöllä on paikka, jossa voi pysähtyä.

Haastattelutilanteet risteyksessä rikkoivat liikkeen normia. Asettumisemme puoleksi tunniksi paikalleen tuntui minusta alussa vaikealta. Aistin myös joissakin vastaajissa jännittyneisyyttä, joka helpotti puistossa. Kadulla ihmisten katseet kiinnittyivät poikkeukselliseen tilanteeseen, joka asetti kehomme huomiota herättävään asemaan.

Omista haastattelumuistiinpanoistani käy ilmi myös kadulla seisoskelun poikkeavan roolin tuottama epä mukavuus. Koska värväsin haastateltavani Tuomiokirkonkadun asuinrakennusten ovista kulkevista ihmisistä, seisoin paljon kadulla odottamassa. Kerran odotettuani tunnin sateessa tavatakseni jonkun, jolta pyytää haastattelua, huomasin erään autossa istuvan ihmisen tarkkailevan minua epäilevin katsein. Hän kulki ohitsemme juuri kun selitin talosta ulos tulleille ihmisille tutkimuksestani ja pysähtyi taaksemme, jotta kuulisi, mistä on kyse. "Ihmisten katseet herättävät minussa epämiellyttäviä tunteita, miksi he kyttävät minua? Onko olemiseni jotenkin sopimatonta, onko siinä jotakin rikollista? Jos he kysyisivät, vastaisin mitä teen. Mutta he eivät kysy ja en varmasti selitä. Se ei kuulu heille. Suututtaa." Kadulla olin jatkuvasti tietoinen siitä, miten siellä olisi tullut käyttäytyä. Jouduin ottamaan tilaa tavalla, johon en ollut totunut. Koska en pysynyt liikkeessä, tulin enemmän näkyville ja koin sen herättävän muissa epäluuloa. Olin hyvin tietoinen omasta kehostani, askelistani, ryhdistäni, ulkonäöstäni. Yritin pukeutua siististi ja naisellisesti, jotta en vaikuttaisi epäilyttävältä.

Samaan aikaan olin hämmentynyt ihmisten avoimuudesta ja luottamuksesta saatuani heihin keskusteluyhteyden. Aina kun puhuttelin ihmisiä, he pysähtyivät kuuntelemaan. Liikkeen normin rikkominen ei siis ollut mahdotonta tai edes kovin vaikeaa. Liikkeen normi ei ole ainoa tilassa vaikuttava tekijä: Martinin ja Jeren mukaan ihmisten kohtaaminen olisi helpompaa sosiaalisille etelä-eurooppalaisille. Kulttuuri ja tottumus vieraille puhumiseen vaikuttavat osaltaan siihen, millaiseksi tila muodostuu. Toisaalta sopeutumisen voimakkuus näkyy myös omissa muistiinpanoissani. Tehtyäni tarpeeksi monta haastattelua aloin kotiutua risteykseen, enkä enää kiinnittänyt huomiota ohikulkijoiden katseisiin.

Puistossa tilan tuoma rauha sai ihmiset rentoutumaan. Puisto on tilana tarkoitettu pysähtymiseen ja siellä haastattelun tekeminen oli huomattavasti rauhallisempaa: ihmiset katselivat enemmän ympärilleen, kehittivät ajatuksiaan, eivätkä ohikulkijoiden katseet tuntuneet niin epämukavilta, sillä ohikulkijoita oli vähän. Haastateltavien mukaan puiston antama tila on nimenomaan pysähtymistä ja rauhoittumista varten. Siellä saisi toimia haluamallaan tavalla, kunhan ei härätsisi muita. Toisaalta Hannen ajatus, että alkoholinkäytöstä saisi loukkaantua helpommin puistossa kertoo mielenkiintoisesti siitä, miten moraalisesti vääräksi katsottu toiminta voi herättää pahennusta siellä, missä se tulee havaituksi tai sotii tilan normatiivista järjestystä vastaan. Toiminta, jota pidetään ei-toivottuna tai ei-hyväksyttynä, voi puolestaan piiloutua tilaan, jossa liike ja toiminnan monimuotoisuus peittää poikkeamat alleen. Tilan ja sen mahdollistaman toiminnan suhde tulee näin näkyväksi.

Puiston vapaudellakin on siis haastateltavien mukaan rajansa. Monet kokivat kirkon tai uskonnon rajoittavan toimintaa. Samaan tapaan kuin he kokivat kirkon vaikuttavan tilan muutokseen, haastateltavat sanoittivat uskonnollisuuden tai sitä kohtaan tunnetun arvostuksen muistuttavan soveliaasta käytöksestä. Toisaalta toimintaa ohjaileva normi koettiin hieman pelottavana, puistossa tulisi käyttäytyä siivosti kuin kirkossa. Toisaalta haastateltavat kokivat kunnioitusta ja arvostusta paikan rauhaa, toisia ihmisiä ja tilaa kohtaan ja halusivat toiminnallaan edistää sitä. Puistossa näkyy kuitenkin normi, johon haastateltavat sovittavat toimintansa. Tuulan mukaan enemmän tilaa ottaakseen olisi mentävä uimarannalle tai omalle mökille maaseudulla.

5.10. Erilaisten ryhmien toimijuuden mahdollisuudesta

Kysyin haastateltavilta eri ihmisryhmien mahdollisuudesta toimia tilassa ja kokea se kodikseen. Annoin haastateltavien ensin tuoda keskusteluun ne ajatukset, joita heille syntyi spontaanisti. Sen jälkeen nostin keskusteluun juuret ja syntyperän, kansallisuuden, iän, sukupuolen ja tulotason.

Yleisesti toimijuuteen tai kodin tunteeseen risteyksessä vaikuttavista asioista haastateltavat mainitsivat seuraavia asioita: liikenneyhteydet, entiset asuinpaikat ja vilkkauteen tottuminen vaikuttavat ihmisten toimintaan. Myös paikan yleinen tuttuus tai vieraus vaikuttaa siihen, kuinka kodikkaaksi sen voi tuntea. Ketjuliikkeet houkuttelevat niistä pitäviä ihmisiä. Johanna koki suurimmaksi eroksi itsensä ja muun ihmismassan välillä sen, että suurin osa ihmisistä ei asunut risteyksen luona. Risteyksen vieressä asuminen tuotti paikallistunutta identiteettiä ja läheisempää suhdetta tilaan. Paikallistuminen erotti Johannan ohikulkijoista.

Salla epäili, että kaikki ihmiset eivät voineet toimia julkisessa tilassa itsevarmasti: muut ihmiset tuottaisivat pelkoa ja epämiellyttävää oloa. Edu ei huomannut risteyksessä suuria eroja ihmisten välillä, vaikka hän ajatteli niitä olevan yleisellä tasolla. Risteyksen liike, "ihmiset vain kävelevät". ei tuonut niitä näkyväksi. Tuulan mukaan tila vaikutti aika tasavertaiselta. Tuula huomautti kuitenkin esimerkiksi alkoholistien ja kerjäläisten olevan huonommassa asemassa muihin verrattuna. Tuulan mukaan heidän tilanteensa on kuitenkin samanlainen kaikkialla kaupungissa, eikä risteys ollut siinä mielessä erityinen.

Hannen kertoi risteyksessä olevan hyvin vähän häiriökäyttäytymistä. Tarkentavan kysymyksen jälkeen Hanne tarkoitti lähinnä alkoholinkäyttäjiä. Häiriökäyttäytymisen vähäisyyden syyksi Hanne epäili rakennustyömaasta ja parkkihallista johtuvaa vartiointia. Hanne mietti, että jos tilaan ilmestyisi alkoholia käyttäviä ihmisiä, se saisi muut ihmiset siirtymään kauemmas. Muut eivät myöskään jättäisi polkupyöriään tilaan. Hanne määritteli haastattelupaikan ensisijaisesti bussinodotuspaikaksi ja ajatteli uuden parkkihallin vartioinnin häätävän "sellaisen ylimääräisen, joiden ei kuulu olla tässä".

Puistossa toimivista ihmisryhmistä vastaajille tulivat mieleen esimerkiksi kirkkoa valokuvaavat turistit, kirkkoa maalanneet maisemamaalarit, koiranulkoiluttajat, puiston penkeillä istuskelevat vanhemmat ihmiset ja nurmikolla istuskeleva nuoriso. Karo mietti välimatkan vaikutusta puistossa vierailmiseen: kauempana kaupungissa asuvat ihmiset eivät varmaankaan tule puistoon oleskelemaan. Karo mietti myös, voiko yhden uskontokunnan kirkko saada toista uskontoa tunnustavat tuntemaan olonsa epämukavaksi. Tuulan mukaan puisto on tavallaan kaikille, mutta esimerkiksi pelaamisen ja koirapuistotoiminnan suhteen siellä on rajoituksia. Salla ajatteli, että puisto ei välttämättä ole kodikas ihmisille, jotka kaipaavat paljon virikkeitä ja tekemistä. Hannen mukaan puisto ei kuulu häiriökäyttäytyjille, alkoholisteille tai nuorisolle, joka haluaa hajottaa paikkoja. Muuten hän koki tilan olevan avoin kaikille, jotka käyttäytyvät fiksusti ja aikuismaisesti.

Syntyperällä ja juurilla oli vastaajien mukaan jonkin verran vaikutusta kodikkuuden tunteeseen. Risteyksessä Jere pohti paljasjalkaisten tamperelaisten kenties kokevan paikan jotenkin eri tavoin kuin hän itse. Jeren mukaan ottaa aikansa, ennen kuin paikkaan pääsee sisälle. Myös Tuula epäili, että pitkä asuminen Tampereella oli jollakin tavalla muuttanut suhdetta risteykseen. Aila pohdiskeli, että ihmisen oma olotila vaikuttaa syntyperää enemmän. Hän kuitenkin epäili, että ihmisten olemiseen vaikuttavat myös asiat, joista he eivät ole tietoisia. Kodikkuuden tunteen syntymiseen saattoi Ailan mukaan vaikuttaa myös paikkakunnan koko. Kodikkuus voisi syntyä helpommin pienemmillä paikkakunnilla, joissa ihmiset otetaan paremmin huomioon.

Meri koki, että tila kuuluu hänelle voimakkaasti syntyperäisen tamperelaisuuden vuoksi. Meri vertasi sitä asumiseensa Tallinnassa: "siellä varon ottamasta kantaa asioihin samalla tavalla, siellä mun täytyy sopeutua asioihin, voin nurista ja purista ja kohottaa kulmiani, mutta siellä mun täytyy sopeutua, se ei oo mun tontti". Martin koki Suomen ulkopuolelta tulleena, että hänellä ei ollut oikeutta valittaa: "Minä olen täällä vieraassa maassa, joten minun täytyy pelata sääntöjen mukaan. Jos en pidä säännöistä, menen takaisin kotiin. En kritisoi paljon, vaikka ajattelen, mitä ajattelen¹⁴³".

Risteyksessä Martin ajatteli suomalaisten lainkuuliaisuuden ja halun toimia huomaamattomasti vaikuttavan siihen, etteivät suomalaiset tee monia asioita, joita ulkomailla tehdään, kuten ylityä katua punaisia valoja päin. Martin epäili, että nuori sukupolvi, erityisesti toisen polven siirtolaiset tulevat muuttamaan tätä mentaliteettia. Martin kertoi, ettei ollut havainnut Suomessa rasismia. Hän lisäsi, ettei tosin ole musta tai arabi ja että toisaalta suomalaiset saattavat kokea olonsa kodikkaammaksi kuin muut.

Salla epäili joidenkin ihmisten erottuvan katukuvassa erilaisuudellaan ja saavan osakseen enemmän katseita. Katseiden Salla ajatteli vaikuttavan häiritsevästi heidän olemiseensa. Toisaalta Salla ajatteli Tampereen olevan kansainvälinen paikka: erilaisuuteen ei kiinnitetä kovin paljon huomiota. Karon mukaan Tamperetta leimaa nimenomaan ulkomaalaisten vähyys. Karosta tuntui vaikealta sanoa mitään heidän puolestaan, sillä hän ei ollut riittävän tuttu kenenkään muusta kulttuurista tulleen ihmisen kanssa.

Merille mielti kaduilla liikkumisen tapaa ja kertoi panneensa merkille, että tietyt väestöryhmät asettuvat seisoskelemaan keskelle katua eivätkä väistä ketään. Meri kertoi huomaavansa, että tukkijat ovat myös suomalaisia, mutta sanoi tekevänsä eroa kansallisuuden perusteella. Toisaalta Meri kertoi, että kadulla seisoskelu kuuluu myös tamperelaiseen kulttuuriin. Erityisesti vanhemmat miehet seisoskelevat kadunkulmissa vaihtamassa kuulumisiaan ja mittailevat samalla ohi kulkevia ihmisiä katseellaan.

Puistossa haastateltavilla oli monenlaisia ja usein keskenään ristiriitaisia näkemyksiä syntyperän tai juurten vaikutuksesta kodikkuuden kokemiseen. Aila ja Edu ajattelivat, että vanhoilla ihmisillä saattoi olla erityinen suhde puistoon. He saattoivat esimerkiksi muistaa leikkineensä paikalla lapsena. Meri pohti, miten hänen omaan kokemukseensa vaikutti se, että hänen sukunsa oli aikanaan omistanut isoja maita juuri puiston tienoilta. Merin mukaan puisto oli yksi niistä Tampereen paikoista, joissa "on niinku tiedostamattaan tietoinen, että on kotikonnuilla". Toisaalta

143 "Me I am here in a foreign country, I need to play with the rules. If I don't like the rules, I go back home. So I don't criticize much even though I think what I think."

punakattoinen kirkko muistutti Meriä Tallinnasta.

Kysyin usein, ajattelevatko haastateltavat tuomiokirkon olevan jotenkin erityisempi syntyperäiselle tamperelaiselle kuin jostakin muusta kulttuurista vasta Tampereelle tulleelle ihmiselle. Meri epäili, että vastatullut saattaisi pitää kirkkoa tyypillisenä suomalaisena kirkkona ja siten sen erityinen luonne ei tulisi hänelle näkyväksi. Martin ajatteli kirkon olevan jollakin tapaa merkitsevämpi suomalaiselle, mutta lisäsi kirkon kaltaisilla rakennuksilla olevan merkitystä kaikille ihmisille, jotka arvostavat historiaa ja kulttuuria. Martin kertoi tulevansa maasta, jossa historia on suurta ja tärkeää ja koki siksi, että kirkko ikään kuin vei kotia kohti.

Hanne ja Salla miettivät, että kirkko saattaisi näyttäytyä tavanomaisempana tamperelaiselle ihmiselle, joka on katsonut sitä monta vuotta. Toisaalta Salla huomautti, etteivät kaikki tamperelaisetkaan välttämättä olleet nähneet kirkkoa. Myös Karon mielestä kirkko olisi todennäköisesti merkityksellisempi ihmiselle, joka olisi vastikään muuttanut sen läheisyyteen kuin ihmiselle, joka on aina asunut samassa kaupungissa jossain kauempana. Jere puolestaan mietti, että koko puistoympäristö saattoi olla merkityksellinen ihmiselle, joka on muuttanut maaseudulta kaupunkiin. Puistosta saattoi löytää palasen maaseudun rauhaa.

Kun kysyin iän vaikutuksesta risteyksessä toimiseen, Aila, Karo ja Jere pohtivat, että risteys oli kenties nuorison suosiossa kauppojen ja ravintoloiden vuoksi. Hannen näkemys oli vastakkainen: ravintolat ja tavaratalo toivat risteykseen monen ikäisiä ihmisiä. Meri toi esiin risteyksen vauhdin: esimerkiksi ruuhka-aikoina kaikilla ei olisi mahdollisuutta pysytellä sen mukana. Karon mielestä ainakaan yöaikaan risteys ei ole lapsiperheiden paikka.

Puistossa nuorison läsnäolosta oli vaihtelevia käsityksiä. Moni vastaaja vertasi puistoa Koskipuistoon, jonka nurmikolla istuu paljon nuoria kesäiltaisina ja koki, että Tuomiokirkkopuistossa kukaan ei istuskele maassa, vaan ehdottomasti penkeillä. Penkillä istuskelijoita kuvailtiin vanhemmiksi ihmisiksi. Puiston koettiin olevan tärkeä ja kodikas paikka nimenomaan vanhuksille. Hannen mukaan "se ei vaan mene niin", että nuoriso haluaisi istua kirkkopuistossa. Martinin mukaan ympäristö oli liian hiljainen nuorisolle, sillä nuoriso ei halua olla hiljaa. Salla sen sijaan ajatteli, että nuoret ja vanhat olivat ryhmiä, joilla oli tarvetta hiljentymiselle, ajatuksille ja kohtaamisille, joihin puisto saattoi tarjota mahdollisuuden.

Puolet vastaajista koki sukupuolen vaikuttavan risteyksessä olemiseen. Salla mietti, että miehet ovat yleisesti tottuneet ottamaan enemmän tilaa. Sallan mukaan se todennäköisesti vaikuttaa siihen miten

tilaa suunnitellaan ja käytetään. Vähän samaan tapaan Aila ajatteli, että miehet voivat kenties olla hieman rennommin. Meri kertoi, että varsinkin yöaikaan sukupuolen vaikutus oli itsestään selvää: hän vältti miesten katsekontakteja ja humalaisia porukoita. Johanna pohti ulkonäön merkitystä ja kertoi, ettei voisi liikkua risteyksessä rennosti urheiluvaatteissaan. Jeren mukaan laittautuminen ja keskustassa näyttäytyminen saattoi olla naisille tyypillisempi piirre. Kukaan haastateltavista ei ajatellut, että sukupuolella olisi merkittävää vaikutusta puistossa toimimiseen.

Salla, Jere ja Karo ajattelivat ihmisen tulotasolla olevan merkitystä risteyksessä, sillä kadun varrella sijaitsevista liikkeistä asioiminen vaatii rahaa. Risteystä ei oltu suunniteltu esimerkiksi niiden ehdoilla, jotka kaipasivat keskustasta tilaa maksuttomaan oleskeluun. Sallan mukaan myös tilan varaaminen yksityisautoiluun liittyi tulotasoon: vähävaraisemmilla ei olisi varaa autoiluun. Martinin mielestä varallisuudella ei ollut väliä, sillä risteyksessä halusi lähinnä kävellä, ylittää tien tai mennä kauppaan. Aila puolestaan ajatteli ihmisen varallisuuden muuttavan olemista pohjimmiltaan siten, että hyvätuloisella on turvallisempi tai kodikkaampi olo ylipäänsä. Ailan mukaan köyhempikin ihminen pystyisi silti kokemaan kodin tunnetta jossain.

Haastateltavat näkivät puiston olevan tasa-arvoisempi tila suhteessa tulotasoon. Johanna kuvaili tilaa demokraattiseksi ja avoimeksi. Johannan mukaan puistossa varallisuus ei määritä tekemistä samoin kuin risteyksessä, vaan se riippuu ihmisen omista mieltymyksistä. Jere pohti kirkon läsnäolon kenties vaikuttavan tilan tasa-arvoisuuteen. Karo kertoi huomanneensa alkoholisteja istumassa puiston penkeillä ja mietti, että puisto näytti myös huono-osaisemmille avoimelta paikalta tulla.

Martinin mielestä kulttuurin ja varallisuuden välillä on helppo nähdä yhteys: varakkaiden perheiden lapset voivat opiskella ja heille opetetaan historiaa. Siksi he ovat kenties kiinnostuneempia ja kiinnittyneempiä kulttuuriin. Tilanne on toinen, jos kasvaa köyhässä perheessä television ääressä.

Palaan takaisin edellisessä kappaleessa käsiteltyyn Hannen huomioon siitä, kuinka kadun liike saattoi kätkeä käytöstä, jota muualla paheksuttaisiin. Samanlaiseen mekanismiin viittaa Edun kertoma siitä, kuinka ihmiset eivät tule näkyviksi silloin kun liike on jatkuvaa. Hanne epäili risteyksessä, että rakennustyömaalla ja parkkihallissa on vartiointia, joka pitää tietynlaisen toimijuuden, ”häiriökäyttäytymisen”, poissa. Foucault'laisen kehoja säätelevän vallan kannalta huomio on mielenkiintoinen: tilassa, jossa muiden ihmisten tarkkailu on tilan ja rauhan vuoksi mahdollista, sosiaalinen voima merkitsee poikkeavat toiminnalliset kehot, esimerkiksi alkoholistien, ei-toivotuiksi. Toisin sanoen normin sosiaalinen ja jaettu tarkkailu voi aktualisoitua paheksuntana

tai hermostumisena. Vastakohtaisesti risteyksen kaltaisessa tilassa, jossa liike piilottaa normin poikkeamat, tarvitaan erityistä vartiointia, jotta ihmiset pysyisivät normin mukaisessa liikkeessä.

Haluan nostaa esille myös yhden toimintaan ja liikkeeseen liittyvän näkökulman julkijuopotteluun tai kerjäämiseen. Alkoholistien tai kerjäläisten toiminta ja sijoittuminen tilaan on juuri liikkeen kannalta poikkeava: he ovat aloillaan. Alkoholistien ja kerjäläisten heikko sosiaalinen asema ei tietenkään ole selitettävissä pelkästään tilassa esiintyvän liikkeen kautta, mutta se syventää käsitystä tilan tuottamasta ja mahdollistamasta toiminnasta. Tilaan voi piiloutua niin kauan kuin noudattaa normin mukaista kehollista tilaan asettumista. Pysähtyminen tekee näkyväksi. On tarpeellista pohtia, kenelle pysähtyminen on mahdollista. Jos liikkeen normin rikkoo ihminen, johon kohdistuu esimerkiksi rasistisia tai muuten syrjiviä ennakkoluuloja, on kenties todennäköisempää joutua paikaltaan hädetyksi tai vartioiduksi. Liikkeen normin kohdatessa jonkun toisen sosiaalisen, ihmiskehoja erottelevan normin seuraukset vaihtelevat sen mukaan, kuinka hyvin näkyville tullut keho edustaa normatiivista kuvaa hyväksytystä ihmisyydestä.

Karo koki puiston tilana myös alkoholisteille avoimeksi. Tilaan suhteutettuna on mielenkiintoista miettiä, mikä toisaalta sallii ja toisaalta antaa mahdollisuuden närkästyä puistajuopottelusta. Haastateltavien vastausten perusteella puistossa näyttäisi vallitsevan jollakin tapaa hyväksyvämpi ilmapiiri. Jere arveli sen johtuvan kirkon symboloimista arvoista. Itse ajattelisin sen johtuvan myös siitä, kuinka tila tuottaa haastateltavilleni rauhaa. Kenties ihmisten kokema rauha tuo tilaan myös hyväksyntää, halua antaa muiden olla rauhassa? Tila on jatkuvan neuvottelun kohde: erilaiset suhtautumistavat esimerkiksi julkiseen alkoholinkäyttöön tai kerjäämiseen muokkaavat tilaa avoimempaan tai suljetumpaan suuntaan.

Kansallisuuden ja syntyperän tarkasteleminen vie jälleen kohti sisä- ja ulkopuolen dikotomiaa. Vaikka haastateltavat olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, että erilainen ihonväri tai muuten erottuva erilainen alkuperä ei vaikuta kohtuullisen kansainvälisessä katukuvassa, joitakin vihjeitä risteyksessä ja puistossa aktualisoituvasta sisä- ja ulkopuolen rajasta on näkyvissä. Ensin on otettava huomioon, että erilaisista alkuperistä tulevien ihmisten läsnäolo osoittaa "ulkopuolen" jo olevan tilassa. Toisena on kiinnitettävä huomio niihin rajoihin, joilla "ulkopuolta" pidetään edelleen ulkopuolella. Merin ja Martinin kertoma siitä, kuinka syntyperällä saavutetaan mielipiteenilmaisuoikeus johonkin paikkaan, paljastaa täysivaltaiseen kansalaisuuteen tai kaupunkilaisuuteen liittyvän rajan. Raja näyttää, että ulkopuolelta tulevan mahdollisuus on ainoastaan sopeutua.

On tärkeää pohtia sitä, miksi raja on olemassa ja kenen etuja se palvelee. Martin oli asunut Suomessa jo kaksitoista vuotta, eikä edelleenkään kokenut voivansa valittaa. Missä asumisvuosien määrässä tai sopeutumisen syvyydessä kulkee täysivaltaisuuden raja? Onko se koskaan ylittävissä? Millaiseksi muodostuvat ihmisen mahdollisuudet toimijuuteen missään, jos hänellä ei ole kotimaata, johon palata? Raja tuo näkyväksi sen sisä- ja ulkopuolen dikotomian, joka yhdistyy vain valtion rajojen sisäpuolella aktualisoituvaan etiikan mahdollisuuteen. Jos dikotomiaa ei pystytä ylittämään, sen seurauksena osa ihmisistä jää auttamatta ulkopuolelle riippumatta siitä, mikä heidän laillinen maassaoleskelustatuksensa on. Jos luemme ihmisten tasavertaisuuden ja jaetun ihmisarvon oikeustajumme pohjaksi on pyrittävä yli tällaisista jaotteluista, jotka lopulta raa'immillaan sitovat meidät eettisesti velvollisiksi vain suhteessa niihin ihmisiin, jotka ovat oman maamme kansalaisia mielivaltaisen rajanvedon jälkeen.

Kiinnostava kertomus on myös Merin turhautuminen katutilaa tukkiviin väestönosiin, joka ei lopulta kenties suurelta osin erotu vanhempien tamperelaismiesten seisoskelusta kadunkulmissa. Samanlaisella mekanismilla, jota tarkastelimme alkoholinkäytön ja kerjäämisen yhteydessä liikkeen pysäyttämisen tuo näkyväksi myös toisen, raskauttavan normista erottumisen, tässä tapauksessa ulkonäöstä erottuvan ulkomaisen alkuperän.

Haluan vielä huomioida haastateltavien kertoman kirkon merkityksellisyyden ja syntyperän suhteesta. Kaikki haastateltavat pitivät kirkkoa erityisenä ja hienona ja arvelivat omasta näkökulmastaan kirkon merkityksen syntyvän joko sen uutuudenviehätyksestä tai sen tuttuudesta. Näkökulmien henkilökohtaisuus ja keskinäinen ristiriitaisuus on mielestäni ilahduttava huomio siitä, että ei ole olemassa tahoja, jotka voi väittää omistavansa oikeuden kulttuurikohteeseen tai väittää sen kertovan enemmän jostakin kulttuurista kuin toisesta. Merkityksen kokeminen on hyvin henkilökohtaista. Merille kirkko kertoi toisaalta kotiseudusta ja Tampereesta, toisaalta toisesta tärkeästä kaupungista Tallinnasta. Martinille kirkko merkitsi hänen kotimaassaan vallitsevaa historian arvostusta.

Tila heijastaa ja muokkaa myös sukupuoleen liittyviä oletuksia ja normeja. Haastateltavien huomioida siitä, miten tilassa käyttäytymisen ja ulkonäön tarkkailemisen suhde liittyy juuri naisiin, kertoo siitä, miten eri tavoin sukupuolitetut kehot asettuvat julkiseen tilaan. Omista haastattelumuistiinpanoistani käy ilmi, että kiinnitin huomiota nimenomaan pukeutumiseni naisellisuuteen ja ryhdyin meikkaamaan, jotta voisin saavuttaa hyväksyttävän, "normaalin" ja luottamusta herättävän aseman kadulla. Ulkonäön ehostaminen kertoo naissukupuoleen liitetyn kehollisen normin sisäistämisestä. Omassa kokemuksessani pysähtyminen on jälleen merkittävässä

osassa. Aikaisemmin jatkuviissa arkisissa tilanteissani Tuomiokirkonkadulla kiinnitin huomiota ulkonäkööni ja sen viestittämään sukupuolisuuteen huomattavasti vähemmän. Pysähtyminen teki minut siitä tietoiseksi.

Kadulla oleskeleminen paljastaa myös naissukupuolta käsittävän normin yksityisestä ja julkisesta tilasta. Historiallisesti naisten asettuminen kaupunkiin on tuonut naiset pois kodin suojasta ja saanut yksityisen ja julkisen tilan hierarkian järkkymään, jolloin valtajärjestelmä on tarvinnut uusia keinoja sukupuolisen järjestelmän ylläpitoon. "Katujuen naisten" kategoria on hierarkia, jolla naisten paikkaa säätelevä normi jatkaa olemassaoloaan jakamalla naiset "hyviin ja huonoihin", "kunniallisiin ja kunniaattomiin". Omista muistiinpanoistani käy ilmi se sääntely, jolla pyrin ottamaan paikkani kadulla "kunniallisesti", epäilyksiä herättämättä – sääntelemällä pukeutumiseni ”siisteyttä”. Toisin sanoen kyseessä on sopivan sukupuolisen roolin ilmentäminen pukeutumisen paljastamista ja peittävyyttä sääntelemällä.

Sukupuolen ja tilan suhde paljastuu myös siinä, miten haastateltavat ajattelivat sukupuolen olevan sidoksissa tilan rakenteeseen ja niihin ehtoihin, joilla se on suunniteltu. Tila ja sen käyttäminen sisälsi rajoja, jotka piirtyivät sukupuolten väliin: Salla ja Aila ajattelivat, että miehet pystyivät ottamaan tilaa varmemmin, kenties siksi, että tila oli lähtökohtaisesti rakennettu maskuliinisilla ehdoilla. Merin kertomassa puolestaan aktualisoituu tilan käyttöä rajoittava pelko omasta turvallisuudesta.

Kiinnostavaa on, että kukaan haastateltavista ei ajatellut sukupuolella olevan merkitystä puistossa. Miksi näin on? Voin vain arvailla ja peilata arvauksia omiin kokemuksiini. Eräs selitys voi olla, etten pysähtynyt tenttaamaan asiaa tarpeeksi pitkään. Liikun tässä kohtaa haastattelua yleensä nopeammin yli ryhmäkohtaisista kysymyksistä, sillä näkökulmani olivat tuttuja jo risteyksestä. Toinen mahdollinen selitys on tilan yleinen tasa-arvoisuuden kokemus. Myös kaupallisten merkkien puuttumisella voi olla merkitystä: kaupallisuuden ja siihen liittyvän ostosten tekemisen ja näyttäytymisen pakko ei kosketa puistoa. Näyttäytyminen tuntuisi turhalta puistossa, jossa oleskelee hyvin vähän ihmisiä. Ihmisten vähyys voi olla selittävä tekijä myös siinä mielessä, että tila näyttäytyy vapaampana silloin kuin se ei sisällä tarpeeksi tulkittavia jaettuja sosiaalisia merkityksiä. Oman kokemukseni perusteella kyse voi olla myös siitä, että en merkittävästi eronnut käytökseltäni tai ulkonäöltäni muista puistossa kulkijoista tai oleskelijoista. Sukupuoli olisi saattanut saada uusia merkityksiä, jos olisin toiminut tilassa sen liikkeen normia rikkomalla tai esimerkiksi pukeutunut paljastavammin.

5.11. Globaalin tuottamista tunteista

Aila, Jere ja Hanne olivat tyytyväisiä globaalin näkymiseen tamperelaisessa kaupunkiympäristössä. Heistä oli mukavaa, että vaikutteita otetaan muualta maailmasta ja että ihmisille on olemassa erilaisia vaihtoehtoja. Hanne ei nähnyt globaaleissa asioissa mitään pelottavaa, vaan hänestä oli hyvä ja turvallista asua nykyisessä asuinpaikassaan. Jeren mukaan on paljon ihmisestä kiinni, minkälaisia tunteita globalisaatio herättää. Uutisointi siitä, että isot kansainväliset yritykset kohtelevat työntekijöitään huonosti tai hyödyntävät epäeettisiä tuotantotapoja, kuten lapsityövoimaa, voi Jeren mukaan herättää ihmisissä negatiivista suhdetta globalisaatioon.

Meri ajatteli, että globalisaatio tekee ihmisistä onnettomampia tietynlaisen irrallisuuden kautta. Merin mukaan globalisaatio muuttaa elämäntyyliä kohti yleispätevää, markkinavetoista kuvaa hyvästä elämästä, joka perustuu varallisuuteen, menestykseen ja ikuiseen nuoruuteen. Pikkuhiljaa ihmisten omaehtoisuus häviää. Merin mukaan kulttuuri antaisi pohjan itsetuntemukselle: omien tamperelaisten ja suomalaisten juurien tunteminen auttaisi tuntemaan kuuluvuutta ja antaisi normeja olemiselle. Toisaalta Meri ei ollut varma, oliko se kaikille ihmisille tarpeen ja lisäsi, että omaan kuplaan sulkeutuminen tai ovien sulkeminen muilta ei myöskään ollut hyvä vaihtoehto.

Samaan tapaan Johanna piti ylpeyttä omasta itsestä ja omasta kulttuurista tärkeänä muualta tulevien asioiden rinnalla. Ylipäänsä Johanna tervehti uusia vaikutteita, eteenpäin menemistä ja uusia kommunikointitapoja ilolla. Parasta globalisaatiota olisi näiden sitominen paikallisiin perinteisiin. Johanna näki globalisaation tuottavan myös pelkoa erityisesti median kautta: uutisista välittyi kuva, että ulkomailla tapahtui jatkuvasti huonoja tai pelottavia asioita. Tämä kuva saattoi Johanna mukaan herättää pelkoa, että ulkopuolelta saapuisi "epämääräinen mörkö viemään meiltä tätä lintukotoa". Tällaista ajattelutapaa Johanna piti naurettavana. Lopulta asiat syntyisivät Johannan mukaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa niissä paikoissa, joissa he liikkuvat, asuvat ja toimivat. Ihmiset voisivat vaikuttaa tapahtumiin omalla käytöksellään.

Sallan mukaan globalisaation tuomat uudet asiat voivat herättää pelkoa varsinkin sellaisissa ihmisissä, joilla kaikki asiat eivät ole kunnossa. Muutos saattaa uhata perinteisiä ja tuttuja asioita ja ihmiset saattavat kokea globalisaation nimenomaan uhkana mahdollisuuden sijaan. Henkilökohtaisesti Salla koki globalisaation muokkaavan omaa arvomaailmaansa: se, miten globalisaatio vaikuttaa ihmisiin ja ympäristöön eri puolilla maailmaa, vaikutti esimerkiksi siihen, missä liikkeissä Salla asioi risteyksessä. Globalisaation positiivisena piirteenä Salla piti sitä, että tiettyjä kansainvälisiä trendejä, kuten sitä, että kaupunkien keskusta-alueet pyritään rauhoittamaan

autoilta kevyen liikenteen käyttöön, saatetaan koettaa myös Tampereella.

Martin ajatteli, että globalisaatiolla on hyvät ja huonot puolensa. Lähtökohtaisesti Martin ajatteli, etteivät ihmiset tarvitse globalisaatiota ollakseen vihaisia. Toisaalta Martin mielti, että Euroopassa on esimerkkejä siitä, miten globalisaatio vaikuttaa talouteen ja työllisyyteen huonolla tavalla: tuotantoa siirretään halvempien kustannusten maihin tai työnantajat palkkaavat ulkomaista, heille halvempaa työvoimaa. Martin mielti myös maahanmuuttoa: hänen mielestään Suomen ongelma oli, että maahan otetaan paljon pakolaisia ja kouluttamattomia ihmisiä, jotka eivät tuo tänne mitään. Jos Suomeen tulevaa siirtolaisuutta valikoitaisiin enemmän, kuten Yhdysvalloissa, siirtolaiset tekisivät töitä, rahaa ja tukisivat taloutta. Myös sopeutuminen olisi helpompaa. Martin ei ollut varma, voiko maahanmuuttoa pitää huonona asiana, mutta epäili, että tilanne tulee huononemaan ja kahdenkymmenen vuoden päästä Suomi olisi samoissa ongelmissa maahanmuuttorikkaiden lähiöiden kanssa kuin Ranska nyt. Martinin mielestä oli hyvä, että ulkomaalaiset muuttavat Suomen mentaliteettia, mutta samalla Martin näki sen huonona asiana, koska he muuttavat mentaliteettia liikaa.

Martinin pelko Suomen liiasta muuttumisesta suuntaa huomion jälleen kerran siihen näkymättömään ja määrittelemättömään rajaan, jossa "ulkopuolen kaaos" saa ikäänkuin kuristusotteen sisätilan järjestyksestä ja etiikasta. Martinin kertomassa käy ilmi globaalin markkinadiskurssin vahvuus, jossa ihmisten tervetulleeksi toivottaminen riippuu heidän tuottavuudestaan. Tämä suuntaa katseen jälleen niihin arvostuksiin ja siihen politiikkaan, jonka perusteella määrittelemme, mitä globalisaation tuoma muutos oikeastaan on. On mahdollista ajatella myös toisin: nähdä globalisaation tuoma liikkuvuus ihmisperspektiivistä talousdiskurssin sijaan. Katsoa, että ihmiset tuovat tullessaan aina jotain, joka rikastaa maailman jatkuvaa muutosta, suhtautua muutokseen avoimin mielin ja tehdä aktiivisesti sellaista politiikkaa, joka ei yhdistä siirtolaisuutta köyhyyteen tai ulkopuolisuuteen. Toisin sanoen sisä- ja ulkopuolta erottavan rajan purkaminen voi osoittaa, että ulkopuolelta tulevat ihmiset eivät automaattisesti tuo mukanaan kaaosta, vaan heidän tuomansa lisä sosiaalisten virtausten verkostoon voi löytää paikkansa neuvottelemisen ja hyväksyvän muutoksen kautta.

Johanna ja Jere viittaavat kertomallaan siihen, miten mielikuvat ohjailevat käsitystämme sisä- ja ulkopuolesta ja niiden tilallisista järjestyksistä. Sallan ja Merin kertoma puolestaan kertoo siitä, miten käsitykset vaikuttavat henkilökohtaisiin arvoihimme ja käyttäytymiseemme. Siksi Merin pohdinta siitä, kuinka sovittaa omien juurien tunteminen muiden tervetulleeksi toivottamiseen osoittaa, miten tarpeellista on luoda uutta tapaa käsitteellistää globaali. Kuten tässä tutkimuksessa

on käynyt ilmi, diskurssit tuottavat tiloja, niiden käyttötarkoituksia ja niihin sidottuja identiteettejä. Tiloissa on myös rikkoumia ja ristiriitoja, joiden avaaminen haastatteluaineistosta on osoittanut, että tilat eivät ole absoluuttisia, vaan ne ovat samalla henkilökohtaisia ja jaettuja ja siten neuvoteltavissa. Uusia diskursseja luomalla ja vanhojen haastamalla luodaan tilaa, jonka ei tarvitse sisältää ennalta annettuja oletuksia sisä- ja ulkopuolelta, globalisaation markkinaehtoisuudesta tai perinteisyyden katoavaisuudesta.

5.12. Tulevasta

Risteyksessä kyselin haastateltavilta, mitä he toivoisivat risteykseen, jotta he voisivat tuntea siinä enemmän kodikkuutta tai että risteys olisi enemmän heidän toiveidensa mukainen. Joissakin tapauksissa kysymys tuntui pakotetulta, jos haastateltava oli jo ilmaissut tyytyväisyytensä risteyksen nykymuotoon. Hanne ei välttämättä muuttaisikaan mitään: vanhat rakennukset saisivat Hannen puolesta olla paikalla niin kauan kuin pystyssä pysyisivät. Liikkeiden Hanne ajatteli muuttuvan sitä mukaan, mikä veti ihmisiä. Hannen mielestä Hämeenkatu vain kuului paikkaansa ja ihmisten tuli mukautua sen menoon.

Jere ajatteli, että historiallinen mukulakivi saisi väistyä muuttuneen elämäntyylin tieltä: mukulakivi oli autoilijan kannalta epämukava ja Jere vaihtaisi sen asfalttiin. Muuten Jere kaipasi vehreyttä ja puita, hieman luonnonrauhaa kaupungin humuun. Puustoa kaipasi myös Aila. Aila kuitenkin mietti, että koska kyseessä oli keskikaupunkipaikka, vehreyden lisääminen saattoi olla hankalaa. Salla ja Karo toivoivat, että Hämeenkatu suljettaisiin autoliikenteeltä ja kadulle tulisi uudenlaisia oleskelumahdollisuuksia. Salla toivoi avoimia ja maksuttomia tiloja kadun varteen. Karo toivoi spontaaniutta ja elämää: mahdollisuuksia nauttia katutaiteesta, pysähtyä lasilliselle ja viettää aikaa. Meri toivoi parempia pyöräteitä. Tuula toivoi kahviloita, pienempiä liikkeitä ja mietti, että suunniteltu kävelykatu voisi tosiaan muuttaa risteystä. Tuula ja Salla eivät kaivanneet McDonald'sin kaltaisia paikkoja lainkaan ympärilleen.

Johanna epäili aikaisemmin, että puiston muuttamissuunnitelmat saattaisivat herättää ihmisissä halua oman mielipiteensä ilmaisuun. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että näin tosiaan on: ihmiset ilmaisivat toiveitaan ja mielipiteitään muutoksesta ja tulevasta enemmän ja spontaanimmmin kuin risteyksessä, toisinaan jo ennen kuin ehdin kysymään. Puistossa keskustelun virta johti siihen, että kysyin toiveista ja tulevasta toisesta näkökulmasta kuin risteyksessä. Puistossa keskusteluun nousi yleensä se, minkälaiset globaalit elementit sopisivat puistoalueelle, tai mitkä vastaavasti olisivat pahimpia globaalien merkkejä.

Osa ihmisistä ilmaisi selvästi halunsa säilyttää puisto nykyisellään. Tuula, Hanne ja Jere eivät kaivanneet sinne mitään uutta. Muut suhtautuivat muutoksen mahdollisuuteen varovaisen positiivisesti. Aila mielestä tulisi miettiä todella tarkasti, mitä alueelle tuodaan ja koki, että pysyvät rakennukset rikkoisivat puiston harmonian. Tapahtumat ja erityisesti taide sen sijaan sopisivat Ailan mielestä puistoon erinomaisesti. Aila toivoi puistokonsertteja, jotka voisivat tuoda kansainvälistä tunnelmaa ja esimerkiksi erilaisia valoelementtejä, joita voisi hyödyntää puiston koristelussa. Aila mietti, että puistosta olisi voinut myös tehdä aikanaan isomman: jättää keskustaan yhden laajemman vihearueen. Martin ajatteli, että puistoon voisi rakentaa jotain modernia, esimerkiksi muovisen putken talvea varten. Hän kertoi nähneensä kaupunkiarkkitehtuuria jossa uutta ja vanhaa yhdistetään, eikä pitänyt sitä huonona ideana. Hän ajatteli, että se voisi olla linkki sukupolvien, menneen ja tulevan välillä ja jotain tulevaisuutta varten. Supermarket oli Martinin mielestä huonoin mahdollinen globaali asia alueelle.

Sallan mielestä puistoaluetta voisi kehittää vähän. Salla toivoi lisää penkkejä ja mahdollisuutta järjestää naapuruston pihajuhlia puistossa. Huonona kehityksenä Salla näki sen, jos puiston ei annettaisi olla siinä vaan sen tilalle haluttaisiin jotain tuottavaa. Myös Meri toivoi, että puistossa pysyisi rauha, eikä sinne tuotaisi ainakaan mitään nakkikioskia. Oudolta Meristä tuntuisi myös esimerkiksi moskeijan rakentaminen kirkon viereen, jotta siinä olisi jokaiselle jotakin. Sen sijaan erilaisia puistojumppia ja -tapahtumia voisi Merin mielestä järjestää enemmän. Meri mielestä kirkko tarjoaisi hienon taustan esimerkiksi tuliryhmän esiintymisille. Karo toivotti kaikki ihmiset rotuun ja sukupuoleen katsomatta tervetulleeksi, mutta ei kaivannut paikkaan mitään uutta pysyvää rakennelmaa. Edun mukaan Suomessa on tyylikästä designia ja hän mietti, että jokin sellainen voisi sopia paikkaan, toisin kuin kaupat. Lopulta Edu oli kuitenkin sitä mieltä, että tila ei kaipaa mitään.

Hanne kertoi, että jos puiston viereen rakennettaisiin vaikka kauppakeskus, hän ei ymmärtäisi, miksi rauhallinen alue pitää pilata "tollasella kamaluudella". Hannen mielestä perinteisen arvostus tulee osata erottaa siitä, että toisaalta mennään eteenpäin ja rakennetaan uutta. Martin oli huolestunut siirtolaisuudesta, sillä hän pelkäsi sen hävittävän Suomen hiljaisen mukavuuden. Pariisissa vastaavassa puistossa näkisi Martinin mukaan kaksikymmentä ihmistä polttamassa kannabissätkiä ja myymässä huumeita. Tulevaisuudessa Martin ajatteli, että ympäristö saattaa muuttua jos Suomessa on jengejä, kuten Ranskassa ja USA:ssa, sillä jengit tekevät graffitteja kaikkialle.

Argumentoin aikaisemmin, että aktiivinen osallistuminen tilan muutokseen näyttää helpommalta silloin kuin puhutaan muutoksen estämisestä tai jarruttamisesta, kuin silloin kun puhutaan sen

tuottamisesta tai ohjauksesta. Tässä kohdassa haluan nostaa esiin sen potentiaalin, joka asukkailla on kaupungin kehittämisessä, jos heiltä vain kysytään. Ihmisillä on toiveita, ideoita ja innostusta. Vaikka osa toiveista ilmaisi nimenomaan halua jarruttaa muutosta, ihmisten varovainen innostus kertoo siitä, että tilan kehittyminen ei ole heille vastenmielistä, jos sitä ohjaa jokin muu kuin kasvoton tuottavuuteen tähtävä markkinadiskurssi. Lisäksi se, miten ihmiset tekevät kompromisseja sopeutumisessaan viittaa siihen, että heillä on joustavuutta ja kapasiteettia neuvottelemiseen. Sen sijaan että neuvottelua käydään vain markkinoiden kanssa, on mahdollista suunnata neuvottelukapasiteettia muiden ihmisten kanssa neuvottelemiseen.

Neuvottelua vaatisi esimerkiksi taiteeseen liittyvä kiinnostava ristiriita, joka nousee esiin puistossa. Moni haastateltavista toivoo puistoon erilaisia taideteoksia tai -tapahtumia. Martin kuitenkin nostaa esiin graffitit. Martin yhdistää graffitit jengeihin ja töhrimiseen. Tämä on kuitenkin vain yksi tapa nähdä graffitit: monelle, esimerkiksi minulle, ne ovat katutaidetta ja tervetullut lisä kaupunkimaisemaan. Käsitusero nostaa esiin kysymyksen siitä, miten esimerkiksi julkisessa tilassa esitettävää taidetta koskevat sallitun ja kielletyn sekä hyväksytyt ja ei-hyväksytyt rajanvedot. Pelkkä taiteen tuominen puistoon ei sinänsä ole ratkaisu eri ihmisryhmien välisille eroille ja mahdollisuuksille päästä osalliseksi tilasta. Myös taide voi olla ulossulkevaa. Kaikessa tilan tuottamiseen liittyvässä esiintyy neuvottelun tarve rajoista, niiden pystyttämisestä ja purkamisesta. Kuten tässä työssä on kuitenkin moneen kertaan argumentoitu, rajat eivät synny tyhjästä, vaan ne ovat tilassa syntyvän vuorovaikutuksen tulosta.

Toisaalta graffiteissa ja Martinin tulkinnassa niistä välittyy eräs (ehkä tahattoman) kauniisti muotoiltu ajatus: Martin epäilee graffitien maalaamisen syyksi maalaajien halua näyttää olevansa olemassa. Se vahvistaa ajatusta siitä, että ihmisillä on keinonsa osallistua tilaan ja sen muutokseen. Graffitien maalaamisessa kiteytyy myös tässä tutkimuksessa elävä kamppailu siitä, kenellä on määräysvalta tilaan: suojellaanko tilassa seiniä ja pääomaa vai ihmisten osallisuutta omaan kaupunkiinsa. Jos seinien maalaamisen tarve tulee halusta näyttää olevansa olemassa, miksi maalaajalla on tunne, ettei hänen olemassaolonsa tule huomatuksi muuten?

6. LOPUKSI

Tässä työssä globaalia on pyritty lähestymään katutasolla mahdollisimman avoimena käsitteen uudelleenmuotoiluille ja haastamaan globalisaatioon usein liittyvä virheellinen rinnastus uusliberalistiseen kapitalistiseen ideologiaan. Olen kysynyt haastattelemltani ihmisiltä, miten he kokevat globaalin. Olen pyrkinyt muodostamaan käsitteelle uutta, avoimempaa merkitysisältöä,

joka on lähtöisin globaalin eletystä kokemuksesta. Siksi tässä työssä on otettu huomioon globaalin arkitason rinnastuminen muihin käsitteisiin, kansainvälisyyteen, alueellisuuteen ja ulkomaalaisuuteen.

Haastatteluissa kävi ilmi, että ihmiset määrittelevät globaalin osittain hallitsevien, talouteen ja ihmisten liikkuvuuteen nojaavien diskurssien, osin oman henkilökohtaisen kokemuksensa kautta. Esimerkiksi ihmisen oma olotila globaalina kansalaisena tai globaalissa maailmassa vierailleena ihmisenä vaikuttaa siihen, miten hän käsitteellistää ilmiön. Käsitteisiin liittyy erilaisia mielikuvia, tottumusta ja tunteita, jotka vaikuttavat luontevien sanojen valintaan.

Tilallistetussa tutkimushaastattelussa haastateltavieni mieleen nousi asioita, joita he eivät olleet välttämättä aikaisemmin huomioineet globaaleina. Sellaisia olivat esimerkiksi uskonto, koulutus ja estetiikka. Tilalle herkistyminen herätti huomioimaan sen sisältämien elementtien moninaista luonnetta: tila saattoi samaan aikaan sisältää sekä globaaleja että hyvin perinteisiltä vaikuttavia asioita. Myös sama elementti, kuten kirkkorakennus, saattoi sisältää keskenään ristiriitaisia merkityksiä globaalista. Haastateltavani miettivät, kuinka globalisaation historia ulottuu pitkälle menneeseen ja kuinka se on saattanut olla aikanaan toisen muotoinen ja yhteydessä toisenlaisiin ideologioihin.

Hallitseva diskurssi haastateltavien keskuudessa oli kuitenkin tuttu tarina globaalista pääomasta ja uusliberalistisesta kapitalismista. Siinä missä toiset haastateltavista näkivät markkinadiskurssin esiintyvän myös Tampereella ja risteyksessä, jossa toinen osa haastatteluista suoritettiin, osa näki globaalin talousdiskurssin epäuskottavana ja päälleliimattuna kertomuksena. Epäuskottava globaali ympäristö heijastelee haastateltavien mukaan markkinadiskurssia pinnoillaan, englanninkielisillä yritysten nimillään, mutta merkitsee vain yritystä osallistua hegemoniseen diskurssiin.

Tämä osoittaa toisaalta, kuinka globalisaatiodiskurssi liioittelee: globalisaatio ei muokkaa maailmaa niin vääjäämättömästi kohti jatkuvaa samankaltaisuutta kuin sen yhteydessä annetaan ymmärtää. Paikat rakentuvat globalisaatiodiskurssin heijastuksessa omannäköisikseen, toisinaan vaatimattomiksi tai tavanomaisiksi. Toisaalta diskurssin vaatimatonkin esiintyminen vaikuttaa tilaan ja ihmisten sijoittumiseen siellä. Haastatteluissa kävi ilmi, että Tampereen keskusta-alue on muuttunut ja elämä siellä on toisenlaista kuin ennen. Muutos vaikuttaa kehollisesti esimerkiksi ihmisten liikkumiseen ja syömiseen. Muutoksen saattoi myös nähdä muuttavan ihmisten arvoja, sitoumuksia ja paikkaan kiinnittymistä.

Globalisaatio ei kuitenkaan ollut ainoa haastattelujen tiloissa esiintyvä diskurssi. Globalisaatiodiskurssi kohtasi paikoissa toiset, paikallisuuteen ja valtioon liittyvät tarinat. Tarinat olivat oleellisessa osassa siinä, miten haastateltavat tulkitsivat ympäristöään ja tekivät selkoa sijoittumisestaan. Toisaalta sijoittumisesta kertoi ympäristön intuitiivinen tulkitseminen. Se piirtää esiin, miten ihmissubjektit sijoittuvat toisaalta diskurssien, toisaalta kehollisensa kokemuksensa välimaastoon.

Diskurssien ja tarinoiden tulkitseminen ympäristöstä oli välillä vaikeaa. Mikään ei välttämättä kertonut paikasta kovin selvästi. Sekoittuessaan erilaiset diskurssit ja ihmisen subjektiivinen kokemus tuottivat paikoille ristiriitaisia merkityksiä. Tilaan pysähtyminen ja asioiden tarkempi havainnointi saattoi näyttää, etteivät tarinat olleetkaan niin vahvoja, kuin ennalta odottaisi. Toisaalta taas tarinat saattoivat muuttaa muotoaan, yhdistyä toisiin ja kertoa tarinaa henkilökohtaisesta historiasta maailmanhistoriaan.

Kiinnostavaa on, että valtio näkyi loppujen lopuksi haastateltavien kertomuksessa hyvin vähän. Valtio ei tullut mieleen esimerkiksi vallasta keskustellessa, vaan vallan nähtiin sijoittuvan paikallisemmin kaupungin instituutioihin. Asetelma saattaa osittain johtua siitä, että kysymykseni liikkuivat ennemmin paikallisen ja globaalin, kuin valtion tasolla. Toisaalta herää kysymys siitä, onko valtio sittenkään niin voimakkaasti kokemusta järjestävä diskurssi kuin ennalta oletin. Heikkeneekö valtion läsnäolo ihmisten kokemusmaailmassa? Siitä näkökulmasta kävisi ymmärrettäväksi, kuinka esimerkiksi maahanmuuttovastaiset liikkeet pyrkivät vahvistamaan kuvaa ”alkuperäisestä suomalaisuudesta” myyttisellä, tarinoita luovalla kuvastolla.

Näiden haastattelujen perusteella käy ilmi, kuinka erilaiset tilallisuudet antavat valtioon ja kansallisuuteen liittyvien tarinoiden näkyä eri tavoin. Puistoympäristön kansallisromantiikka kertoi voimakasta tarinaa kansallisesta kulttuurista. Osassa haastateltavien kertomasta kävi ilmi, kuinka he näkivät globalisaation muuttavan jotakin perinteistä ja suomalaista. Toisaalta taas osa ihmisistä ei välttämättä nähnyt haastattelupaikoissa sen kummemmin mitään suomalaista kuin mitään globaaliakaan. Se herättää ajattelemaan, että muutos ei välttämättä ole rajattu globalisaatioon ja pysyvyys valtioon, vaan asetelma voidaan kääntää myös toisin päin. Jatkossa olisi kiinnostavaa paneutua siihen, minkälaista muutosta valtiodiskurssi tuottaa.

Haastattelut toivat esiin sen, miten heterogeenistä, subjektiivista ja ristiriitaista aikatilan jäsentyminen on. Tiloissa elivät rinnakkain sekä erilaiset ajalliset merkit, että erilaiset tilallisuudet. Samoin kuin tilallisuus ja paikantuneisuus näyttäytyi eri ihmisille eri tavoin, ajalliset siirtymät

perinteisen, nykyajan ja tulevaisuuden välillä olivat liukuvia ja subjektiivisia. Ajan ja muutoksen pohdinnassa oleelliseksi muodostui se, miten erilaiset arvostukset ja politiikan tekemisen keinot säilyttävät ja rajaavat tiloja tuottaen erilaisia ajallisia todellisuuksia. Toisaalta erilaiset ajallisuudet sitoivat tilan fyysistä muotoa, mikä painottui erityisesti puistoympäristössä.

Jotkut haastateltavat pohtivat myös paikallisuuden suhdetta globaaliin. Samankaltainen juonne oli joidenkin ihmisten ajatuksissa käynyt tavanomaisuuden ja globaalin ero. Molemmissa pohdinnoissa herää ajatus siitä, kuinka paikat omaksuvat ulkopuolelta saapuvia vaikutteita omaan luonteeseensa ja jossain vaiheessa saattavat omaksua ne niin, ettei niitä enää voi tulkita ”ulkopuolen” tuotteina. Näin sisä- ja ulkopuolen yhteenkietoutuminen tulee näkyväksi. Sen huomioiminen voi saada meidät huomaamaan, että sisä- ja ulkopuolen raja on diskursiivinen. Diskursiivisen luonteensa vuoksi raja on joustava ja huokoinen. Se hengittää molempiin suuntiin ja näin ollen sekä sisä- että ulkopuoli ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Sisä- ja ulkotilan diskurssin kyseenalaistuesssa kyseenalaistuu myös se, miten voimme kokea tunnetason kuuluvuutta vain paikalliseen. Samalla kun kuulumme paikalliseen, kuulumme myös kaikkiin muihin tasoihin, jotka paikallisuudessa esiintyvät.

Tilan muutoksen selittäminen ei aina ollut helppoa. Toisaalta haastateltavat näkivät sen seuraavan ihmisten toiminnasta, siitä mitä ihmiset haluavat kotipaikkohinsa. Kaduilla liikkuvat ja paikkojen ulkopuolelta muuttavat ihmiset nähtiin osana muutoksen voimaa. Osa näki muutosta ajavan tahon olevan jossain kauempana, instituutioissa tai markkinavoimissa. Mitä kauemmas rakenteissa päättävä taho paikantui, sitä vaikeampaa oli hahmottaa, kuka lopulta oli kyseessä. Siksi muutoksen yhdistäminen ihmisiin ei aina ollut selvää – muutos vain tapahtui omalla painollaan ja omasta voimastaan.

Esiin nousi kuitenkin myös se arvoihin perustuva politiikka, jota tiloissa tehdään. Se on yhteydessä siihen, minkälaisille diskursseille paikoissa annetaan tilaa ja miten tuo valta konkretisoituu esimerkiksi kaavoittamisessa. Erilaisten haastattelupaikkojen ansiosta näkyville nousi se, miten eri tiloissa vaalitaan erilaisia diskursseja. Yleistettynä voidaan ajatella, että risteystä määrittää sen kaupallinen ja liikkuvuuteen perustuva luonne. Puistossa puolestaan nautittiin sen tarjoamasta pysähtymisen mahdollisuudesta ja kaupallisen diskurssin vähäisyydestä.

Haastateltavien kertomasta nousi esiin, miten toimijuus tuntui mahdolliselta silloin kun suojeltiin ”perinteistä” tai pysähtynyttä muutokselta. Muutoksen alla voimakkaammin olevassa risteyksessä toiminnan mahdollisuus rajautui pienemmäksi. Paikkojen toiminnallisen luonteen erottaminen oli

monelle tärkeää: puistoa tulisi suojella ja se tulisi erottaa niistä paikoista, joissa muutos tuntui vääjäämättömältä.

Paikkojen tilallinen luonne vaikuttaa haastattelujen perusteella myös siihen, miten siellä esiintyvät kehot mukautuvat niiden vaatimuksiin. Tilallinen luonne on seurausta niistä diskursseista, jotka niissä hallitsevat. Silti kehollisen tilallisuuden sijoittuminen paikkoihin toi niihin ristiriitoja. Kehollinen sijoittuminen vaikuttaa paikkoihin ja voi haastaa niitä diskursseja, jotka tilaa järjestävät. Samaan aikaan tila heijastaa kehoihin diskurssien määräävyyden.

Aineistoni perusteella huomattavaan osaan nousi tilojen mahdollistama tai pakottama liike. Risteyksellä ja puistolla olivat erilaiset liikkeen tai pysähtymisen mekanismit, jotka puolestaan vaikuttivat kehojen ja toiminnan näkymiseen tai piiloutumiseen tilassa. Kehoilla risteävät sukupuolen, luokan, iän tai rodun merkit vaikuttivat nähdynsi tullessaan siihen, minkälainen toiminta oli tilassa kullekin ihmistyhmielle mahdollista. Normatiivisten diskurssien voima heijastui ”normaaliksi” määritellyn toiminnan kollektiivisessa vartioinnissa. Toisaalta tilassa näkyi myös kollektiivin ulkopuolelle nimetty vartiointi silloin kun tilan liike pääsi peittämään poikkeamat.

Sopeutuminen toiminnan muotona oli yleistä. Sopeutuminen ei ole politiikasta vapaata sijoittumista: se on normin toteuttamista ja sen vahvistamista. Sopeutumisen pakko tuli esille erityisesti siinä, miten ”ulkopuolelta” saapuville ihmisille ei tuntunut mahdollistuvan mitään muuta toiminnan muotoa. Siten sisä- ja ulkopuolen välinen dikotomia aktualisoituu ihmiskehoilla ja tuottaa rajan siihen, kuka todella voi olla sisäpuolella ja vaikuttaa tilassa. Toisaalta taas pelkkä erilaisten kehojen näkyminen tilassa kyseenalaistaa dikotomiaa: jälleen ulkopuoli on jo sisätilassa. Rajojen ylläpitäminen tekee kuitenkin tietystä ”alkuperäiseksi” laskettavasta ihmisryhmästä etuoikeutetun suhteessa toisiin ja kyseenalaistaa voimakkaasti sitoutumisemme kaikkien ihmisten tasa-arvoisuuteen.

Toisaalta haluan painottaa sitä, miten sopeutuminen kertoo ihmisten kyvystä kompromisseihin, neuvottelemiseen ja alkujaan vieraiden tapojen omaksumiseen. Sen huomioiminen auttaa näkemään potentiaalin, joka ihmisillä on muutoksen tuottamiseen. Tilat syntyvät siellä esiintyvien loputtomien sosiaalisten suhteiden tuotoksena ja ihmisten aktiivisen osallistumisen kannustaminen voi saada aikaan muutoksen siinä, miten tiloja rajataan tai avataan sisältämään monimuotoisempaa kehollista toimijuutta. Vääjäämättömältä tuntuvan markkinadiskurssin ohjaileman globalisaation haastamiseksi voidaan luoda ihmislähtöistä diskurssia globalisaatiosta, joka ottaa huomioon sosiaalisen vaikuttamisen mahdollisuuden ja tuo esiin ne konkreettiset seuraukset, joita muutoksella

voi olla tilaan ja tilallisten kehojen toimijuuteen. Tällä hetkellä sopeutumisen lisäksi toimijuus näyttäytyi pitkälti mahdollisena vain jarruttamisena tai torjumisena. Ajattelen sen johtuvan niistä tilallisista diskursseista, joissa ihmiset elämäänsä elävät: jos tila valjastetaan markkinadiskurssin alaiseksi, se vie ihmislähtöiseltä diskurssilta elintilan.

Haastateltavien kertomuksista kävi ilmi myös huoli ja pelko tulevasta. Huoli syntyy hallitsemattomuuden tunteesta muutoksen edessä – kasvoton muutos tekee paikasta vieraan. Siksi ihmisten osallistumiselle ja dialogille tulee luoda aktiivisesti tilaa. Tilan tulee olla konkreettista, sen täytyy antaa ihmisten monimuotoisen kokemuksen paikallisuudesta, globaalista ja muutoksesta tulla näkyväksi. Tilan luominen on poliittinen ja aatteellinen kamppailu, joka pyrkii lopulta muuttamaan materiaalista, kehollisesti koettua tilaa sellaiseksi, että se ottaa aidosti huomioon ja osallisiksi sitä asuttavat ihmiset. Tilan luominen ja diskurssien uudelleenmuotoileminen on mahdollista, sillä kuten tämä tutkimus osoittaa, vaihtoehtoiset diskurssit ovat jo olemassa.

Tampere tarvitsee määrittelyn aktiivisena osana globaalia verkostoa. Paikkojen aikatilat ovat moninaisia, eikä kaupunki ole yksiselitteisesti yhden diskurssin määriteltävissä. Se kyseenalaistaa sisä- ja ulkopuolen, kaaoksen ja järjestyksen, järjen ja tunteen sekä mielen ja ruumiin dikotomiat. Tampereen näkeminen muunakin kuin globalisaatiodiskurssin passiivisena vastaanottajana voi auttaa meitä löytämään uutta toimijuutta suhteessa muutokseen. Voimme ymmärtää, että kaupunki ja sen pienemmät tilat ovat yhteydessä muihin paikkoihin kerrostuvien sosiaalisten suhteiden kautta ja ne sekä vastaanottavat, että tuottavat asioita. Kaupunki voidaan nähdä kohtaamispaikkana, jossa osan sen tapahtumista tuottaa kaupungin asukkaat ja osan maailmanlaajuisten virtojen yhteenkietoutumisesta seuraavat voimat. Hyväksymällä sen, että kaikkeen ei voi vaikuttaa voi auttaa näkemään niitä kohtia, joihin puolestaan voi.

Uudelleenmäärittely voi alkaa matalalta. Se voi alkaa niistä kehollisista ja tilallisista sijoittumisista, joita toteutamme päivittäin. Se vaatii kuitenkin myös yhteistä ja aktiivista politiikan tekemistä. Aikatilassa esiintyvät rikkoumat ja ristiriitaisuudet ovat se potentiaali, joihin voimme tarttua ja joiden pohjalta voimme kehittää uudenlaista näkemystä Tampereen merkityksestä globaalissa maailmassa. Jos voimme kehittää lähitilaamme avoimempaan, aidosti hyväksyvämpään suuntaan, sillä voi olla vaikutusta myös suurempiin rakenteisiin ja sen kautta toisiin paikkoihin. Voimme löytää lohtua paikan erityisyydestä globaalissa verkostossa, jolloin meidän ei enää tarvitse etsiä suojaa esimerkiksi vaikeasti määriteltävästä ”perinteisyydestä” tai maahanmuuttovastaisuudesta.

Poliittisen toimintamme tulee tähdätä siihen, että ihmisillä on aito mahdollisuus vaikuttaa paikkojen

luonnetta koskeviin määrittelyihin. Tulee vahvistaa lähidemokratiaa ja luoda neuvottelun ja keskustelun areenoita sekä konkreettisia, materiaalisia tiloja, joissa erilaisilla ihmisillä on tasavertainen toiminnan ja vaikuttamisen mahdollisuus. Tutkijoina meillä on velvollisuus tehdä tutkimusta, joka kuuntelee matalalla tasolla, avaa käsitteitä ja ideologioita ja rikkoo hierarkioita. Sitä kautta voimme haastaa hallitsevia diskursseja ja luoda aktiivisesti uusia tapoja hahmottaa maailmaa. Akateemisen maailman edustajina meidän tulee käyttää saamaamme puhetilaa hyväksi siten, että tuottamaamme diskurssia voidaan hyödyntää aktiivisessa politiikan teossa.

Tutkimuksen tehtävänä on myös toimia kriittisenä äänenä silloin, kun sisäistettyihin syrjiviin diskursseihin tai ennakkoluuloihin perustuvat toimet ottavat tilaa yhteisessä keskustelussa. Tutkimuksen täytyy kyetä tuomaan esiin yhä uusia näkökulmia elettyyn todellisuuteen. Siksi tästä avauksesta täytyy jatkaa eteenpäin: etsiä niitä ryhmiä, joiden ääni jäi tässä tutkimuksessa kuulumattomiin ja ottaa erityisesti rodulliset kysymykset paremmin huomioon, sillä niillä on globalisaatioon liittyvässä liikkuvuudessa erityinen painoarvo. Myös globaalin liittyvän käsitteellisen tarkkuuden kehittäminen on varmasti paikallaan siinä vaiheessa, kun käsitteiden sisältämiä valtahierarkioita on ensin pystytty purkamaan.

Tehkäämme tutkimusta maailmalle altistuen.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Aalto, Pami (2001), ”Syvähaastattelu: Identiteetti, merkitys ja politiikka”. *Politiikka* 43 (2): 128–141.

Aalto, Pami, Dalpy, Simon & Harle, Vilho (2003), “The Critical Geopolitics of Northern Europe: Identity Politics Unlimited”. *Geopolitics* 8 (1): 1–19.

Ackerly, Brooke (2008), ”Feminist Methodological Reflection”. Teoksessa Klotz, Audie & Prakash, Deepa (toim.), *Qualitative Methods in International Relations – A Pluralist Guide*, 28–42. New York: Palgrave Macmillan.

Agnew, John (1994), “The Territorial Trap: The Geographical Assumptions of International Relations Theory”. *Review of International Political Economy* 1 (1): 53–80.

Agnew, John (2010), “Still Trapped in Territory?”. *Geopolitics* 15 (4): 779–784.

Amar, Paul (2012), “Global South to the Rescue: Emerging Humanitarian Superpowers and Globalizing Rescue Industries”. *Globalizations* 9 (1), 1–13.

Bartelson, Jens (2010), “The Social Construction of Globality”. *International Political Sociology* 4 (3): 219–235.

Brenner, Neil (2001), “The limits to scale? Methodological reflections on scalar structuration”. *Progress in Human Geography* 25 (4), 591–614.

Brenner, Neil & Elden, Stuart (2009), “Henri Lefebvre on State, Space, Territory”. *International Political Sociology* 3 (4): 353–377.

Brigg, Morgan & Bleiker, Roland (2010), “Autoethnographic International Relations: exploring the self as a source of knowledge”. *Review of International Studies* 36 (4): 779–798.

Brown, Chris (2001), *Understanding International Relations*. New York: Palgrave.

Butler, Judith (2008), *Hankala sukupuoli*. Helsinki: Gaudeamus.

Chandler, David (2009), “The Global Ideology: Rethinking the Politics of the 'Global Turn' in IR”. *International Relations* 23 (4): 530–547.

D'Costa, Rina (2006), “Marginalized identity: new frontiers of research for IR?”. Teoksessa Ackerly, Brooke A., Stern, Maria & True, Jacqui (toim.), *Feminist Methodologies for International Relations*, 129–152. Cambridge: Cambridge University Press.

Devore, Marc R. (2013), “Arms Production in the Global Village: Options for Adapting to Defense-Industrial Globalization”. *Security Studies* 22 (3): 532–572.

Dixon, Deborah P. (2014), “The way of the flesh: life, geopolitics and the weight of the future”.

Gender, Place and Culture 21 (2): 136–151.

Doty, Roxanne Lynn (2010), “Autoethnography – making human connections”. *Review of International Studies* 36 (4): 1047-1050.

Dunne, Tim, Hansen, Lene & Wight, Colin (2013), “The end of International Relations theory?”. *European Journal of International Relations* 19 (3): 405–425.

Edwards, Rosalind & Mauthner, Melanie (2002), “Ethics and Feminist Research: Theory and Practice”. Teoksessa Mauthner, Melanie, Birch, Maxine, Jessop, Julie & Miller, Tina (toim.), *Ethics in Qualitative Research*, 14–31. Lontoo: Sage.

Elden, Stuart (2005), ”Missing the Point: Globalization, Deterritorialization and the Space of the World”. *Transactions of the Institute of British Geographers* 30 (1): 8–19.

Elden, Stuart (2010), ”Thinking Territory Historically”. *Geopolitics* 15 (4): 757–761.

Esptein, Charlotte (2014), ”The postcolonial perspective: an introduction”. *International Theory* 6 (2): 294–311.

Eskola, Jari (2007), ”(Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta”. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.), *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*, 32–46.

Ferguson, Yale H. & Mansbach, Richard W. (2007), ”Post-internationalism and IR Theory”. *Millenium – Journal of International Studies* 35 (3): 529–549.

Fluri, Jennifer L. (2008), ”Feminist-nation building in Afghanistan: an examination of the Revolutionary Association of the Women of Afghanistan (RAWA)”. *Feminist Review* 89: 34–54.

Foucault, Michel (2005), *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.

Fraser, Nancy & Nicholson, Linda (1989), ”Social Criticism without Philosophy: An Encounter between Feminism and Postmodernism”. *Social Text* 21: 83–104.

Fujii, Lee Ann (2010), “Shades of truth and lies: Interpreting testimonies of war and violence”. *Journal of Peace Research* 47 (2): 231–241.

Gillies, Val & Alldred, Pam (2002), ”The Ethics of Intention: Research as a Political Tool”. Teoksessa Mauthner, Melanie, Birch, Maxine, Jessop, Julie & Miller, Tina (toim.), *Ethics in Qualitative Research*, 32–52. Lontoo: Sage.

Gore, Georgiana, Rix-Lièvre, Géraldine, Wathelet, Olivier & Cazemajou, Anne (2012). ”Eliciting the Tacit: Interviewing to Understand Bodily Experience”. Teoksessa Skinner, Jonathan (toim.), *The Interview, An Ethnographic Approach*, 127–142. Lontoo: Berg.

Grosz, Elizabeth (1994), *Volatile Bodies*. Bloomington: Indiana University Press.

Gusterson, Hugh (2008), ”Ethnographic Research”. Teoksessa Klotz, Audie & Prakash, Deepa (toim.), *Qualitative Methods in International Relations – A Pluralist Guide*, 93–113. New York: Palgrave Macmillan.

Hall, Stuart (1999), *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Harle, Vilho & Moisio, Sami (2010), "On the Interface, the Finnish Geopolitical Tradition in Human Geography and IR", *Cooperation & Conflict* 45 (4): 449–467.

Herod, Andrew (2007), "The agency of labour in global change: reimagining the spaces and scales of trade union praxis within a global economy". Teoksessa Hobson, John M. & Seabrooke, Leonard (toim.), *Everyday Politics of the World Economy*, 27–44. Cambridge: Cambridge University Press.

Hesse-Biber, Sharlene Nagy & Leavy, Patricia Lina (2007), "The Practice of Feminist In-depth Interviewing". Teoksessa Hesse-Biber, Sharlene Nagy (toim.), *Feminist Research Practice: A Primer*, 111–147. Lontoo: Sage.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008), *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Hobson, John M. & Seabrooke, Leonard (2007), "Everyday IPE: revealing everyday forms of change in the world economy". Teoksessa Hobson, John M. & Seabrooke, Leonard (toim.), *Everyday Politics of the World Economy*, 1–23. Cambridge: Cambridge University Press.

Holzner, Brigitte M. (2011), "Wars, bodies and development". Teoksessa Sylvester, Christine (toim.), *Experiencing War*, 42–63. Lontoo: Routledge.

Jijon, Isabel (2013), "The glocalization of time and space: Soccer and meaning in Chota valley, Ecuador". *International Sociology* 28 (4): 373–390.

Johnson, Tana (2013), "Looking beyond States: Openings for international bureaucrats to enter the institutional design process". *The Review of International Organizations* 8 (4): 499–519.

Jones, Laura (2009), "How do the American people know . . . ?": embodying post-9/11 conspiracy discourse", *GeoJournal* 75 (4): 359–371.

Joseph, Jonathan (2010), "The limits of governmentality: Social theory and the international". *European Journal of International Relations* 16 (2): 223–246.

Kantola, Johanna (2007), "Valtio". Teoksessa Kantola, Johanna & Valenius, Johanna (toim.), *Toinen maailmanpolitiikka: 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*, 35–59. Tampere: Vastapaino.

Kervanto Nevanlinna, Anja (2003), "Kaupungit modernisoinnin moottoreina". Teoksessa Kervanto Nevanlinna, Anja & Kolbe, Laura (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 3: Oma maa ja maailma*, 342–367. Helsinki: Tammi.

Kostiainen, Juha & Sotarauta, Markku (2003), "Tampereen kehitys pienestä kylästä tietoyhteiskunnan kärkeen - pitkä marssi vai tiikerinloikka?". Teoksessa Sotarauta, Markku & Viljanmaa, Kimmo (toim.), *Tulkintoja kaupunkiseutujen kehityksestä ja kehittämisestä. Kooste usean tutkimuksen tuloksista*. Tampere: Tekniikan Akateemisten Liitto TEK ry.

Lefebvre, Henri (1991), *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.

- Linklater, Andrew (2001), "The Changing Contours of Critical International Relations Theory". Teoksessa Wyn Jones, Richard (toim.), *Critical Theory and World Politics*, 23–43. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Llewelyn, Sophie (2007), "A neutral feminist observer? Observation-based research and the politics of feminist knowledge making". *Gender and Development*, 15 (2): 299–310.
- Löwenheim, Oded (2010), "The 'I' in IR: an autoethnographic account". *Review of International Studies* 36 (4): 1023–1045.
- MacKenzie, Megan (2013), "Ruling exceptions: female soldiers and everyday experiences of civil conflict". Teoksessa Sylvester, Christine (toim.), *Experiencing War*, 64–78. Lontoo: Routledge.
- Marttila, Anne-Maria (2007), "Nationalismi". Teoksessa Kantola, Johanna & Valenius, Johanna (toim.), *Toinen maailmanpolitiikka: 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*, 61–97. Tampere: Vastapaino.
- Massey, Doreen (1991), "A Global Sense of Place", *Marxism Today* June: 24–29.
- Massey, Doreen (1992), "Politics and Space/Time". *New Left Review* 196: 65–84.
- Massey, Doreen (2007), *World City*. Cambridge: Polity Press.
- Massey, Doreen (2008), *Samanaikainen tila*. Tampere: Vastapaino.
- Moore, Adam (2008), "Rethinking scale as a geographical category: from analysis to practice". *Progress in Human Geography* 32 (2): 203–225.
- Nagar, Richa, Lawson, Victoria, McDowell, Linda & Hanson, Susan (2002). "Locating Globalization: Feminist (Re)readings of the Subjects and Spaces of Globalization". *Economic Geography* 78 (3): 257–284.
- Nagar, Richa (2004), "Mapping Feminisms and Difference". Teoksessa Staeheli, Lynne A., Kofman, Eleonore & Peake, Linda J. (toim.), *Mapping women, making politics: Feminist Perspectives on Political Geography*, 31–48. New York: Routledge.
- Neumann, Iver B. (2010), "Autobiography, ontology, autoethnology". *Review of International Studies* 36 (4): 1051 – 1055.
- Neumann, Iver B. & Sending, Ole Jacob (2010), *Governing the Global Polity: Practice, Mentality, Rationality*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Nielsen, Annemette & Holm, Lotte (2014), "Food shopping and weight concern. Balancing consumer and body normality". *Appetite* 82: 213–220.
- Niemann, Arne & Bretherton, Charlotte (2013), "EU external policy at the crossroads: The challenge of actorness and effectiveness". *International Relations* 27 (3): 261–275.
- Parks, Bradley C. & Roberts, J. Timmons (2006), "Globalization, Vulnerability to Climate Change, and Perceived Injustice". *Society & Natural Resources: An International Journal* 19 (4): 337–355.

- Penttinen, Elina (2008), *Globalization, prostitution and sex-trafficking*. Lontoo: Routledge.
- Penttinen, Elina (2012), "Nordic Women and International Crisis Management: A Politics of Hope?". Teoksessa Kronsell, Annica & Svedberg, Erika (toim.), *Making Gender, Making War. Violence, Military and Peacekeeping Practices*, 153–165. Lontoo: Routledge.
- Penttinen, Elina (2013), *Joy and International Relations: A New Methodology*. Lontoo: Routledge.
- Puumala, Eeva (2012), *Corporeal Conjunctures No-w-here: Failed Asylum Seekers and the Senses of the International*. Tampere: Tampere University Press.
- Puuronen, Vesa (2011), *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2011), *Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimustavan valintaan*. Helsinki: Hansaprint.
- Rastas, Anna (2007), *Rasismi lasten ja nuorten arjessa: transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere: Tampere University Press.
- Rix, Géraldine & Biache, Marie-Joseph (2004), "Enregistrement en perspective subjective située et entretien en re-situ subjectif: une méthodologie de la constitution de l'expérience". *Intellectica* 1 (38): 363–396.
- Robertson, Roland (1992), *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Lontoo: Sage.
- Ruggie, John Gerard (2004), "Reconstituting the Global Public Domain – Issues, Actors and Practices". *European Journal of International Relations* 10 (4): 199–531.
- Sassen, Saskia (2006), *Territory, Authority, Rights: From Medieval to Global Assemblages*. New Jersey: Princeton University Press.
- Schroeder, Richard, St. Martin, Kevin, Wilson, Bradley & Sen, Debarati (2008), "Third World Environmental Justice". *Society & Natural Resources: An International Journal* 21 (7): 547–555.
- Shah, Nisha (2012), "The Territorial Trap of the Territorial Trap: Global Transformation and the Problem of the State's Two Territories". *International Political Sociology* 6 (1): 57–76.
- Shapiro, Michael J. (2003), "Perpetual War". *Body & Society* 9 (4): 109–122.
- Shayan, Fatemeh (2013), "Interdisciplinarity and the Emerged Shift in the Study of International Relations". *Millennium - Journal of International Studies* 41 (3): 669–678.
- Silvey, Rachel (2004), "Power, difference and mobility: feminist advances in migration studies". *Progress in Human Geography* 28 (4): 490–506.
- Sjoberg, Laura (2012), "Toward Trans-gendering International Relations?". *International Political Sociology* 6 (4): 337–354.
- Smith, Michael Peter (1992), "Postmodernism, urban ethnography, and the new social space of ethnic identity". *Theory and Society* 21 (4): 493–531.

- Smith, Neil (2002), "New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy". *Antipode* 34 (3): 427–450.
- Solomon, Benjamin (2008), "Occupancy Urbanism: Radicalizing Politics and Economy beyond Policy and Programs". *International Journal of Urban and Regional Research* 32 (3): 719–729.
- Spencer, Dale C. (2014), "Sensing violence: An ethnography of mixed martial arts". *Ethnography* 15 (2): 232–254.
- Spry, Tami (2001), "Performing Autoethnography: An Embodied Methodological Praxis". *Qualitative Inquiry* 7 (6): 706–732.
- Stanley, Liz & Wise, Sue (2000), "But the empress has no clothes! Some awkward questions about the 'missing revolution' in feminist theory". *Feminist Theory* 1 (3): 261–288.
- Sullivan, Nikki (2003), *A Critical Introduction to Queer Theory*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Sylvester, Christine (2013a), "Experiencing the end and afterlives of International Relations/theory". *European Journal of International Relations* 19 (3): 609–626.
- Sylvester, Christine (2013b), "Experiencing war: a challenge for international relations". *Cambridge Review of International Affairs* 26 (4): 669–674.
- Tickner, J. Ann (2011), "Dealing With Difference: Problems and Possibilities for Dialogue in International Relations". *Millennium - Journal of International Studies* 39 (3): 607–618.
- Vuolajärvi, Niina (2014), "Rotu etnisten suhteiden tutkimuksessa". Teoksessa Irni, Sari, Meskus, Mianna & Oikkonen, Venla (toim.), *Muokattu elämä: teknotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*, 264–301. Tampere: Vastapaino.
- Walker, R. B. J. (1993), *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Walker, R. B. J. (2010), *After the Globe, Before the World*. Lontoo: Routledge.
- Wallenstein, Sven-Olov & Nilsson, Jakob (toim.) (2013), *Foucault, Biopolitics, and Governmentality*. E-kirja, saatavissa: <http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:615362/FULLTEXT03.pdf>. Luettu: 27.11.2014.
- Warner, David, Rao, D. S. Prasada, Griffiths, William E. & Chotikapanich, Duangkamon (2014), "Global Inequality; Levels and Trends, 1993–2005: How Sensitive are These to the Choice of PPPs and Real Income Measures?". *Review of Income and Wealth* 60 (S2): S281–S304.
- Weiss, Thomas G. & Wilkinson, Rorden (2014) "Global Governance to the Rescue: Saving International Relations?". *Global Governance* 20 (1): 19–36.
- Whitworth, Sandra (2001), "The Practice, and Praxis, of Feminist Research in International Relations". Teoksessa Wyn Jones, Richard (toim.), *Critical Theory and World Politics*, 149–160. Colorado: Lynne Rienner Publishers.

Wright, Melissa W. (2010), ”Geography and gender: Feminism and a feeling of justice”. *Progress in Human Geography* 34 (6): 818–827.

INSTITUUTIOAINEISTOT

Euroopan unionin neuvosto (2007), *Brysselin Eurooppa-neuvosto 14. joulukuuta 2007, puheenjohtajan päätelmät*. Saatavissa: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/97688.pdf. Luettu 17.12.2014.

Valtioneuvoston kanslia (2006), *Suomen vastaus globalisaation haasteeseen. Talousneuvoston sihteeristön globalisaatioselvitys - Osa II*. Raportti, valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 17/2006.

Väyrynen, Raimo (1999), *Globalisaatio ja yhteiskuntapolitiikka Suomessa. Yhteenveto Sitran Globalisaatio, hyvinvointi ja työllisyys -tutkimusohjelman tuloksista*. Helsinki: Suomen itsenäisyyden juhlarahasto.

MUUT LÄHTEET

Aunila, Seija & Teivainen, Teivo (2013a), ”Maailmanpoliittinen kaupunkikävely 1/8: Haaksirikkoisten patsas huutaa länteen,” Yle Areena. Kuunneltavissa: <http://areena.yle.fi/radio/2012486>. Kuunneltu 17.12.2014.

Aunila, Seija & Teivainen, Teivo (2013b), Maailmanpoliittisen kaupunkikävelyn kartta. Saatavissa: <http://goo.gl/y5HAvY>. Luettu 17.12.2014.

Korolainen, Lauri (2011), ”Vieras mies kaupungissa”. Haastattelu, Helsingin Sanomat, Nyt-liite, 17.6.2011.